ARHIBALD

□ □

CIMITIRUL PRIZONIERILOR ROMANI

IMPRESII DIN TIMPUL RĔSBOIULUI

NOTE DE OM NECĂJIT

„POPORUL" S. A., BUCUREŞTI
1921

14894

www.dacoromanica.ro

ARHIBALD

CIMITIRUL PRIZONIERILOR ROMANI

IMPRESII DIN TIMPUL RĔSBOIULUI

NOTE DE OM NECĂJIT

„POPORUL" S. A., BUCUREŞTI
1921

www.dacoromanica.ro

Am încheiat pace cu toată lumea.

De acum, reluăm legăturile normale cu toți cei cu cari ne-am războit.

Să uităm, dar, ce s'a petrecut pe când bubuia tunul — și să nu ne gândim decât la ceea ce avem de făcut la umbra ramurei de măslin.

Paginile acestea nu sunt menite să păstreze amintirea vrajbei cu dușmanii de ieri; ci ca să arate ce avem de uitat din purtarea prietenilor de mâine.

www.dacoromanica.ro

AFRICA IN EUROPA

Germania a imaginat un sistem special pentru prizonieri, ca să-i distrugă în cât mai mare număr.

Ori cât de nevindicabile ar fi să fie rănile pricinuite de războiul care pustii continentul, un folos tot a adus omenirei uraganul acesta de toate răsturnător, — folos, însă, pe care trebue să-l smulgi dintre morminte sau de sub dărămături ca să-l pui în faţă cu ce s'a năruit din bătrâna civilizaţie: el, războiul, a împărţit pe locuitorii Europei, precis, ca cu compasul, în două feliі prăpăstios de distincte — în oameni şi brute.

Studiind în mare metodele întrebuinţate sau cercetând cu deamănuntul detaliile cele mai fără de importanţă, ajungi, ori cât ai fugi de ea, ajungi la încheerea că lupta înfricoşată care a răpus întreaga generaţie a epocei acesteia de filosofie umanitară, s'a dat: de o parte de către naivi viteji, cari nu uitau, chiar în baia de sânge, că, d'asupra tuturor, e o lege firească care guvernează sufletele şi, de altă parte, o turmă feroce pe care n'o cârmuiau de cât instinctele.

Pentru cine are la îndemână materialul necesar ca să poată adânci sistemele cari au slujit de cod obligatoriu în duelul monstruos din care toată lumea a ieşit infirmă, măcelul născut din pretextul dramei de la Serajevo nu se deosibeşte, pe o latură, de cele ce se duceau în timpul războaielor punice pe când Europa era în pruncie, de cât prin uniforma pe care o poartă asasinii şi victimele. In colo, prin technica germană, suntem, azi, cu patru zeci de secole în urmă cu veacul ce fuse desonorat. Regulus, rostogolit într'un butoiu cu piroane, e un răsfăţat pentru contimporanii

www.dacoromanica.ro

lui, pe lângă prizonierul român aruncat în canal, la Stralsund, noaptea, de către comandantul lagărului, pentru ca, spre desfătarea logodnicei sale, să fie scos de către câinele-i de vânătoare.

Să intrăm, dar, în Africa şi să-i explorăm întunecimile, ca să rămâie dovadă vecinică de barbaria fără seamăn pe care o ascunde, sub cutele sale ipocrite, lăudata *kultur* teutonă.

Mai întâi, însă, un gir pe poliţă: notele de faţă sunt extrase, credincios, din memoriile însăşi ale prizonierilor rămaşi în viaţă, întărite, deci, de mărturia a mii de oameni, martori cărora, pe măsură ce vom urca calvarul, le vom cita numele.

Mai mult: ca să facem cu neputinţă tăgada, transcriem aci, din capul locului, ca probă de absolută bună credinţă în istorisirea faptelor, depoziţia, făcută la 1917, în faţa *Comisiunei extraordinare de anchetă*, din Rusia, de către medicul francez Fortuné Cresson, scăpat din captivitatea nemţească şi devenit, în acel an, director al Coloniei Franceze din Petrograd.

Iacă, de pe ziarul englez *Times*, ce a declarat medicul francez:

> E groaznică robia în Germania. Grea pentru ofiţeri, robia aceasta e de neîndurat pentru soldaţii de rând.
>
> *Germania a imaginat un sistem special pentru prizonieri ca să-i distrugă în cât mai mare număr.*
>
> Pentru germani, prizonierul nu mai e om, ci un sclav fără drepturi, o vită care poate fi întrebuinţată la toate muncile.
>
> *Se înjugă prizonierii la plug şi la grapă; ară şi grăpează pământul sub lovituri de biciu; cu jugul de gât trag care încărcate, rupându-şi pieptul în sforţări care-i doboară.* Şi germanii nu ţin seamă de puterile şi sănătatea prizonierilor. Toţi trebuesc să muncească: cei bolnavi ca şi cei sănătoşi.
>
> Cel care moare, e înlocuit cu altul.
>
> La torturile trupeşti ale acestor nenorociţi se adaugă foamea şi bătaia. Prizonierii sunt înfometaţi în toată accepţiunea cuvântului. Caută rămăşiţele de prin lăzile cu gunoiu; se aruncă cu lăcomie asupra cartofilor cruzi şi stricaţi; culeg tot ce găsesc *şi sentimentul de scârbă e atâta desfiinţat în cât desgroapă hoituri de animale moarte şi le rod carnea ca să-şi potolească foamea.*
>
> Foamea face ca aceşti nenorociţi să piardă orice înfăţişare omenească; sărmanii seamănă cu nişte schelete. Pielea le e acoperită de bube, furuncule purulente. Alţii rătăcesc, umflaţi,

www.dacoromanica.ro

abia târându-şi picioarele — şi, stingându-se din zi în zi, cad şi mor pe drum.

Nici priveliştea acestor oameni nu deşteaptă un simţimânt de milă la germani. Prizonierii sunt loviţi sălbatec, în tabere şi la muncă. Îi lovesc cu ori ce le iese înainte şi le pricinuesc răni de nevindecat. Sunt bătuţi cu vâna de bou, cu vergi de fier, cu patul puşcei, cu baioneta şi cu vârful cizmei. Sunt spânzuraţi la stâlp până când leşină. Flămânzi şi istoviţi, sunt lipsiţi, zile întregi, de bucăţica de pâine şi de hrană, care li se servesc când dă Dumnezeu.

Ca pedeapsă, sunt puşi în apă rece, lângă o sobă încălzită până la roşu, sau siliţi să stea desbrăcaţi la razele unui soare de foc, ori puşi cu genunchii pe bucăţi de cărămidă colţuroasă — în sfârşit nu există tortură iscodită de perversitatea omenească cu care să nu fie chinuiţi nenorociţii de prizonieri.

Prizonierii suferă şi moralmente: se simt lipsiţi de orice apărare şi cu desăvârşire lăsaţi la discreţia duşmanului, care, fără milă, îi face, mereu, să înţeleagă că prizonierul nu e om ci un animal de a cărui viaţă e nevoe atâta cât poate să fie de folos Germaniei.

Continua umilire a demnităţii lor de oameni îi apasă şi îi duce la desperare, la sinucidere.

Dacă simplii soldaţi sunt, puţin câte puţin, transformaţi în schilozi din pricina mizeriei fiziologice, condiţiile regimului ofiţerilor în captivitate îi preface în invalizi psihici, în morfinomani şi neurastenici, lipsiţi de energie şi de voinţă.

Viaţa prizonierilor în Germania este înspăimântătoare. Dacă nu se vor lua măsuri imediate ca să li se îmbunătăţească soarta, şi puţinii care vor rezista, vor rămâne infirmi, ofticoşi şi nebuni — nu se va întoarce nici unul valid capabil de muncă.

Puneţi, acum, faţă în faţă, raportul doctorului Cresson şi declaraţia delegatului *Crucei Roşii* elveţiene, care, vizitând lagărul nostru de prizonieri de la Dobrovăţ, zice: *„Si chaque pays belligerant traitait les officiers comme le sont ceux de Dobrowetz, je ne crois pas qu'on ait lieu de se plaindre"* — puneţi faţă în faţă aceste două mărturii şi veţi înţelege, fără altă cercetare, pentru ce, de la început, am zis că războiul mondial s'a dus între poeţi şi canibali.

---

www.dacoromanica.ro

MORMINTE PENTRU VII

Să începem cu lagările din Austro-Ungaria, pentru că aci am pierdut primii prizonieri.

Dar, mai întâiu, o constatare, o dată pentru totd'auna, ca să nu mai fie nevoie s'o repetăm: ori unde, la ori care dintre armatele Puterilor Centrale, cădea un prizonier român, era tratat ca și cel din Germania — fiindcă metoda era germană, ordinele porneau de la Komandantura germană — toate celelalte țări abdicaseră, în ce privește administrația războiului, la orice drept, la ori ce inițiativă. Din punctul acesta de vedere, Austro-Ungaria ori Bulgaria sau Turcia erau tot așa de *germane* ca și Prusia; de aceea, dacă, o dată la un an, un organ inferior al comandantului statelor vasale se întâmpla să fie mai puțin feroce către un prizonier român, o făcea pe răspunderea lui personală, prin necredință față de ordinele suzeranilor germani și se expunea la pedepse tot așa de riguroase ca și „câinele de român". Căci, tendința, vizibilă, în toate lagările, la ori care dintre Puterile Centrale, era distrugerea, până la unul, a prizonierilor români.

Intenția aceasta va apare pipăit din cele ce urmează.

Prizonierii capturați de trupele austro-maghiare erau, unii, duși la Temișoara, unde era lagărul de concentrare; și de aci distribuiți diferitelor câmpuri amenajate anume ca să servească de anticameră a mormântului pentru românii captivi.

Drumul, de la Neajlov de pildă și până la Craiova, se făcea, de către ofițeri, pe jos, prin noroi și pe ploaie, cu bocancii desfundați și, cei mai mulți, în bluză, de și gerul, în Noembrie, era

www.dacoromanica.ro

riguros,—căci trupele kesaro-kraieşti îi desbrăcau pe români până la piele când îi capturau, şi nefericiţii se îmbrăcau cu efecte ponosite pe cari li le vindeau jidanii, prizonieri români şi ei dar deveniţi telali ai nemţilor.

O călătorie de la Tâncăbeşti la Baziaş constituie una din acele sumbre tragedii pe care n'o poţi asculta fără să te crispezi de indignare.

Mai întâiu, parcursul se făcea, o săptămână întreagă, fără ca prizonierilor să li se servească o firimitură de pâine. Şi, de la drumeţi nu se putea furnisa, pentru că, cum spuserăm, li se luau, în momentul când erau prinşi, nu numai ultimul gologan, dar şi ceasornic, inel, într'un cuvânt tot ce avea o valoare. De la caritatea publică, apoi, de la ţărani şi ţărăncile din satele prin care treceau, nu puteau să primească ceeace li se oferia de către români, pentru că soldaţii cari conduceau convoiul goniau cu baioneta pe acei cari, în treacăt, le întindeau prizonierilor câte o bucată de mămăligă.

După ce'i alungau pe ţărani, însă, eşiau din rânduri soldaţii ovrei, complici ai sentinelelor, se luau aşteamăt după români, şi, mintind că sunt trimeşi, pe furiş, de către ofiţeri, primeau ei ofrandele. Când se întorceau la convoiu, vindeau, ofiţerilor, bucata de mămăligă pe câte un ceasornic sau ştiuletele de porumb pe ce bruma putuse piti prizonierul, prin cutele zdrenţelor, la perchiziţia banditilor.

Serviciile, de acest fel, făcute nemţilor de către jidovi, nu se pot plăti cu tezaurul ambelor împărăţii dar şi paginile odioase pe cari, pe socoteala austro-germanilor, le-au înscris ovreii în istoria războiului acestuia, vor rămâne în vecii vecilor ca să ateste că escrocheria, laşitatea şi cruzimea constituiesc fondul caracterului hordelor mecanizate pe care le asmuţiseră kaiserii ca să... civilizeze Europa.

La prima etapă pe pământul unguresc, convoiul era oprit şi ofiţerii duşi la baie pentru deparazitare. Se desbrăcau, nefericiţii, într'o sală a unei barace de scânduri, treceau, tremurând, în odaia de baie şi când se întorceau, nu-şi mai găseau efectele!

Goi, acum; nemâncaţi şi istoviţi de cei 40 de kilometri făcuţi zilnic pe jos, prin ploaie şi până la genunchi prin noroiu, bieţii ofiţeri trebuiau să se acopere cu haine de soldaţi unguri, reformate, pe cari li le dăruia administraţia etapei, aşa în cât, când eşeau pe stradă ca să continue drumul, lumea nu ştia dacă să plângă de atâta degradare a fiinţei omeneşti ori să râză de spectacolul grotesc pe care'l înfăţişau ofiţerii români.

www.dacoromanica.ro

Prin cusăturile hainelor, însă; prin căptuşala chiplului; ba unii chiar prin gură, câţi-va dintre prizonieri ascunseseră câte ceva din banii pe care'i aveau la ei în momentul când căzuseră în mâna duşmanului. Aceştia, fiind-că nu-i încăpeau reformăturile date de comandantul etapei, au trimis pe plutonierul Leibovici Moriţ să le cumpere din oraş, ceea ce se putea cumpăra, ca îmbrăcăminte, pe puţinele parale pe cari reuşiseră să le ascundă. Leibovici, ascultând de instinctul rasei, le-a pus la socoteală de două ori preţul, iar suta de lei româneşti le-a schimbat-o pe 80 de coroane, când cursul în piaţă era: 116 coroane pentru 100 lei!

Ajunşi la Soproniek, primul convoiu de prizonieri au fost, în sfârşit, puşi în porţie. Li se dedeau 1200 grame pâine de paie măcinate, amestecate cu un pumn de tărâţe, pentru o săptămână, de fie care ofiţer. Era atât de mizerabilă pâinea aceasta în cât însăşi medicul lagărului sfătuia pe cei cu stomacul delicat să n'o mănânce.

Şi n'o mâncau, dar alta nu li se dedea şi nici alceva pe lângă pâine.

Dificultăţile de organizare, o să ziceţi; numărul prea mare de prizonieri şi lipsa de mijloace pe care o provoca războiul, împedicau comandamentul de a face tot ce ar fi vrut să facă pentru a îndulci situaţia prizonierilor. Nu trebuie, prin urmare, să fim prea severi în ludecată faţă de inamic, el însuşi la strâmtoare şi cu multe nevoi nesatisfăcute.

Aşa ar fi dacă o mie de împrejurări altele n'ar sta faţă ca să dovedească cum că toate dispoziţiile erau luate în scopul de a extermina, fără greş, pe prizonierii români.

Să citâm un caz, dintr'o sută pe cari le cunoaştem:

Sublocotenentul Bălteanu, din regimentul Mehedinţi 7, bolnav de piept şi cu dese accese de hemoptisie încă de pe când era pe front, a fost, o dată ajuns în lagărul de la Soproniek, trimis în cura spitalului, la 19 Decembrie 1916. In spitalul acesta, unde medicamentele lipsiau cu desăvârşire, erau internaţi ruşi, sârbi, bosniaci, cu nevestele şi cu copiii, cari muriau, zilnic, ca muştele, de foame şi de traiu rău.

A stat, ofiţerul, în spitalul acesta, până în Maiu 1917. De acolo s'a întors la lagăr, de unde, agravându-i se boala, a cerut să fie trimis în Elveţia, ca invalid, sau în ţară, la comuna Pleniţa, în Dolj, până se va face schimbul infirmilor de războiu.

I s'a admis cererea, şi la 12 August, a plecat.

www.dacoromanica.ro

La Severin, examinat de un medic neamţ, i s'a acordat un congediu de patru săptămâni. S'a dus la Plenița, în spital, şi, la expirarea congediului, a fost chemat la Severin, unde i s'a cerut să iscălească o declaraţie precum că nu va mai lua armele împotriva Puterilor Centrale *şi că se va supune la tot ce i se va cere.*

Ofiţerul, firește, a refuzat. Din pricina aceasta a fost închis în localul tribunalului timp de 18 zile, cu toată boala ucigătoare pe care i o constatase bestia de medic neamţ — şi în vremea asta, ceilalţi supuşi ai kaiserului i'au devastat casa şi i'au furat tot, până şi cuiele de prin pereţi.

Când a fost scos din beciul tribunalului, i s'a cerut din nou să iscălească ticăloşia de mai sus; ofiţerul a refuzat din nou şi atunci, cu toate că i se găsiseră caverne în plămâni, l-au trimis la Slatina şi d'acolo, cu prizonierii ce se aflau în acel lagăr, l'au expediat în Germania ca să moară pe pământul blestemat al stăpânilor lui Pinkhofs.

O... coincidenţă: în drumu-i spre Stralsund nefericitul ofiţer cade sfârşit de puteri şi comandantul convoiului îl trimite la Gödjüg, în Moravia, la un spital militar. Bălteanu se prezintă la vizită, pe care o făcea, din întâmplare, un medic ovreiu. Cum află macabeul că bolnavul e român, îl goneşte, cu deslușirea, răstită:

— Aici nu e spital de prizonieri!

Insistând să fie dus la şeful spitalului, sublocotenentul e pus în faţa unui general ceh, care, plin de afecţie pentru români, ca toţi boemii, face observaţie severă jidanului şi-i porunceşte să dea captivului o cameră şi acelaş tratament ca şi celorlalţi bolnavi.

www.dacoromanica.ro

TORTURI

Ar trebui să vă împuşcăm imediat, ca pe nişte câini spurcaţi ce sunteţi.

Cu aceste cuvinte au fost întâmpinaţi, de către un sublocotenent german, ofiţerii cari, ca Almăşanu Dumitru, din Reg. 2 Vâlcea, s'au prezintat pentru a li se da *numere* — căci prizonierii români, de orice grad ar fi fost, nu mai aveau nume, în lagăr, ci numere, ca ocnaşii. Şi ofiţerii cărora un camarad de arme le vorbia aşa de civilizat, erau răniţi, răniţi pe front şi târâţi, fără pansament, pe jos, prin mocirlă şi ploaie, câte patru zeci de kilometri pe zi, până la lagărul de concentrare, de unde erau expediaţi, câte 50—60, în câte un vagon de vite! Citez, aci, numele ofiţerilor români martori la scenă, ca să rămâie de pomină *kultura* germană şi, în acelaş timp, să înţelegeţi ce monstruoasă e concepţia celor dintre ai noştri cari găsesc că este meserie de sibarit profesiunea de militar.

Erau, cei cari trebuiau împuşcaţi ca nişte câini, erau: căpitanul de rezervă Mihăilescu Nicolae, din reg. 2 Infanterie, rănit de moarte în piept; sublocotenentul de rezervă Lazăr Ion, din reg. 42, cu o rană oribilă în partea dreaptă a toracelui; sublocotenentul Zamfirescu Stelian, din reg. 2 Infanterie, rănit grav în şoldul stâng; şi Almăşanu Dumitru, din 2 Vâlcea, cu o mare rană deschisă la piciorul drept.

Ori câtă cruzime ar fi întrebuinţat animalul care, ca comandant al convoiului, reprezenta sufletul de fiară al vandalilor din Mitteleuropa, pe jos nu-i mai putea mişca pe nefericiţi aceştia. A fost, dar, nevoie ca, la Sibiu, să-i puie pe targă ca să-i ducă la trenul de porci cu cari aveau să fie târâţi în interiorul Un-

www.dacoromanica.ro

gariei. Şi i-au aşezat pe brancarde, brancarde la cari, drept sanitari, au înhămat fete româncе, rechiziţionate anume pentru serviciul acesta — şi purtaţi, înainte de a fi duşi la gară, prin tot oraşul, trecuţi de câte două-trei ori prin acelaş cartier pentru ca, toată vremea, soldaţii saşi din garnizonă şi populaţia cu zuluft a târgului să-i huiduiască, să-i scuipe şi să-i împroşte cu cele mai triviale expectoraţii.

De la Siblu, apoi, prizonierii au fost duşi, trântiţi pe paie şi fără nici o îngrijire medicală, în spitalul din Kiş-Kapuş, unde, întâlnind, în gară, trenuri militare cu soldaţi austro-maghiari, ofiţerii români au fost din nou obiect de batjocură pentru bestiile kesaro-kräieşti.

Soldaţii, barem, soldaţii români, au fost, toţi, scuipaţi şi bătuţi de brutele ungureşti, până când a pornit trenul.

La spital, în Kiş-Kapuş, nu li s'a servit ofiţerilor, ca hrană, de cât, o singură dată pe zi, câte o strachină de varză dulce fiartă în apă—fără altceva şi fără pâine.

Menu-ul acesta, notaţi: era pentru ofiţerii greu răniţi. Trupa validă, nu e nevoie să spunem ce tratament avea.

Kiş-Kapuş, însă, prea era aproape de graniţa românească, prin urmare era primejdie să nu cum-va să evadeze prizonierii; de aceea, cei răniţi au fost transportaţi, peste câte-va zile, la Ostfiazonyfa, un nou lagăr pentru deparazitare. Aci, pe lângă lipsa de hrană, nu era nici îngrijire medicală. In schimb, tratamentul moral nu lăsa, din punctul de vedere al concepţiei supraoamenilor, nimic de dorit. Colonelul ungur, comandantul lazaretului, a răspuns, în româneşte, răniţilor, cari se plângeau de lipsa pâinei şi a îngrijirilor medicale :

— Să mulţumiţi lui Brătianu pentru situaţia în care a-ţi ajuns !

Nevindecaţi, cu rănile deschise, după şase luni de aşa zisă căutare, nefericiţii — cei cari au scăpat, totuş, cu viaţă — au fost, pe urmă, expediaţi la Stralsund, în ziua de 25 Decembrie, pe o iarnă grea şi în nişte condiţii: de călătorie cari ar fi răpus un câine.

Chinurile fizice, însă ; foamea, lipsa de libertate şi zdrenţele cari îi umpleau de ruşine, n'ar fi fost, totuş, de ajuns ca să demoralizeze pe prizonieri, soldaţi în suflet şi hotărâţi la toate urmările războiului.

Ceea ce făcea cu totul de nesuferit viaţa de lagăr, erau torturile morale la cari erau supuşi, sistematic, din ordin, ofiţerii

www.dacoromanica.ro

români. Sentinelele îi bruscau la tot momentul; comandantul grupului le vorbia grosolan; ofițerii austriaci, acei ermafroditi cari numai în timp de pace nu sunt bătuți de inamic, îi insultau, care mai de care mai laș și mai trivial. Gradele inferioare, apoi, aveau poruncă să nu cruțe, în nici o circumstanță, demnitatea și amorul propriu al prizonierilor.

Ar fi fost de ajuns — nu? — ca să facă un iad din lagărul maghiar. Dar nu era de ajuns. De pe sugestia ofițerilor germani, și urmând metoda din lagărele prusiene, personalul de pază era instruit ca să otrăvească, zilnic, sufletul prizonierilor, cu vești sinistre din România. Revoluție sângeroasă în țară; jafuri și omoruri la cari se dedau cei rămași acasă; capitulare a armatelor din Moldova; ciumă, holeră și tifos exantematec cari ucid toată populația din România — erau informații pe cari continuu, persistent, le împrăștiau, în lagăr, cu amănunte cari să înghețe inima, sentinelele, gradele, comandanții și agenții anume însărcinați cu această misiune de hienă.

O singură săptămână de acest regim infam ucide sufletul cel mai robust — și sunt ofițeri cari l'au îndurat aproape doui ani de zile!

---

www.dacoromanica.ro

HENRI GRÜNN

Prizonierii nu mai au grade. Toți sunt simpli soldați de acum, și toți germani— pentrucă țara, de aci înainte, e germană.

Acesta e strigătul pe care'l urlau ovreii **pământeni**, prizonieri ei înșiși, pe când convoiul de nefericiți înnota, loviți cu patul puștei pe la spate, prin noroiul drumurilor desfundate, dela punctul unde fuseseră capturați și până la punctul de concentrare, de unde aveau să fie mânați spre infernul lagărelor nemțești.

Punem afirmarea aceasta sub garanția mărturiei, între alții, a căpitanului M. Bădescu, din Statul-Major al diviziei 9/19.

De ce s'or năpusti năpârcile asupra celor în mijlocul cărora împrăștie puroiul moral, de îndată ce cred că a venit vremea să sugă alt stăpân, n'am priceput nici odată. Căci, nu numai cei pe cari mintoșii dela Versailles ni i-au dat ca compatrioți s'au dovedit, cu prilejul războiului, dușmani înverșunați ai poporului pe care l'au bântuit. La francezi, la unguri, la austriaci, la ruși, infamia mișeilor cari primesc botezul din vârful cuțitului s'a manifestat aidoma. Dacă ticăloșia din alte tabere n'a ajuns în totdeauna până la cunoștința noastră, faptul se datorește împrejurării că, spre deosebire de noi, glonțul ori spânzurătoarea a făcut să amuțească scurt lașitatea ovreiului din alte armate.

Atâta e de general ceeace afirmăm aci, încât germanii nici nu-i duc pe front, ci îi grămădesc la etape, ori de ce extracțiune ar fi jidanul, cu însărcinări cari, la război, ar trebui să desonoreze pe bărbat — și concetățenii noștri de rit mozaic se simt foarte bine în serviciul de spionaj, pe când camarazii lor se bat.

www.dacoromanica.ro

In ziua de 23 Noembrie 1916, soseşte în lagărul dela Roşiori-de-Vede un convoiu de 14 ofiţeri şi 350 de soldaţi români. În lagăr mai erau, în momentul acesta, câteva sute de alţi români, cari, nemâncaţi de multe zile, urlau de foame ca fiarele.

Închisoarea era în curtea şcoalei primare. Curtea, înconjurată cu cordon de sentinele—şi la fiecare colţ, câte o mitralieră.

Cei aduşi acum, steteau în curte, păziţi de aproape.

La un moment, căpitanul Bădescu se pomeneşte, pe la spate, apucat de guler, răsucit înapoi şi lovit sălbatic, fără să-i se spuie un cuvânt, de către doui plutonieri germani, pe cari, pentru orice eventualitate, îi secundau patru sentinele cu arma la mână.

Şi l'au bătut până când a căzut leşinat lângă zidul dela scara şcoalei.

Ştiind că în armata kaizerului jidanii, de ori unde, comandă pe sub mână, Bădescu chiamă pe Henri Grünn, un brav jidov *rumun*, şi-i făgăduieşte o sumă de bani daca, cercetând, cu aptitudinele rasei, printre coropişniţile tudeşti, ar afla pentru ce a fost maltratat.

Grünn a primit *cadoul*, a intrat în vorbă cu Abulius, alt prizonier *pumun*tean şi a venit cu răspunsul că Bădescu, căpitanul, fusese lovit până la sânge pentru motivul că morpionii împărăteşti aveau informaţii cum că prizonierul este... antigerman.

A doua zi, convoiul iese din curte ca să-şi ducă crucea pe drumul spre Craiova. La poartă, însă, aştepta Abulius, soldat *român*, cu cei doi plutonieri din ajun. Cum zăresc şacalii pe Bădescu, se reped, îi pun mâna în piept şi, în pumni, îl duc de îl închid în camera în care fusese arestat pe timpul nopţii.

Grünn, aci—*din întâmplare*. A intrat, ca un feldmareşal, în arestul căpitanului, i-a mai luat câte parale îi mai rămăseseră şi, cu puterea pe care o avea dela... Moise, i-a făgăduit că îl scapă el. Şi într'adevăr, căpitanul, după o jumătate de ceas, a fost scos din închisoare—şi, după intervenţia locotenentului Corbescu, din artileria călăreaţă, pe lângă un ofiţer german, îngăduit să intre în convoiu şi să pornească la Craiova.

În front, în momentul plecărei, era, natural, şi Abulius—dar plutonierii cari atacaseră în mod laş pe căpitanul Bădescu, l-au oprit, firesc, cu ei, la Roşiori, pentru.. alte informaţii.

Pe drum, până la Craiova, convoiul acela de nefericiţi a fost, toată vremea, huiduit de trupele bavareze cu care se întâlneau şi gratificaţi cu supraomenescul „*Hunde, Schweine rumänien*", pe când ovreii, *fraţii* de arme ai românilor, împleteau atrocitatea ostrogoţilor cu: „*România s'a dus dracului. Acuma e provincie germană !*

www.dacoromanica.ro

Şi ca să se arate supuşi leali ai noului suveran, lipitorile semite asmuţeau sentinelele asupra femeilor care, pe drum, plângând şi făcându-şi cruce, întindeau prizonierilor câte o cană de apă ori câte un codru de mămăligă.

In această cu totul germană misiune se distingea, prin zel şi credinţă, mai ales Henri Grünn, *protectorul*, dela Roşiorii-de-Vede, al căpitanului Bădescu, şi coleg, întru toate asemenea la suflet, cu Abulius, *reporterul* plutonierilor laşi.

Dar calvarul era abia la început şi sarcina jidanilor numai la preliminări.

Inoptase când a ajuns convoiul în satul Leu. In sat, nu li s'a dat voe nenorociţilor să se desmorţească prin casele ţăranilor. Şi cum nu era, într'o comună rurală, nici cazarmă nici vre-o construcţie încăpătoare pentru atâta sumedenie de cadavre vii, comandantul convoiului i-a vârât pe prizonieri în biserica satului.

Nu uitaţi că suntem la sfârşitul lui Noembrie, că prizonierii făcuseră 40 de kilometri pe jos, prin ploaie continuă şi cu noroiul sus de glezne — şi că dalele de piatră şi pereţii bisericei erau de ghiaţă.

Toate aceste împrejurări sunt, însă, detalii. Trebuia scuipat românul în cel mai înalt sentiment al lui şi pălmuit în credinţa-i către Dumnezeul etern. In scopul acesta, pe jidanii din convoiul de prizonieri i-au băgat în altar—şi acolo, viperele, după ce au batjocorit toată noaptea odăjdiile preoţeşti, s'au... spurcat, în văzul osândiţilor creştini, în vasele cu care se oficiază sfânta cuminecătură.

Şi aceşti troglodiţi sunt cetăţeni români de când cu tratatul dela Versailles—pentru *aceştia* cere presa specială „amnistia generală"!

Când am ajuns la Soproniek, povesteşte un prizonier, am găsit în curtea lagărului, pe lângă trupă, o sumedenie de români, bărbaţi, femei şi copii, luaţi de prin Mehedinţi şi de prin Dolj şi trataţi aşa încât scobeau cu unghiile pe maidanuri ca să smulgă iarbă cu care să'şi înşele foamea.

De cum am sosit în lagăr, istoriseşte căpitanul Bădescu, ne-am pomenit cu altă plagă: atâta era, la ofiţerii însărcinaţi cu paza noastră, furia şi goana după parale şi după haine, încât întreprindeau adevărate vânători împotriva noastră.

Ne trezeam în puterea nopţii cu câte şase, şeapte ofiţeri, fiecare cu câte un grup de sentinele. Postau sentinele la uşa fiecărei

www.dacoromanica.ro

barace, se năpusteau peste noi prin camere şi se puneau pe... perchiziţie.

Inutil să continuăm.

Sunt sute de ofiţeri cari vă pot confirma tot ce citiraţi până aci—precum sunt alte sute cari au, de sigur, amănunte cu cari să complecteze fugitivele noastre note.

Nu ne întârziăm asupra împrejurărilor din Ungaria, fiindcă, lipsiţi de inventivitate, atrocităţile suferite din partea austro-maghiarilor sunt pururea aceleaşi, aşa că devin banale prin uniformitatea lor.

Germanii—altceva. Germanii sunt *supraoameni*—şi cu avantajul acesta, sunt de o variaţie, de o bogăţie şi de o originalitate în sceleraţeţă, încât merită menţiune specială, menţiune pe care istoria contimporană o va înscrie, socotim, inevitabil, pe fie care pagină.

Să trecem, dar, în lagările kaiserului atot puternic, în toate cinci continentele, la epoca când se petrece această tragedie—tragedie care îngroapă sub ruşine şi sub oprobriu pretinsa civilizaţie a veacului de faţă.

www.dacoromanica.ro

INFERNUL GERMAN

Nici un popor nu e tratat cu atâta cruzime ca românii.

In ţara altruismului, a candoarei poetice şi a filozofiei umanitare, în imperiul şacalului dela Berlin, erau o duzină de lagăre amenajate anume cu tot ce savanta perfidie feroce pusese la îndemâna călăilor ca să stirpească, până la unul, pe prizonierii români.

Şi nu se pot povesti, căci trec peste imaginaţia cea mai desfrânată, rafinatele torturi cu cari asasinii lăsi urmăreau distrugerea, fără greş, a tot ce era valah în mormintele germane.

Din ceea ce urmează, precum şi din faptul că peste 70.000 de prizonieri români au fost ucişi în lagărele nemţeşti, se vede lămurit că, în privinţa noastră, erau ordine şi instrucţiuni speciale ca unul să nu mai vază lumina zilei, după ce a încăput în cimitirul teuton.

De altfel, însăşi războiul purtat cu noi a fost, din capul locului, denumit, special: *strafexpedition.*

E destul să amintim că unul dintre lagările unde erau puşi să agonizeze compatrioţii noştri fusese instalat la Ströhen Moor, în bălţile Weserului, localitate pe care însăşi populaţia băştinaşe a poreclit-o „*Sahara Germaniei*", ca să priceapă cititorul ce osândă capitală lovia pe român când pica în mâna germanului.

Apoi, ca nu cum-va, cu toate mijloacele de pustiire, să scape vre-unul dintre cei cu structura deosebit de masivă, prizonierul era gonit, sistematic, din lagăr în lagăr, nemâncat, pe frig, gol şi adesea cu rănile nevindecate, în vagoane de vite şi împuns cu baioneta de către scelerăţii însărcinaţi să-l însoţească.

www.dacoromanica.ro

Așa, locotenentul Grigore Petrescu, din Reg. 1 Grăniceri, a fost strămutat de douăsprezece ori, în douăsprezece lagăre diferite, în interval de un an și jumătate; sublocotenentul Stefan Popescu, de la Reg. 47, a stat: 7 zile la Sibiu; 2 la Lamsdorf; 2 luni la Stralsund, 5 luni la Schwarmstedt, 3 săptămâni la Krefeld, 2 luni la Bressen și 11 luni la Beeskow!

Și strămutările se făceau prin surprindere, sculând pe ofițer din somn în mijlocul nopții și ducându-l, îngrozit, spre o destinație pe care nici sentinelele n'o cunoșteau.

Și vorbim de ofițeri. Oamenii de trupă nu erau socotiți nici ca insecte...

O să vorbim mai departe de tratamentul odios din lagăre. De o cam dată, o chestie.... generală: neamțul, ființă cu desăvârșire degradată în ce privește simțul moral, minte, minte cu tupeu, cu desinvoltură, minte eroic. Tot ce spune teutonul e falș; ori ce proiectează e perfid și ajunge, cu vremea, din pricina educației ipocrite ce i se face cu biciul, ajunge să creadă că, în raport cu viața altor neamuri, existența lui însăși este o minciună.

Judecați din punctul acesta de vedere, nu știi, ori cât ai răsfoi bibliotecile, dacă bulgarii sunt teutoni ori germanii sunt mongoli, atât de perfect identică e organizația sufletească a filosofilor de pe Spreea cu a zarzavagiilor de pe țărmul Mariței.

Nu ne putem, firește, opri la amănunte, dar să dăm un fapt, fecund, pentru a se putea deduce restul: reprezentanții Puterilor neutre și organele Crucei Roșii internaționale protestează la Berlin în contra hranei mizerabile cu care se ucideau sistematic prizonierii români. La această injoncțiune, asasinii au răspuns victorios trimițând la Berna listele de mâncare, tipărite frumos și ornate cu motive artistice, liste ce se lipiau pe pereții baracelor și în care, cu perifraze de escroc și cu eufemisme baroce, se înșirau atâtea și așa feluri de mâncare, ca servite prizonierilor, în cât naivii din Elveția începuseră, la un moment, să ducă grije că captivii români din Germania au să devie pletorici din cauza supra-alimentației.

O să deslușim într'altă parte ce conțineau, *efectiv*, listele care dedeau impresia că românii o să iasă din captivitate obezi. De o cam dată, altă dovadă de lipsa totală a simțului moral, de la sentinelă până la generalul inspector en chef al lagărului: când erau avizați că sosesc delegați ai Crucei Roșii, dedeau poruncă să se îmbunătățească hrana prizonierilor pentru ziua aceea și aveau nerușinarea, faimoșii *von* ai augustului asasin de la Berlin,

www.dacoromanica.ro

să afirme, în fața sutelor de ofițeri români, că acesta este ordinarul lagărului!

Românii, sub pedeapsă de represalii cumplite, n'aveau voie să vie în atingere cu membrii Crucei Roșii sau cu reprezentanții statelor neutre.

O singură dată au parvenit ofițerii, pe furiș, să vorbească cu delegatul Spaniei, și, la auzul destăinuirilor ființoase ce i se făceau, neutrul a esclamat, așa de tare în cât l'a auzit locotenentul Stamatescu, din Reg. 1 Călărași:

— *Nici un popor nu e tratat cu atâta cruzime ca românii.*

Un amănunt, mai mult ca coloare locală: un ofițer, vrând să dea, cu ocazia unei inspecții, un memoriu ministrului Spaniei, care venise cu comisia Crucei Roșii elvețiene, a rugat pe o soră de caritate, dintre cele care însoțeau comisia, să i-l înmâneze, fiindcă prizonierilor, sub amenințare de pedeapsă grea, nu le era permis să se apropie. Surora a primit comisionul dar, în loc să dea memoriul ministrului spaniol, l-a dus la.... comandantul lagărului. Ofițerul, povestește maiorul N Mihail, din Reg. 1 Grăniceri, a fost, pentru îndrăsneala aceasta, pedepsit, pe urmă, cu 24 de zile închisoare.

Surora de caritate fusese germană...

In maltratarea prizonierilor români erau gradații, după cum fuseseră capturați în timpul succeselor sau în perioada de înfrângeri a germanilor. In cazul dintâiu, situația românilor era relativ ușoară: îi desbrăcau, combatanții, pe câmp, până la piele; le luau bani, scule și ori ce reprezenta o valoare, cât de mică; și, după ce'i loviau cu cizma, cu patul puscei sau cu baioneta, îi expediau, cum ziceau ei înșiși, *la porcii de la etape*, unde, nemâncați, erau perchiziționați din nou și rupți în bătăi de necaz că porcii nu mai găseau nimic prin buzunarele prizonierilor.

Când, însă, cădeau în captivitate după câteva insuccese suferite de asasini, atunci, pe lângă atrocitățile de mai sus, se mai adăoga foamea, flagelarea și celula pentru ofițerii cari refuzau să dea indicații asupra situației armatelor române.

Din mâna combatanților, dar, cădeau în ghiara porcilor de la etape, și dela aceștia, încăpeau pe mâna escortei.

Exodul, cum se știe, a avut loc prin lunile Noembrie, Decembrie și Ianuarie, în cursul retragerei din Muntenia, până s'a fixat frontul de la Siret. In anotimpul acesta, cu gerurile, cu viscolul și cu noroaiele obicinuite, prizonierii, cum am spus, erau duși pe

www.dacoromanica.ro

jos, cu escortă de cavalerie după ei şi stimulaţi cu baioneta ca să facă câte 40—50 de kilometri pe zi.

Escorta bătea pe români cu sabia ca să meargă în pas cu caii şi nenorociţii, jefuiţi de două ori, nu mai aveau pe ei nici sdrenţe, nici încălţăminte, nici inelele de cununie măcar.

Am spus ce erau ofiţerii superiori la germani; înţelegeţi, aşa dar, ce sunt antropoizii fără nici un rang în cohorta teutonă.

Când câte un român rănit sau câte unul lihnit de foame rămânea câţi-va paşi în urmă, bruta din escortă îl îmbrâncea, îl lovia cu sabia, sau, dacă-i era lene să se întârzie cu el, îl împuşca de-a dreptul şi intra, după aceea, în rânduri, vesel şi cu spoliile cadavrului în braţe.

Locotenentul Neagu, de la Reg. de C. F. povesteşte că a fost ovit cu sabia în timpul transportului dela Tg. Jiu la Petroşani— iar sublocotenentul de rezervă Beceanu V. Ion, din Reg. 57, declară că „escorta de infanterie germană, care'i conducea, lovia cu patul puşcei şi îmbrâncea pe ofiţerii bolnavi sau răniţi cari nu puteau merge cu aceiaşi iuţeală ca cei sănătoşi".

Când trecea convoiul prin oraşe ori prin sate inamice, escorta îngăduia populaţiei nu numai să insulte trivial pe prizonieri ci chiar să-i lovească cu pietre şi cu ciomege.

Toate acestea, o să zică cititorul, sunt naturale din partea unui popor de sălbateci cărora, întrucât aveau de face cu oameni dezarmaţi şi infirmi, nu le mai era frică de ripostă. Era, însă, afară de acestea, chibzuială, sistemă, metodă în arta de a chinui pe prizonieri. Aşa, în trajeul de 40 kilometri, nu le era îngăduit prizonierilor să bea o picătură de apă. Când treceau pe lângă fântână, îi înţepau cu baioneta ori cu sabia să meargă înainte şi dacă, prin satele româneşti, le ofereau ţăranciile câte o oală cu apă, sentinelele le puneau pe goană şi le ameninţau că le împuşcă. Când, apoi, din pricina distanţelor excesiv de lungi pe teritoriul nemţesc, nu se putea face drumul pe jos, atunci se căutau într'adins vagoane în care fuseseră animale şi nu se permitea să se cureţe murdăria lăsată de dobitoace.

Dacă, însă, în lipsa vagoanelor acestora, îi expediau cu vagoane de călători, nu pleca trenul din gară până nu se constata riguros că geamurile sunt sparte toate....

Mai mult: era poruncă straşnică ca, iarna, când crăpau pietrele de ger, vagonul să meargă cu uşile deschise de perete iar vara, pe arşiţa lui cuptor, când se transportau prizonierii dintr'un lagăr într'altul, vagoanele să circule închise ermetic.

www.dacoromanica.ro

Față cu această canibalică cruzime, soldații găuriau, vara, pereții vagonului, cu briceagul, și puneau gura la orificiu ca să respire niței aer curat, căci înăuntru atmosfera era pestilențială, între altele și din pricină că, nedându-li-se voie, zile și nopți de-arândul, să se dea jos la gări, își făceau toate trebuințele în vagon.

Locotenentul Manoliu Mina, din Reg. 55, declară că „unul dintre prizonieri a murit sufocat".

Dar cea mai diabolică infamie o săvârșiau teutonii față de răniți. Nu numai că'i lăsau câte patru-cinci zile neculeși de pe câmp, nemâncați și cu rănile gangrenate; dar chiar unde găsiau pe câmp sanitari români, rămași anume ca să îngrijească pe răniți, îi băteau și, cu revolverul la frunte, îi puneau să-i panseze pe ai lor.

Populația noastră din prejurul câmpurilor de bătaie venia până în linia de foc ca să strângă morții și să care răniții, dar nemții îi pândeau și'i duceau sub escortă, să lucreze la tranșee, sub ploaia de șrapnele a artileriei românești.

Ca dovadă despre sentimentele de umanitate ale asiaticilor supuși ai kaiserului și despre respectul lor pentru prescripțiunile convenției de la Haga, înregistrăm aci declarațiile câtorva ofițeri martori la infamia și carnajiul la care erau supuși românii de către felcerii bestialului Neron modern.

Orice rană, cât de gravă ar fi avut, și de orice boală ar fi pătimit prizonierul român pe câmp, căzut pe mâna asasinilor, trebuia să aștepte câte zile erau necesare până să se evacueze, mai întâi, toți rănițil germani, de și pe alocurea trupele noastre, cum ziserăm mai sus, lăsau într'adins brancardieri și material de pansament. Pe toți acești agenți sanitari îi luau prizonieri, în contra tuturor legilor de pietate, și'i obligau să îngrijească de ai lor.

Vă închipuiți la Mărășești, unde a ținut lupta peste o săptămână și au căzut răniți de ambele părți, cu zecile de mii, vă închipuiți cât a trebuit să aștepte românii până să le vie rândul la așa zisele îngrijiri medicale!

Medicul maior Lerescu raportează cazuri când răniții noștri au ajuns, la primul pansament, după 7—8 zile, plini de păduchi, și cu rănile infectate de viermi.

Sublocotenentul Ionescu Arghir, din Reg. 68, povestește că *„un transport de ofițeri și trupă a fost ținut 6 zile în biserica Drăgănești, fără să fie văzuți de medic, fără hrană și fără apă"*.

Sublocotenentul Nicolae Z. Petre din Reg. 32, a fost ridicat, după 10 ore, pe o foaie de cort, deși'i era piciorul fracturat, și, dus în satul Străjescu, unde a stat pe pământul gol, *fără mâncare și fără pansament, două zile și două nopți.*

www.dacoromanica.ro

Şi supliciul acestui ofiţer nu s'a sfârşit aici. Rugându-se de nişte soldaţi germani cari treceau cu camionul să-l ia şi să-l ducă la un spital, căci suferia cumplit, nemţii, oameni filantropi, l'au pus în camion, l'au dus câţi-va kilometri departe de sat şi l'au aruncat, pe urmă, într'un şanţ, pe câmp, după ce l'au jefuit.

Trecătorii din comună l'au găsit acolo, în drumul lor pe lângă şanţ, şi l'au dus la Feldlazaretul No. 110, *absolut în pielea goală, aşa cum îl găsiseră.*

E drept că, pentru spectacolul vesel pe care'l oferia medicului tudesc cazul acesta... original, rănitul a fost pansat de *preferinţă* chiar în seara aceea, la 80 de ceasuri după ce căpătase rana!

Şi ca să n'aibă dreptul, ca toţi valahii ingraţi, să se plângă, apoi, de tratamentul nemţesc, prizonierul a fost luat din lazaret, a doua zi, şi trânsportat la Focşani, pe paie, într'o remiză a spitalului 323, unde, drept îngrijire, sanitarii germanii i-au dat o cracă cu frunze ca să se apere de muşte.

In fine, ca să nu se crează cumva că germanii sunt părtinitori şi ca să se vază că măsura e generală pentru toţi prizonierii români, acelaş... medicament s'a dat şi sublocotenentului Emil Nicolau, precum şi la o sumă de alţi ofiţeri cari au avut norocul să fie ospitalizaţi în Focşani la No. 323...

---

www.dacoromanica.ro

ATAVISM

Hunde Offizieren

E curios cu câtă claritate iese la iveală dreptatea ovreilor, învinuiți, pe nedrept, cum că dela ei au învățat germanii să fie tâlhari.

Ne aducem aminte că, de câte ori nu mai putea Kommandantura să cocoloșească hoțiile câte unui bandit în uniformă de ofițer și era silită să'l dea în vileag, explicația, în gura morpionilor, se producea singură : contactul cu românii a stricat și pe unii germani, a căror onestitate, ca a poporului întreg, a fost ideală până acum și ideală ar fi rămas fără promiscuitatea cu valahul, element disolvant pentru cea mai riguroasă moralitate.

Și ca să nu crează lumea că teutonul hoț aruncă, cum se zice, printr'o locuțiune vulgară, moartea în țigani, Komandantura, prin agenții ei, cita nume proprii. N'ar fi căzut în ispită căpitanul Albrecht, spre pildă, dacă nu îl scoteau din minți Sternbach și Pauker ca să fure făină de la moara Alberstadt; maiorul prins că, de pe intervenția frumoasei creole cu nume bulgăresc, care vindea permisuri perimate pentru țuică, ar fi continuat să fie om corect, ca toți germanii, dacă nu'i eșia în cale Mendelsohn să-l tenteze și să-l facă să calce alături de datorie ; și bietul locotenent întrat la pușcărie fiindcă vindea lemnele dela Cernica, ar fi rămas un Christus de onestitate dacă nu'l întâmpina Marcovici pentruca, cu un pumn de *lei* să'l facă, ca prin vrajă, să se depărteze de rectitudinea tradițională în neamul ploșnițelor. *Ergo*, încheiau Wechsler și Salzmann, crainicii Kommandaturei, *ergo*, „românii" sunt de vină că, foarte rar, poate unul la o sută de mii, calcă și teutonul în gura lăcomiei.

www.dacoromanica.ro

Lucrul, însă, se petrece cu totul din potrivă. Ba, dacă ţii seamă de origînea eupatrizilor din rasa lui Wilhelm, origine care se confundă cu era de banditism din evul mediu, mai că'ţi vine să crezi — de şi riscând să stârneşti protestări din partea d-lui Cuza — că, date fiind faptele la cunoştinţa şi a copiilor în ţara românească, tendinţa la furtişag a ofiţerului neamţ e aşa de firească în cât, daca, din punctul acesta de vedere, Sternbach, Marcovici, Pauker şi cei-l alţi *români* ar mai fi avut ceva de învăţat în materia aceasta, ajungeau hors concours graţie şcoalei pe care au făcut o prin atingere cu reprezentanţii kaiserului.

Câte-va dovezi în treacăt, dovezi de pe câmpul de luptă, unde nu era cu putinţă contactul cu.... *românii* :

Ofiţerii germani bruscau şi loveau, din sistem, pe ofiţerii români căzuţi prizonieri ; iar soldaţii, în faţa superiorilor şi de pe un cod poruncit, le striga : „Hunde Offizieren"—câini de ofiţeri.

Asta, însă, să zicem că e chestie de educaţie sufletească.

Să trecem la dovezi de onestitate :

Căpitanului Amzulescu Dumitru i s'au *luat* bocancii, nu pe ascuns, ci, cinstit, pe faţă ;

Sublocotenentului Petrescu, din Grăniceri, i-au luat căciula şi dolmanul ;

Locotenentului Alexandrescu Ştefan, din Reg. 8 Vânători, 'i au luat 860 de lei, cari îi scăpaseră de la o anterioară... perchiziţie ;

Locotenentului de rezervă Nineaca Ion, din Reg. 8 Vânători, i-au luat 1280 de lei, un ceasornic, un lanţ cu creion de aur şi un inel cu briliante ;

Sublocotenentului de rezervă Gr. Negrescu, din Reg. 1 Călăraşi, i-au luat fotografiile de familie, căci, trecut prin diferite... perchiziţii, atâta mai avea pe sufletul lui ;

Locotenentului Ionescu August, din Reg. de escortă regală, i s'a smuls, de la gât, gulerul de blană, iar trupa din convoiul de prizonieri a fost jăfuită până la cămaşă. Cei cari au protestat sau au încercat să se opuie tâlharilor, au fost trântiţi la pământ şi bătuţi crunt.

Şi aceştia formează un grup, căzuţi odată—căci era sistem : de cum te simţiau atins de glonţ şi rămas pe teren, la ei, se repezeau hienele de te desbrăcau ; şi numai după aceia îţi dădeau cu patul puşcei în cap... ca tratament medical.

Gândiţi-vă acuma, câte grupe de acestea au căzut în mâna barbarilor şi judecaţi recolta adunată de prin cimitire de către bravii şi mai presus de toate oneştii apărători ai patriei germane!

Sunt, în purtarea junkerilor, de altfel, momente savuroase pe

www.dacoromanica.ro

cari nu te saturi să le guşti şi să le arunci la toate vânturile, pentru ca, daca se poate, să nu rămâie vietate pe glob, care pusă în cunoştinţă, să nu se cutremure de admiraţie faţă cu acest popor urzit anume de către naţionalul Gott ca să stăpânească Europa, pentru slava de a pururea a kaiserului şi fericirea lumei terestre.

Unul din aceste momente :

Am spus că prizonierul era, întâiu, jăfuit, pe câmp, şi numai după aceea lăsat în noroi şi în ger, cu rănile deschise. Am mai spus că, din ceasul capturării şi până peste cinci-şase zile, când ajungea la un lagăr improvizat, nu se dedea, ofiţerilor şi trupei, nu numai hrană, dar nici voie să bea apă de la fântânele întâlnite în drum. Am mai spus, în sfârşit, că distanţele se făceau pe jos, câte 40—50 de kilometri pe zi — şi că se făceau în pasul calului, daca escorta era călare, sau, când escorta era pedestră, răniţii şi bolnavii erau stimulaţi cu baioneta ca să meargă cu alura celor sănătoşi.

Toate acestea, pentru oameni cu răni, febrili, lihniţi de foame ori extenuaţi de oboseala luptelor din ajun, ar constitui, să zicem un regim.... raţional. Se mai întâmpla, însă ceva,—şi acest *ceva* învederează şi pentru orbi că tratamentul de extermirare la care erau supuşi prizonierii români era în special recomandat, că pornia din instrucţiuni anume date în sensul acesta, instrucţiuni care, evident, anume scop urmăreau.

Iaca acel *ceva* menit să nemurească amintirea şacalilor şi să facă, din sanghinarul lor împărat, pe şeful ucigaşilor : când escorta obosia ori vrea să se schimbe, nu oprea convoiul la etapă ca să aştepte să fie înlocuită de cea care urma să continue drumul, ci telefona din mers — aşa în cât, când ajungeau prizonierii la punctul de unde avea să-i ia în primire garda cea nouă, nici nu încetineau pasul măcar, căci schimbul intra în rânduri din sbor. Cu chipul acesta, convoiul călca câte două poşte şi adesea mai mult, fără să răsufle, fără pic de răgaz, nemâncaţi, răniţi, bolnavi şi goi.

Şi, inutil să spunem, fie care escortă făcea câte o nouă revizie prin buzunarele acestor nefericiţi jidovi rătăcitori,

Când se va scrie, documentat şi în amănunt, cruzimea rafinată şi barbaria fără nume la care au fost supuşi prizonierii români, atunci Germania va trebui, pe hartă, căutată prin centrul Africei, pe unde continentul acesta nu e explorat de cât de jaguari.

www.dacoromanica.ro

RESPECTUL PENTRU DEMNITATEA OMENEASCĂ

Unsere alte Goti!

Cetitorii cari își vor fi aruncat ochii pe ale noastre *Impresii din timpul Ocupației*, vor fi văzut acolo — fapt, de altfel, cunoscut de toată Muntenia—că, pentru ermafroditii imperiali, se rechiziționaseră toate edificiile arătoase pentru ca paraziții să locuiască, comod, fiecare, dacă se poate, câte un palat.

Și cu prilejul faimoasei *levée en masse*, se aduseseră în teritoriul ocupat nu numai junckerii, cei cari, de preferință, se culcă câte doi într'un crivat; nu numai *învârtiții*, cari subscriseseră copios la împrumuturile de război și cumpăraseră, cu prețul acesta, privilegiul de a produce, pe calea Victoriei, efecte de... crupă, pe când *gemein-ii* își lăsau oasele să albească la soare prin șanțurile deia Dragoslavele; ci și chelnerii, ființe, în Germania, cu apucături unctuoase, cari acasă la ei nu te mai scot din „Excellenz" când, în loc de 5 pfenigi, cum e obiceiul pământului, le arunci, ca bacșiș, mărunțișul rămas dela paharul cu bere; ba veniseră la iernatic, ca să nu consume, ca guri inutile, cojile de cartofi rezervate, prin cartelă, pentru lihniții, cari, în țara nemțească, lucrau entuziast, cu baioneta la spate, în uzinele unde se pregăteau gazele asfixiante și se lucrau, de pe technica oficială a poporului de asasini, substanțele cu care *kultur-a* teutonă avea să otrăvească fântânile de pe teritoriul unde urmau să se retragă, ca să... scurteze frontul—veniseră ac! și mare parte din cavalele care slujesc de neveste supușilor împărătești.

Mai fuseseră, apoi, expediate, aici, acele grații perimate pe care ofițerii superiori de azi le cunoscuseră pe când erau *leutenanți*,

www.dacoromanica.ro

cu drepturi câştigate prin localurile de perdiţie pe unde neamţul e de rigoare să se ducă, în prima tinereţe, ca să mascheze virtutea tradiţională de a se dispensa de sex. Şi pentru ca *la levée* să fie cu adevărat *en masse*, prin urmare impresionantă, se scoseseră din porţie, în Germania, până şi infirmii şi fuseseră expediaţi să *lupte* aci, prin sărăcăcioasele Bürgerkühe, ospătării pe care Kommandantura obligase pe primarii din România să le înfiinţeze şi să le puie, gratis, la dispoziţia leşinaturilor germane.

Untan, fenomenul fără braţe, care, la circ, anii trecuţi, se exhiba răzându-se cu piciorul, se plimba, până şi el, triumfător, prin Bucureşti, unde fusese trimis de Krlegsministerium ca să ne arate, prin prezenţa lui, ce nesecat isvor de combatanţi este patria lui Eulenburg.

Şi toţi aceştia, *toate acestea*, fuseseră instalate în câte o construcţie monumentală din capitalele române; pe municipalităţile fuseseră îndatorate, sub pedeapsă de *Straf*, să le introducă băi şi să complecteze luxos confortul, pe acolo pe unde proprietarii, în grabă, n'avuseseră vreme să dea *le dernier coup de main* în aşteptarea acestor oaspeţi cilibrii, cari, la ei acasă, se socotesc favorizaţi dacă, cinci într'un *Keinerei*, pot, desmorţindu-se la căldura unui pumn de turbă cu miros stercorian, să aştepte ceasul când să reia munca silnică fără de care nu'şi poate procura, neamţul, bucata de cârnat bojociu cu care întreţine anemia copiilor.

Aceasta, pentru ei şi pentru ai lor.

Pentru ai noştri, iaca programul, alcătuit la Berlin şi poruncit prin circulară. Îl expunem aci nu ca să învederăm câtă barbarie reprezintă civilizaţia germană, ci, aşa, mai mult pentru voluptatea ce sperăm să producem cititorului prin contrastul la care'l vom face să asiste.

Am zis, mai sus, că prizonierii români căzuţi pe porţiunea de teren cucerită de inamic, erau: întâiu, lăsaţi, câte trei, câte patru şi adesea câte cinci zile, să se svârcolească, în noroiu sau în zăpadă, nemâncaţi şi cu rănile nepansate; al doilea, loviţi cu patul puştei, după ce trecea intervalul calculat ca să se producă gangrena mântuitoare, şi jăfuiţi, până la camaşă, de tot ce putea să înfăţişeze o valoare pe cadavrele acestea respirânde încă. După aceste operaţii peliminare, cei cari, în potriva calculelor făcute de *doktorii* teutoni, se îndărătniceau să se întârzie printre vii, erau luaţi de pe urmă, ca turmele de vite, şi, împinşi de baioneta sentinelelor, porniţi: bolnavi, flămânzi şi cu plăgile pline de viermi, din etapă în etapă—cu grijă, din partea celor

www.dacoromanica.ro

cari însoțiau convoiul, să-i jăfuiască de însnoavă fie care escortă ce se forma, prin telefon, și'i lua în primire, din mers, de cum obosiau *kamerazii* cari îi buznnăriseră până aci.

Cu alura aceasta, prizonierii noștri călcau cei 40—50 de kilometri orânduiți, ca pedeapsă, de către mai marii oștirilor germane, pentru că avuseseră temeritatea să apere pământul strămoșesc. Venia noaptea, apoi, și, ca să se odihnească sentinelele, se oprea convoiul și se instala în cantonament, pentru ca a doua zi să pornească din nou spre lagărul de concentrare.

Hrană, nici pe câmpul unde fuseseră lăsați ca să-i umple viermii, nici în timpul marșului, nici în cantonament nu li se dedea—dar la socoteală ni s'au pus cheltuielile făcute de kaiser cu ocupația, cu întreținerea prizonierilor și cu căutarea răniților.

Nu li se dedea nici apă, măcar.

Mai mult: nu li se îngăduia, barem. să iasă din firidele în cari erau închiși ca să..... p'ătească tributul pe care'l reclama natura.

Și ce era *cantonamentul*, în concepția generoasă a rasei care, fiindcă locuitorii, prea deși în imperiu, stau înghesuiți și adesea unii peste alții, își zic *Uebermentsch* ? Erau coșarele, pivnițele caselor părăsite, și de cele mai multe ori, bisericile — în tot d'auna fără pâine, fără apă, fără foc și cu interzicere absolută, sub pedeapsă de glonț, de a eși prizonierul din mormânt pentru trebuințele trupești.

Și se închideau în coșare sau în altarul bisericilor, de a valma : ofițeri, trupă, bolnavi și sănătoși.

Să precizăm :

Un convoiu, din care făcea parte sublocotenentul de rezervă Christescu Ștefan, din Reg. 55, a fost, ofțeri și trupă, vârât, cu baioneta, în biserica din comuna Vitănești—și, ca sfidare a sentimentului religios, obligat să se culce chiar în altar.

Un transport, care, între alții, cuprindea pe locotenentul Moraru Ion, din Reg. 48, a fost înghesuit, la Pitești, într'o odăiță și ținut fără mâncare, două zile și două nopți, în care vreme nu li s'a îngăduit nici să-și usuce zdrențele la soare.

Și, informează sublocotenentul Pătruț V. Traian, din Reg. 2, un grup de ofițeri au fost *instalați* în penitenciarul Mărgineni, claie peste grămadă cu hoții, cu tâlharii, cu criminalii.

Acesta era *cantonamentul*, acesta înțelesul pe care'l dedeau nemții obligațiilor convenției de la Haga, convenție pe care se îndatoraseră s'o respecte și care reclamă, pentru prizonieri, condiții de înaltă filantropie.

www.dacoromanica.ro

Şi, ca să nu le impute, cumva, istoria, într'o zi, că ar fi neglijat vre-una din datoriile al căror rob, sufleteşte, este teutonul, cadavrele, după ce le jăfuiau, le părăseau unde căzuseră — ca să le înmormânteze populaţia civilă a satelor.

Soarele, ridicând linţoliul de zăpadă, a desvelit, ani de-a rândul, oasele celor căzuţi în luptele din munţi, eroi a căror carne, înnainte de a fi nemeţită, fusese sfâşiată de fiarele codrilor.

www.dacoromanica.ro

PAHOD NA...STRALSUND

Tâlharii de români

Drumul dela Neajlov până la Slatina se făcea, pe jos, într'o săptămână — şi trebuia, pe urmă, zece zile, cu trenul, de aci până la Stralsund.

Când coşarele, pivniţele caselor dărâmate de bombardament nu mai puteau cuprinde mulţimea de muribunzi, administraţia militară, ca să dea câte unui favorit pretext de a se repezi până la cafeneaua unde, în Germania, servia autorul zilelor acestui favorit, organiza convoiuri pentru expedierea prizonierilor în cimitirile cărora, printr'un eufemism perfid, li se zicea *lagăre*.

Drumul se făcea, afară, poate, de o singură sau două excepţii, în vagoane de vite. Ofiţeri, câte de două şi de trei ori mai mulţi de cât capacitatea vagonului, erau grămădiţi în acele cocine cu etaj în cari se transportă porcii—şi trebuiau să se odihnească şi să doarmă de-a'n picioarele, căci, culcaţi, pe jos, în bălegarul lăsat de vite şi apărat cu arma în mână de către sentinele ca nu cum-va să se cureţe de prizonieri, n'ar fi avut loc nici zece la sută din numărul nefericiţilor.

Drumul, de pe împrejurări, ţinea opt, zece şi de multe ori două spre zece zile—drumul acesta, în condiţiile de umanitate pe care le văzurăţi.

Când muria câte unul, sentinela dedea un picior cadavrului şi'l arunca pe uşa cocinei. Cei cari n'aveau trîştea să moară ci numai să se bolnvească greu erau lăsaţi în grijea ciocliilor dela cea mai apropiată gară—ca să se evite sentinelei corvada de a tot îmbrânci cadavrele de pe marginea vagonului.

Nici o dată, până azi, n'a venit vre-o ştire, la ministerul nos-

www.dacoromanica.ro

tru de război, despre soarta acestor îngropaţi de vii, căci, ca de pe lumea cea-l altă, nu s'a întors nici unul, până acum, ca să spuie cât de pioasă a fost, acolo, ospitalitatea pe care au găsit-o la nemţi.

Călătoria, une-ori, se făcea *d'un trait*. Pleca trenul din Arad şi, după opririle reglementare, stopă la Oppeln, staţie de graniţă a Germaniei, unde, înainte de a fi târâţi în interior, prizonierii erau supuşi deparazitărei.

Hrana, în tot acest interval de timp, nu forma nici de cum obiectul de preocupare al fătălăului împărătesc însărcinat cu conducerea convoiului. De aceea, nu se mânca — sau, accidental, se mânca pe sponciu. Aşa, unui transport de ofiţeri, de la Sibiu la Stralsund, nu li s'a dat, în *şase* zile, de cât *trei* mese — masă care consista dintr'o zeamă de gulii fierte în apă, o feliuţă microscopică de pâine şi câte un *wurst*, naţionala tocătură făcută din sânge de cal îndesată într'un intestin de proveniență dubioasă, care lasă în tot d'auna impresia că a mai fost mâncată odată.....

Maiorul Fometescu, din Batal. 1 Vânători, afirmă că convoiului său 'i s'a dat de mâncare numai de *două* ori în timp de *şeapte* zile. Vina, însă, nu credem să fie a nemţilor: Fometescu fiind, se pare, un nume predestinat,—urma să fie înţărcat de la mâncare pentru ca convoiul să rămână în logica lucrului.....

Şi oamenii aceştia, care mâncau, două gulii şi trei wursti în şapte zile, erau cei jăfuiţi în ţară şi flămânzi de săptămâni!

Acest noroc, însă, răsfăţa pe prizonieri numai în cazul când drumul se făcea neântrerupt, de la Slatina, de la Caineni, de la Sibiu ori de la Arad, direct, la Oppeln. Dar nodurile principale de cale ferată erau de multe ori congestionate de nesfârşitele necesităţi ale războiului—şi multe din staţiunele mici erau, une-ori, aşa de blocate încât săptămîni întregi nu puteau da drumul convoiului funebru pe care 'l constituiau cotețele prizonierilor. Din pricina aceasta, cei cari n'avuseseră grije să moară la vreme, erau supuşi unui martiriu special. Nu puteau să fie ţinuţi în gară, pentru că, cu toate lacătele cari ferecau uşile, ar fi trebuit cel puţin atitea sentinele câte dricuri cu prizonieri erau pe linie. De aceea, de cum se comunica Feldwebelului comandant al escortei că nu e chip să treacă înainte, descărca pe nefericiţi din vagoane şi 'i punea, pentru câte cinci-şase zile, de preferinţă prin grajduri, de unde, fiindcă paiele şi bălegarul mai serviseră de saltea şi altor grupuri de osândiţi, răniţii, amputaţii sau cei cu metehne interne plecau cu păduchi şi cu râie, dacă

www.dacoromanica.ro

n'aveau şansă să contracteze tetanos ca să micşoreze numărul celor pe cari îi îngrăşa şi 'i răsfăţa împăratul Germaniei.

Drumul de la gară până la mormântul provizoriu se făcea, pe jos, prin mijlocul unei populaţii ostile, care'i scuipa, îi huiduia şi'i lovia cu bastoanele—căci sentinelele, a căror grijă exclusivă era pipa, nu'şi lăsau aşa preocupare importantă ca să apere pe *„bandiţii de românii"*, expresiune care, invariabil, curgea ca puroiul din gura germanilor viteji pe când dădeau cu ciomagul, sub ochii părinteşti ai ofiţerului însărcinat cu comanda escortei, în oameni nefericiţi, bolnavi, răniţi şi lipsiţi de apărare.

Hrană, nu se dedea de loc pentru intervalul acesta—era, pentru prizonieri, o adevărată sincopă.

La întoarcere pentru reîmbarcare, convoiul trecea iarăşi prin zidul de bravi, carî, cu bâta în mână şi cu fleoanca plină de imundicii pentru a le scuipa asupra românilor, loveau, feroce, şi pe cei cari poate scăpaseră, prima dată, de sub ploaia de reteveie.

Odată închişi din nou în coşciugele în care porcii fuseseră transportaţi „ca oamenii" bieţii prizonieri domniau, lipsiţi de spaţiu, de aier şi de pâine, fiindcă, cel puţin, nu mai erau bătuţi de civilizaţia germană.

Şi drumul, în condiţiile acestea infernale, avea, din nou, să ţie, necurmat, alte zile şi alte nopţi.....

www.dacoromanica.ro

LAGĂRELE DIN GERMANIA

Am omis într'adins să spunem, căci e o chestie care cade asupra bunului simţ, am omis să spunem că, dată fiind tenacitatea ţăranului nostru, nici jumătate n'au murit, dela Argeş până în Stralsund, dintre soldaţii porniţi spre necropolele imperiale, cu tot tratamentul *german* la care au fost supuşi, prin urmare cu toată lăudabila bunăvoinţă a celor cari orânduiseră condiţiile asiatice în cari să fie transportaţi.

Ceeace, mai presus de orice, este de admirat la organele pasive ale celui care, la Berlin, ţine, cu atât succes, locul lui Caligula, este obedienţa — este acea însuşire virilă care, la poruncă, face o sabie ori un ciomag din fiecare neamţ, oricare i-ar fi, personal, boiul, şi de orice vopsea ar fi rangul social din care e avortat.

Poetastrul teuton, cel care, pentru că, spre extazul clientelei de cafenea, rimează, în limba tudescă, bunăoară pe „ninge" cu „linge" şi pe „sînge" cu „plinge", se crede tot un Schiller sau un Göthe; poetastrul acesta, cu sufletul plin de amenitate şi de lirism câtă vreme cască în exametri pe când Gretchen plămădeşte aluatul pentru *puzerle;* placidul acesta, plăviţ şi cu fire mălăiaţă—devine, numai prin educaţia minţei, un ucigaş, de îndată ce a sunat, dela Postdam, goarna prin care marele Cesar porunceşte să se stropească versusile cu lichide lacrimogene. Din punctul acesta de vedere e atingătoare privelişte pe care o oferă filosoful sărind cu bâta să omoare pe prizonieri fiindcă „banditii" aceştia au împuşcat, în luptă dreaptă, pe Fridl al lui—cum este atingător să vezi pe vaporoasa Freulein dând cu huideo! ofiţerilor români pentru că, potrivit cu sugestia venită dela Berlin, „ciinii de romini" sunt trădători către... patria germană; cum, în

www.dacoromanica.ro

sfârşit, e de admirat spiritul de disciplină la medic, carele, om de ştiinţă, şi cu profesiune care are latură comună cu apostolatul, îşi asvârle trusa, când e ordin în sensul acesta, înhaţă cravaşa şi loveşte orbiş pe rănitul ori pe bolnavul român, pus, de către dreptul internaţional, sub îngrijirea obligatorie şi sub ocrotirea mai ales a duşmanului cu cultură.

Am expus în treacăt aceste câteva superficiale observaţii despre psichologia neamţului în funcţie de *lucru* al împăratului, nu ca să le aducem ponoase — ci, din potrivă, ca să explicăm, în avantajul lor, fenomene străniі în faţa cărora rămâne interzis omul care nu e prevenit asupra tainelor pe care le închide, ca într'o cutie cu secret, originala structură sufletească a trogloditului din ţara *kulturei*.

Lagărele de prizonieri în imperiul în care bărbaţii se neurastenizează făcând oficiu de femeie, sunt unele pentru ofiţeri şi altele pentru trupă. Nu ştim, fiindcă n'a venit încă la cunoştinţa noastră, nu ştim cum sunt amenajate lagărele de ofiţeri ale celorlalte armate; pentru ofiţerii noştri, însă, s'au destinat, printr'o favoare specială, cimitirele în care şi-au depănat zilele în captivitate simplii soldaţi ai oştirilor franceze, engleze şi ruseşti.

N'aşteptaţi, credem, să vă dăm explicaţii asupra motivelor acestei favori excepţionale, fiindcă, judecând de pe tot ce am spus până aci, se vede fără ochelari consecuenţa în sistemul de a face românilor tratament a *parte*.

Să mai spunem că, pentru prizonierii români, tot prin favoare deosebită, s'au înfiinţat, expres, la Stöhen Moor, la Baskow şi la Breessen lagăre de *represalii*, un fel de institute de corecţiune unde se înmormântau de vii cei cari le păreau comandanţilor că sunt de prisos printre spectrele cari se mişcau.

Încă un detaliu: lagărele, fie cele *obicinuite*, fie pentru represalii, ale ofiţerilor ori ale soldaţilor, erau, în majoritatea cazurilor, comandate de către, îmbrăcaţi în ţinută militară, autentici foşti directori de penitenciare — şi era de rigoare ca aceşti comandiri să fie beţivi, prin urmare, cât e omeneşte cu putinţă, mai proprii pentru misiunea delicată ce li se încredinţase.

Ca să fim complecţi, va să comunicăm că a fost şi un lagăr de *favoare*, la Krefeld, lagăr unde, în hatârul colonelului Sturdza şi a câtorva Wachmanni, gulia care, şi aici, constituia hrana zilnică a prizonierilor, se fierbea, în speranţa stupidă că, cu această atenţie, se va putea mişeli deţinuţii — spre deosebire de lagărele

www.dacoromanica.ro

comune, unde prizonierii, lipsiți de această favoare, mâncau gulii crude, când nu mai găseau iarbă ca să pască prin ceairul închisoarei.

Să le luăm, acum, pe rând:

Stralsund era numele lagărului din insulele Dönsholm, în Pomerania, pe Baltica, în apropiere de orașul cu același nume.

Intendent al cimitirului era un fel de maior von Busche, poate frate ori în tot cazul neam cu fostul ministru german, acreditat, până la isbucnirea războiului, pe lângă casa Nenițescu, deși în aparență se zicea trimis pe lângă curtea noastră regală.

In incinta lagărului acestuia își expuneau, fără rușine, crăpăturile, șapte barace de lemn, ca cele în care 'și debitează stămburile toptangiii dela bâlciuri — pângăriți, pe din afară, pereții, cu hârtie gudronată, iar pe dinăuntru tencuiți cu un strat subțire de ostrețe.

Vântul bătea nestânjenit printre crăpăturile scândurilor și temperatura, clementă, se cobora, iarna, chiar la 35 de grade sub zero.

Mai erau și două cazărmi de cărămidă—dar acestea, instalate în Marele Dölholm, erau destinate nu pentru români ci pentru prizonierii ruși, francezi și englezi.

Fiecare despărțitură a baracei adăpostea, expuși curentului de mare, câte doui sau mai mulți ofițeri, de pe mărime—și erau provăzute cu câte un pat de lemn, o saltea umplută cu paie, cu rădăcini marine sau cu gazete, și o pernă cu iarbă de mare.

Rufele patului se schimbau des, uneori chiar de douăsprezece ori pe an.

Cât despre foc, căci iernele erau riguroase, între altele și din pricina curenților marini, focul constituia o ironie pe care humorul german o ridică la proporții ucigașe: 4 kgr. de koks, pe noapte, pentru fiecare hardughie — căci ziua nu era permis să umble prizonierii la plăpânda sobă de tinichea, care ocupa, fără destinație practică, 50 de centimetri pătrați, din dușumeaua celulei. Pentru ca farsa să aibă întreg caracterul sinistru pe care-l voiau cei cari, dela Kriegsministerium, recomandau exterminarea prizonierilor români, Feldwebelul comandant al baracei trecea, grav, cu termometrul în mână și însemna în carnet temperatura fiecărei sobe, grăbit, ca să nu ajungă, cumva, după ce s'ar sfârși tăciunii fără să fi apucat să impresioneze termometrul, oricât ar fi fost de sensibil mercurul din această macabră jucărie.

Dacă, apoi, vom spune că, ca complectare a ceeace era cu totul și cu totul insuficient ca rendement la miniatura de sobă, în căutare vecinic de combustibil, se dedea fiecărui ofițer câte

www.dacoromanica.ro

două pături de celuloză, îndestulătoare ca să pue un strat izolator între trupul osânditului și fumul care, la sobă, ținea loc de căldură—am sfârșit cu bogata sărăcie cu care era înzestrată groapa comună în care se aruncau, la Stralsund, ofițerii români, ca schimb de bune procedeuri pentru atenția cu care și ei trataseră pe homosexuali la Oituz și la Mărășești.

Am spus, și nu putem îndestul repeta, că, ceea ce admirăm mai vârtos la cârdul mecanizat al cărui clopot, în frunte, îl duce *sacratissima majestas* din birlogul de la Berlin, e *technica*—metoda, studiată până la pedantism, în toate amănuntele, ca nu cum-va neamțul să apară, în vre-una din ale sale ipostase, mai puțin laș de cât îl știe lumea sau să piarză ocazia de a se arăta odios de ridicul. De aceea ne măgulim, în lipsă de alte titluri la aprecierea contimporanilor, cu deșertăciunea că, chiar printre prizonierii miopi, nu credem să fie unul singur care, dupa o vilegiatură la Stralsund, să nu fi confirmat judecata noastră asupra apucăturei de Tartuffe lugubru a mamiferului căruia von Tschappe se onorează să-i zică Kamerad.

Judecați, rugă-mu-vă : regimul la care erau supuși ofițerii români — trupa era dusă de-a dreptul la abator !—regimul ofițerilor era profund debilitant. Fără, măcar, libertatea de a se vedea, cei dintr'o baracă cu cei din baraca vecină ; fără îngrijire medicală ; fără haine potrivite sezonului ; fără lumină ; fără căldură și fără hrană — prizonierii aceștia a trebuit, ca pisicele, să aibă câte șapte suflete pentru ca, în urma ospitalității largi din Germania, tot să se mai întoarcă în țară, ici-colo câte unul, chiar tuberculoși, estropiați sau cu boale psihice incurabile. Și în împrejurările acestea, triste ca iadul, pereții baracelor în cari, stinși de mizerie și de foame, așteptau cu voluptate ceasul liberator când să închiză ochii pentru tot d'auna, pereții sicrielor acestora erau împedobiți cu *Speisekarte* vopsite artistic și scrise cu o caligrafie ireproșabilă — liste de bucate în care ciorba de gulii și moluscile imunde din Baltica se răsfățau cu titluri falacioase cum nu găsești în *menu*-ul restaurantelor celor mai aristocratice ! Așa, inevitabilei și eternei gulii cu apă fiartă, piesa de rezistență a tuturor dejunurilor servite acestor muribunzi —, i se zicea, pompos, printr'o formulă de excrocherie macabră : *Julien suppe* : peștelui de mare, sărat potroacă, căruia, după ce i se extrăgea grăsimea până la centigram, i se trântea, cu câte-va fărâmături de cartofi nefierți, niște sos lipicios propriu să producă greață, se numia, de pe technica germană : *Fisch mit kartoffln* ; zeama de

www.dacoromanica.ro

mazariche sălbatecă, încălzită la foc, cu varză și cu un pumn de făină ca rântaș — adevărată doctorie vomitivă — era însemnată, pe Speisekarte, cu numele de *Gemüse* ; iar niște iahnie infectă, preparată cu aceleași burueni, și stropită cu untură de pește marin, era botezată, de pe gastronomia nemțească, cu pseudominul *Alterlei.*

Aceste liste, apoi, semnate de ofițerii prizonieri, se trimeteau, prin îngrijirea comandantului de lagăr, Crucei Roșii de la Berna și delegaților cari reprezentau statele neutre, ca să dea impresia că prizonierii români mănâncă așa de substanțial și de îmbelșugat, în captivitatea tudescă, în cât are să fie nevoie, pe urmă, să fie trimiși la Marienbad ca să combată o eventuală obezitate... Unde mai pui că, une-ori, ca să'și asigure eterna recunoștință a ingraților de *câini* din lagăr, comandantul dela Stralsund le servia, ca extra, sub numele de *prăjitură*, niște mămăligă vopsită cu roșiu și tăiată geometric de pe cele mai ortodoxe reguli ale artei!

Carne, e adevărat, că se dedea numai câte o dată pe săptămână, ca să evite gastritele ori să puie stavilă artritismului — și atunci, spune locotenentul de rezervă Mardare, o serviau învelită în pesmet ca să nu se bage de seamă că e bojoc de cal ori pârjoală de câine...

Față cu așa de aleasă hrană, ofițerii prizonieri aproape nu mai simțiau nevoie de pâine — de aceea, ceea ce, ca superfetație, li se dedea sub porecla aceasta, era un amestec de sfeclă, de porumb încins și de, în mare majoritate, rumegătură de fierăstrău cu cocoloașe de celuloză și praf de oase măcinate.

Mâncarea, de altfel, e, în definitiv, lucru secundar în viață, că nu trăiește omul ca să mănânce... gulii, ci mănâcă... vrăbioare de câine și *Julien suppe* ca să poată, vremelnic, face umbră pământului ospitalier de la Stralsund. De aceea nu vom căuta nod în papură administrației lagărului pentru vina, fără nici o gravitate, de a nu fi procurat ofițerilor prizonieri, pe vreme de iarnă aspră, de cât ceva-ceva mai puțin de cât jumătate din numărul de calorii necesar organismului, de pe legile fiziologice, ca să poată vegeta, pe rogojină, sub bogata umbră a cedrilor Libanului. Să trecem, așa dar, la cele l-alte articole, fără de cari viața vegetativă, chiar în lagărul de captivi, n'are nici un farmec.

Grija părintească pe care o avea comandantul închisorei ca ofițerii să fie feriți de vițiul mâncărei, de lux și de toate năravurile costisitoare, l-a făcut ca, până când au început să sosească coletele Crucei Roșii elvețiene, să ia măsuri ca ofițerii români,

www.dacoromanica.ro

osândiți să stea lungiți în pat — căci în picioare, amețiau, din pricina anemiei — să șază numai în cămașă și încălțați cu saboți. Cât despre cei făcuți prizonieri la Mărășești, purtau tot bluze de dril și în Ianuarie 1918.

In privința paralelor, apoi, ca să nu-i deprinză cu risipa, li se servia, ca soldă, ofițerilor, câte *70* de mărci pe lună, celor inferiori, iar de la căpitan în sus, câte *100* — din care li se reținea, pentru gulii și bojocul de cal, una peste alta câte 48 de mărci. Prin acea munificență, însă, care face un prodig din fiecare boș, li s'a mărit, cu începere de la Iuiie 1917, li s'a mărit solda: 125 de mărci până la căpitan — 175 pentru ofițerii superiori. Tot de la această dată, însă, reținerea pentru masă s'a ridicat, *par le plus grand des hasards*, la *54* de mărci, pe lună, pentru cei dintâiu, și la 60 pentru cei-lalți. La data aceasta, mare parte din ofițeri pierduseră câte 30—40 de kilograme din greutate — iar pulsațiile nu treceau de 45 pe minut.

Intr'o administrație mare, cu condele varii și cu contabilitate complicată, e natural ca, cu ori câtă riguroasă priveghere, să se strecoare, din când în când, și câte o greșală, de nimic, greșală mai la urmă, reparabilă când se fac socotelile definitive — de aceia ar fi o șicană gratuită sau chiar o meschinerie să amintim aici, spre pildă că locotenentul I. Gervescu, din Reg. 55, nu și-a primit, până la Iulie, solda pe Martie, ori că alții, cum e, de exemplu, sub locotenentul Mihalciuc Gheorghe, a rămas până în ceesul de față cu solda neplătită pe șase luni încheiate. *Erare*, vorba răposatului Sturdza, *humanum est.*

Două cuvinte, care vorbesc câte un volum despre spiritul practic al germanilor și despre respectul lor pentru demnitatea omenească: francezii și rușii, care precedaseră pe români în cripta de la Stralsund, înființaseră un rudiment de bibliotecă, pe care o părăsiseră când au fost transferați — și pe care, în marea ei dragoste de aproapele, administrația lagărului o punea, *cu plată*, la dispoziția anemicilor noștri compatrioți.

Am spus că cele 4—5 kilograme de cărbuni ce se dedeau, pentru 24 de ceasuri, pe o iarnă de 35 sub zero, nu ajungeau nici ca să încălzească termometrul ; de aceea, din gologanii cari le rămâneau după ce li se reținea cotizația pentru masă, prizonierii își cumpărau lemne—lemne pe care trebuiau să și le taie singuri, fiindcă comandantul lagărului, gelos de prestigiul plantoanelor, nu ingăduia să se ceară, de către ofițeri, nici un serviciu, chiar cu plată, de la acești supuși leali ai Majestății Sale, *lex incorporata.*

---

www.dacoromanica.ro

LAGĂRUL DELA STROEHEN MOOR

Aşa vă trebui dacă aţi intrat în război contra Germaniei.

Aici viaţa—afară de năzuroşii cari, ca sibariţii dintr'o vreme, se svârcolesc în pat şi nu pot să doarmă dacă s'ar întâmpla să se culce pe o foaie de trandafir—aici, spre deosebire de Stralsund, viaţa prizonierilor e, pe cât cu putinţă la război, plină de desfătare, căci comandantul dela Ströhen Moor este, ca toţi în Germaniă, numai inimă, din cap până în picioare.

Atât de departe a mers atenţia administraţiei pentru susceptibilitatea ofiţerilor români în cât, fiindcă localitateâ şi numele ei erau rău famate, i-a schimbat denumirea şi, în loc de *Ströhen Moor*, cum era cunoscută în pustiul german, i-a zis *Schwarmstedt*—ba uneori, chiar *Ostenholzen*.

Cu această travestire, nu ştia nimeni în ţările neutre că, în Hanovra, pe regiunea Lüneburg Heide, există, în ostroavele mocirloase ale Weserului, un lagăr de represalii, unde, încet dar sigur, moare, în fiecare zi, sufletul a sute de ofiţeri a căror vitejie a preamărit-o însuşi duşmanul.

Paturile, aici, erau suprapuse, ca la simigerii, şi, fiindcă terenul era mlăştinos, ţâşnea noroiul la suprafaţă când călcai pe jos, în baracă. Plăpumele, ca şi la Stralsund, erau de hârtie — iar saltelele, umplute cu jurnale şi cu foi de condici netrebnice.

Locatarii acestor case mortuoare dormiau îmbrăcaţi, pentru că frigul era insuportabil — şi dimineaţa nu se puteau spăla fiindcă apa o găsiau îngheţată în ciubăr.

Clima era tare vitregă — chiar vara. Şi regiunea, în general,

www.dacoromanica.ro

așa de blestemată și de stearpă, în cât, afară de șerpi, de țânțari și de câțiva arbuști rahitici, nimic nu se zărea, în Iulie, pe întinsul deșert în mijlocul căruia fusese așezat lagărul ca să aibă administrația sclavi la îndemână pentru secatul bălților.

Vântul care bântuia ținutul aducea o pulbere de nisip, pe care o vâra în ochii nenorociților prizonieri — și materiile fecale cu cări se îngrășa pământul, ca să-l facă ceva mai fecund de cât piatra, împrăștia, permanent, o duhoare pestilențială, care ea singură ar fi fost de ajuns să facă pe victime să și blesteme ceasul când au scăpat de glonț,

Apa, apoi, infiltrându-se pe sub straturile astfel tratate, era roșiatecă la vedere și nu se putea bea decât în momentul când o scoteau din fântână—și atunci, ținându-se cu mâna de nas.

Masa, aici, fiindcă lagărul era la adăpost de inspecțiile Puterilor neutre, ca unul ce era necunoscut cu adevăratul nume, masa nu se însemna pe speisekarte, ca să se pângărească, cu ele, pereții, pe urmă, ci se servea fără ipocrizie: două kilograme și trei sute de grame, pentru unsprezece zile, de fiecare cap, pâine, compusă din secară cu dovleac, tărâțe, paie măcinate, rumegătură de ferăstrău și făină de oase triturate. Dar, cum sunt oamenii suciți, pe cari îi ții în brațe toată ziulica, și seara, când îi pui jos, se plâng că-i dor oasele—cum sunt pretutindeni oameni absurzi pe cari cu nimic nu-i poți mulțumi, s'au găsit, ni s'a spus, și printre ofițerii români dela Ströhen Moor unii cari au pretins că nu e suficientă variație în *menu*-ul ce li se servia!

Și notați că, pe lângă făina de oase și rumegătura de ferestrău, li se mai dădea ciorbă de sfeclă furajeră, terci de mălai cu zaharină, măzăriche, făină de castane sălbatece — ba, odată pe săptămână, ca *extra*, li se mai servea câte un pește de mare, cu miros de cadavru, pește dintre cei cari, prin partea locului, slujesc de îngrășăminte pentrn pământ în anii când, din pricina secetei persistente, recoita de materii fecale nu e suficientă ca să dea brazdei sucul din care să se hrănească plantele care, la rândul lor, suprahrănesc populația!

Cu tot acest regim alimentar berechetliu și rafinat, sunt ofițeri cari cîrtesc și azi că, cum e cazul căpitanului Strâmbeanu Ștefan, din regimentul 43 Infanterie, au fost siliți să scurme prin gunoaie ca să găsească coji de gulii cu cari să-și compiecteze ordinarul și să potolească fremezia foamei; alții, că, din pricina zaharinei cu cari li se pregătea, drept prăjitură, coleașa cea sălcie, au contractat grele boale de rinichi; și unii, în sfârșit, cum e maiorul

www.dacoromanica.ro

Mihail, din Regimentul 1 Grăniceri, că, siliți să se scoaie în picioare, trebuiau să se sprijine de pereți, căci din cauza inaniției, nu-i duceau membrele inferioare nici până.... unde merge vodă fără suită.

Față cu atâta ingratitudine, e cazul ca comandantul lagărului să zică: „On ne peut pas contenter tout le monde et sa belle mère!"

Din cauze care se cercetează încă, ofițerii din temnița aceasta s'au bolnăvit de conjonctivită granuloasă — iar sublocotenentul Scăuieru, din Regimentul 57, își pierduse complectamnnte vocea.

Frigul, zice sublocotenentul Moise, din Regimentul 1 Vânători, frigul, cu toate bluzele noastre de dril și cu toată celuloza păturilor, era așa de intens, în cât ofițerii se deșteptau noaptea, ca niște stafii, și, gemând, cu dinții clănțănindu-le în gură, se agitau, pe loc, în pat — căci, de sculat ca să bată talpa, nu se putea, fără să amețească din pricina anemiei. De aceea, se vede treaba, văzând monstruoasa nerecunoștință a pensionarilor Kaiserului, administrația lagărului le-a făcut cunoscut, atunci, că, cu începere dela 5 Aprilie 1917, rația de sămânță de mături, de melu păsăresc și de oase măcinate, cari reprezentau până aci pâinea, pe unsprezece zile, a fiecărui ofițer, se reduce așa în cât prizonierii să facă cum vor ști ca s'o aibă pe treisprezece zile.

Și dela Crucea Roșie nu venia nimic, căci nimeni, afară din Germania, nu știa că sunt prizonieri în acest lagăr cu numele măsluit — nici ministrul Spaniei, care se însărcinase cu protecția românilor din ocnele nemțești.

Higiena lagărului era simplificată în mod ingenios: rufele nu se spălau niciodată, fiindcă ofițerii nu aveau altele decât cele de pe ei; săpun nu dădea comandantul — și demâncare nu exista; medic — medic a fost: patru luni de zile a profesat, în lagăr, știința lui Hipocrat, un biet infirmier neamț, pentru 350 de clienți grav bolnavi de mizerie fizologică, fără să mai vorbim de atâtea alte afecțiuni. După patru luni, însă, a venit un felcer, care, conform instrucțiunilor cu care fusese trimis, a spus prizonierilor, lămurit și elocent:

— Trimit la arest pe orice ofițer se va prezenta la vizită!

A zis — și a plecat cum venise.

In urma lui, o comisie de naivi dintre cei cari nu mai puteau să vorbească din pricina slăbiciunei, s'au prezintat comandantu-

www.dacoromanica.ro

lui şi 'i-au dat să înţeleagă, mai mult prin semne, că preferă să fie ucişi decât să continue a îndura acest regim umanitar.

Comandantul 'i-a ascultat, şi, spre uimirea lagărului, nu 'i-a pedepsit de astă dată.

Peste câteva săptămâni a venit un inspector, un general—şi naivii din lagăr, crezând că a venit să le îmbunătăţească soarta, au eşit iar la raport. Generalul, bucuros, ca tot supraomul, de ceeace a auzia, a închis procesul cu o sentinţă lapidară, sentinţă care vorbeşte mai desluşit decât o literatură întreagă despre structura morală a neamţului:

— Aşa vă trebuie dacă aţi intrat în război contra Germaniei!

Prin intervenţia vinovată a unui fugar dela Ströhen Moor, s'a aflat, în fine, la Crucea Roşie din Berna, despre existenţa, pe glob, a acestei Nouvelle Calédonie şi despre ororile care se petrec aci. Din momentul acela, s'a desfiinţat lagărul — şi ofiţerii au fost împrăştiaţi, ca să ducă pe alte meleaguri dovada vie a respectului ce ştiu teutonii să poarte adversarilor dezarmaţi.

www.dacoromanica.ro

LAGĂRUL DELA BRESSEN

Şi acesta e tot lagăr de represalii — fiindcă nu e, în Germania, loc, pentru români, care să nu fie loc de represalii.

Infernul acesta e în Meklenburg, lângă staţia Kleine Türond.

Îl comanda maiorul Linburg, având de ajutor pe locotenentul Nöring, poate cimotie cu Feldwebelul, de acelaş nume, care, împreună cu Şerbăneasca, muştruluia, intermitent, lagărul de ostatici dela Săveni, pe Ialomiţa.

Bărăcile, aici, construite dintr'o singură scândură, erau aşezate într'o vale, aşa în cât, când ploua, puhoiul se sănia din deal şi făcea heleşteu în... saloanele prizonierilor. Blănile cari închipuiau pereţii, aveau, între ele, aşa soluţii de continuitate, pe la încheieturi, în cât vântul sufla în acelaş timp şi afară şi înnăuntru. Ca să înlăture acest mic inconvenient arhitectonic, oiţerii au fost siliţi să se priveze de masă, la un dejun, pentru ca, cu supa de mazăriche, pe care o făcea densă făina de sfeclă uscată la soare şi măcinată cu râşniţa, să lipească hârtie, ca cu coca, pe acolo pe unde scândurile nu se puteau apropia unele de altele.

Saltelele în acest lagăr, ţinut şi el în taină, erau umplute, spune locotenentul Stănescu Gheorghe, din Reg. 1 Călăraşi, „cu registre, cu jurnale, cu cotoare à souche, cu bucăţi de lemn, cu coajă de pomi şi cu iarbă de mare“ — aşa în cât, la dreptul vorbind, prizonierii n'au cuvânt să se plângă că n'au căzut pe moale în lagărul acesta.

Hrana, ca pretutindeni: gulie — gulie travestită şi prezintată sub toate măşcile, dela bulbul botanic, oferit francamente, până la ersaz-ul sofisticat care face, din planta asta insipidă, ciorbă de schembea, maioneză ori pâine cu aparenţă de făină *două nule*.

www.dacoromanica.ro

Toată vremea, de peste un an de zile, cât s'au gunoit, sute de ofițeri, între scândurile maiorului Linburg, un medic, unul singur, odată, n'a venit să întrebe dacă mai trăiește vre unul din captivii vitezelor armate ale kaiserului. Atâta era de creștinească, de civilizată și de conștiincioasă îngrijirea medicală în acest lăcaș al morții, în cât ministrul Spaniei vizitându-l, la un an după ce fusese pus, cu mărinimie nemțească, la dispoziția și spre agrementul ofițerilor romîni, a găsit pe sublocotenentul Ionescu Adrian, din Reg. 10 Infanterie, *cu rana căpătată în luptă tot deschisă și încă nepansat*...

Comandantul, o brută scoasă la pensie, făcea, inopinat, câte două trei apeluri pe zi, ca să descopere pe evadați — și, pentru un nasture lipsă la sdreanța prizonierului, îl pedepsia cu zile de carceră, de și în lagăr nu se mai cunoșteau ața și acele de cât, poate, din nume.

Nöring, ajutorul brutei, nu putea, firește, să fie de cât bestie en sous ordre. A mers într'o zi cu brutalitatea până a insulta pe sublocotenentul Lecca — și, fiindcă ofițerul a ripostat morpionului cu demnitate, a fost pedepsit cu două luni închisoare.

Exasperați de regimul sălbatec al lagărului, unii prizonieri au încercat să evadeze, dar, prinși, au fost bătuți crunt, cum a fost cazul maiorului Negreanu, din reg. 59. Sentinelele aveau ordin să tragă în ori cine li se părea că *are de gând* să dezerteze. Și fiindcă animalul tudesc ajunsese să aibă fobia evadărilor, se punea la pândă și urmăria pe prizonierii cari 'i se năzăria lui că au intenția să-l părăsească, Din pricina ordinelor absurde ale maniacului acestuia, sublocotenentul Chihaia a fost, declară căpitanul Ionescu, din Reg. 1 Obuziere, rănit, cu un glonț de armă la distanță de un metru și jumătate, pentru că sentinela, înnebunită de ordinele criminale ale bețivului de comandant, a tras à bout portant, de teamă să nu-l *scape*, pe când ofițerul trecea pe lângă el prin curtea lagărului, ziua 'n amiăza mare!

www.dacoromanica.ro

LAGĂRUL DIN FORTĂREAȚA KÜSTRIN

Kommandatura e suverană și nu e datoare să dea nici o socoteală.

Lagările de represiune, în Germania, erau impropriu numite așa. Nu era *lagăr* la Küstrin, la Beeskow, la Bressen, ori la Ströhen Moor, adică nu era un câmp de concentrare a prizonierilor, unde cei căzuți în captivitate să aștepte, sub supraveghere dar cu un regim fixat de convențiile internaționale, ziua când, pacea încheiată, să se întoarcă, în mod automatic, la situația și la prestigiul pe care militarul de vocațiune nu poate să le vază, fără camaraderească emoție, la soldatul care și-a făcut datoria bărbățește până când a fost învins.

Germanul, care, pirat prin destinație, nu se poate urca cu înțelegerea până la sensul nobil al cuvântului care desemnează pe apărătorul patriei, germanul vede un dușman, permanent și ireductibil, în războinicul altei națiuni — cum lupul, animal cu instincte feroce, se socotește în dușmănie veșnică cu câinele, straja stânei. De aci concepția că inamicul, mai ales când e dezarmat, trebuie distrus, ca pedeapsă pentru vina de neiertat că... și-a plătit, în măsura puterilor, datoria elementară de a fi fost credincios apărător al stânei; de aci preocuparea, grija de tot momentul și geniul cheltuit pentru a isbuti să găsească, ca anticameră a mormântului căruia destină pe prizonieri, condiții mai atroce de cât ar fi fost de trebuință pentru asigurarea succesului definitiv al scopului urmărit.

Localități mocirloase, unde bântuisc frigurile palustre chiar în timpuri normale; hrana, insuficientă, lipsită de variație, lipsită de elementele cari s'o facă utilă, preparată și servită într'adins așa

www.dacoromanica.ro

în cât să desguste pe animalul cel mai fără discernământ; frig permanent, frig umed și pătrunzător care sfârșește prin a dărâma pe cei mai robuști; lipsă de higienă, lipsă de îmbrăcăminte, lipsă de rufe, lipsă de serviciu medical; maltratați, apoi; umiliți; făcuți la tot momentul să simtă, că sunt robi înainte de a deveni cadavre; că, îngropați în cimitire tăinuite, n'au de unde aștepta îndreptare — astea erau condițiile în care *ospitalizau* ostrogoții pe adversarii cu cari vidaseră pe teren singura chestiune care cu adevărat se poate numi „de onoare".

Astfel de ocnițe nu se pot, dar, numi *lagăre* de prizonieri — un occidental, un civilizat, un om cu sufletul la locul lui, s'ar înșela dacă ar raporta cuvântul la înțelesul lui european.

Și acestea erau lăcașuri pentru ofițeri, *lagăre* „obicinuite"; înțelegeți ce infern erau gropile în care zăcea trupa — și vă puteți face o idee slabă de ce se înțelege prin *lagăr de represiune*, unde se îngropau, pentru muncă silnică, ofițerii cari, răniți cu cruzime barbară în demnitatea de om, înăbușiau instinctul de conservare și ziceau *pe nume* brutei care, în calitatea-i de comandant, făcea oficiu de amploiat zelos al uriașei întreprinderi de pompe funebre.

Dintre acestea era Küstrin, o cetate lângă Berlin.

Aci se vârau în galerii, sub pământ, ofițerii osândiți la închisoare în lagările cari nu purtau mențiunea dar erau, de fapt, ca și acesta, *lagăre de represiune*.

Fortăreața avea două meterezuri: fortul Gorgat, la 16 metri sub pământ, întunecos și umed; înconjurat, ca toate întăriturile medevale, cu șanț de 70—80 de meiri lărgime pe 7—8 adâncime — plin, pururea, cu apă stătută și cu lintiță la suprafață; și fortul Zondorf, alături, de aceleași dimensiuni, construit de pe același tip și oferind condamnaților aceeaș lugubră perspectivă.

Am spus la vreme că în lagările Ströhen Moor și Bressen lipsia cu desăvârșire tot ce ar fi putut face posibilă viața prizonierilor; aici, la Küstrin, printr'o gradație scelerată a cărei chele o au numai germanii, lipsia, absolut, și... ceea ce era la Ströhen Moor! Câtă vreme au stat aici, ca cârtițele, sub pământ, ofițerii n'au zărit, odată, lumina soarelui. Rufele și le clăteau singuri. Carnea care li se servea din când în când ca să întârzie sfârșitul supliciului, nu mai era de câine — ci de focă. Crucea Roșie n'a trimis, aici, nici o dată, nimic — fiindcă nimeni pe suprafața pământului nu știa de existența, în mijlocul Europei, la 1917, a acestei sinistre ocne în care se asasinau lent ostașii cei mai bravi, cei cari nu cedaseră terenul de cât când au rămas fără muniții.

www.dacoromanica.ro

Comandantul, un fel de comitagiu căruia trebuie să-i se fi conferit rang tocmai pentru însușirile lui bestiale, nu se mărginea la tratamentul oribil care constituia *represiunea*, ci orânduia, din capriţiu, pedepse şi altele, fără nici o motivare. Şi, ca să arate că e produs al *kulturei* teutone, prin urmare „supra om" răspundea, sublocotenentului Rădvan Gheorghe, dela Reg. 2, că „*Kommandantura e suverană, n'are să dea socoteală nimănui de ce face*"

Asistenţă medicală nu se cunoştea în forturile acestea. De aceea pe lângă reumatisme, produse de umezeală rece, foamea, chinurile, lipsa de aier şi absenţa razelor de soare transformaseră lagărul într'un spital de tuberculoşi lăsaţi sub îngrijirea caritabilă a... comandantului.

Şi nu numai la Küstrin se trimeteau ofiţerii ca să ispăşească osânda poruncită în lagările unde, fiind tratament *obicinuit*, se bucurau de favoarea de a muri pe îndelete. Convoiuri întregi se expediau şi la Glatz, spre pildă — ba şi în alte cimitire, a căror catagrafie ar fi oţios s'o mai facem.

Acolo, la Glatz, regimul era aidoma cu cel dela Küstrin — dar, printr'o atenţie a cărei umanitate se pricepe anevoie, ofiţerii se bucurau şi de oarecare voluptate sufletească. Închişi în turnurile castelului de unde pândeau ascendenţii kaiserului de azi ca să se asvârle, cu canardiera în mână, asupra caravanelor ce treceau pe vale — prizonierii aveau iluzia, de la înălţime, că stăpânesc ţările, şi se desfătau la muzica serafică pe care ie-o făceau cucuvaiele, vecini simpatici cu cari îi dăruise, par-că într'adins, filotimul strajameşter al închisorei...

Temniţa, aici, era celulară. Pensionarii au huzurit luni întregi pe aceleaşi paie, aşternute pe jos, unicul mobilier al iatacului excepţional cu care'i răsfăţa kommandantura.

Lumina, ca să nu-i supere la ochi, li se îngăduia numai la anume ceasuri, când, fiind soarele la punct determinat, îşi putea distila slabele-i mănunchiuri de raze printre zăbrelele dese ale gratiilor de fier de la ferestre — ferestre săpate, ca nişte răni, în trupul unor ziduri de câte trei-patru metri grosime.

Cu toată aceasta de aproape îngrijire, unii dintre prizonieri au înebunit — de soarta celor mai mulţi nu se ştie nimic.

Delicateţa sufletească a comandantului acestei temniţe se exercita în fel şi chipuri ca să uşureze situaţia deţinuţilor. Aşa, lua prizonierii sănătoşi şi-i închidea în ospiciu de demenţi, cum a făcut cu căpitanul Steriade; pe alţii, îi vâra în lagăre de trupă, cum s'a întâmplat cu locotenentul Gr. C. Petrescu — ba, ca să le mai varieze distracţiile, cum e cazul maiorului Hergot, din Reg. 57,

www.dacoromanica.ro

l-a trântit la Fürstenberg, în lagărul de cătane aliate, unde ofițerii superiori români trebuiau să se tăvălească, de-a valma, pe aceleași pale macerate, cu senegalezii francezi și cu pahonții țarului „liberator" cum numesc bulgarii pe binefăcătorii împotriva cărora, pentru arginții nemțești, au pornit cu șușaneaua.

www.dacoromanica.ro

LAGĂRILE DIN ȚARĂ

Am tot auzit o obiecțiune, căreea prea cosmopolită care a monopolizat patriotismul în România n'a avut încă vreme să-i răspunză. Germanii, s'a zis mereu de către cei cari au avut cont curent la Guenther, aveau, ei înșiși, situația precară, din punctul de vedere al hranei — nu e de mirare, deci, că, pe lângă tortura morală la care au supus prizonierii, trebuie, în privința *insuficienței* bucătăriilor, să li se acorde circumstanțe ușurătoare

Bine. A la guerre, comme à la guerre. Să zicem că faptul de a fi distrus pe ofițeri ținându-i fără pâine, fără îmbrăcăminte, fără căldură și, în general, chiar și fără adăpost, se explică prin dificultățile care apăsau însăși asupra Germaniei; să admitem că faptul cum că trupa, asasinată cu ciomagul, și, înjugată la plug dacă n'avea norocul să moară la vreme, găsește circumstanțe atenuante în starea de strimtorare în care se svârcolia imperiul, mai ales după ce „blocus"-ul făcuse *mare clausum* din vecinitățile țărei nemțești.

Să mergem mai departe și să presupunem că ovreilor dezertori din armata română și trecuți, ca trădători, la antropoizii tudești, precum și cei cari, căzuți odată cu... etapele noastre, fuseseră onorați cu sarcina de spioni printre camarazi, și, ca favoare specială, li se pusese bâta în mână ca să ducă la tăiere pe cei cari le fuseseră frați de arme — să presupunem că și această procedare, ea singură de natură să necinstească pentru totd'auna națiа germană, să presupunem, prin absurd, că și nemernicia aceasta se explică tot prin împrejurarea că Germania... nu produce destul grâu ca să-și îndestuleze populația.

Bine. Dar în lagările din România? Căci și în țară au fost

www.dacoromanica.ro

lagăre — și în țară, cum era la Tonola, în București, la Cotroceni, la Colentina, și la Slatina; apoi, la Drăgănești, la Balăceanu și la Gheorghiasa erau ocne, unde, cu foametea, cu bătaia și cu lipsa de îngrijire medicală, cu toată prezența, printre prizonieri, a medicilor români, se săpau gropi comune în care se aruncau câte cincizeci-șaizeci de cadavre deodată.

De ce, aici, înaniție, când, pe lângă o recoltă de o bogăție rară, îi se lăsase, prin îngrijirea guvernului și prin știința de organizare a șefului de stat major general, hambarele dând pe răscoale și hrană îmbelșugată pe toate drumurile ? De ce cu sute de medici prizonieri și cu uriașe depozite de medicamente ale noastre, de ce se gunoiau, în mizerie și părăsiți ca câinii, zilnic, companii întregi, fără suflet de om care să le închidă ochii la ceasul din urmă ?

Și, mai vârtos, de ce ofițerii, ca la Slatina, erau culcați pe paie, hrăniți cu câte o mână de mălaiu, din care trebuiau să-și facă singuri mămăliga — iar trupa, lăsată la discreția jidanilor, pierea, desăvârșit nemâncată, sub biciul celui mai mișel neam din câte a zămislit natura ca pedeapsă pentru păcatele omenești?

Și nu e numai atât. N'am mai isprăvi dacă am înșira toate mărșăviile a căror victimă au fost nefericiții căzuți în ghiara troglodiților. Să amintim numai una, înainte de a trece la alt capitol: ofițerilor inferiori li se dedea, la Slatina, ca soldă, câte *60* de mărci pe lună, și din acestea li se rețineau **66** pentru hrană ! In aceiaș ordine de idei, când li s'a plătit solda pe Februarie 1917, li s'a pus condiția *sine qua non* să dea chitanță precum că și-au primit'o și pe Ianuarie 1917 și Decembrie 1916— din care nu văzuseră o centimă,

Nu, dar, greutățile, inrente războiului, au dus la situația intolerabilă făcută prizonierilor români, situație care va rămâne în veci o pată pe faima secolului acesta, ci sentimentul de ură, trufia țașului care, crezându se învingător, se știa la adăpost de răspundere, și gândul criminal de a distruge pe orcine a îndrăsnit să le stea în cale când porniseră să împrăștie... civilizația la cele patru puncte cardinale ale continentului.

Această țară, această aziatică concepție despre război, această monstruozitate sufletească nu poate fi îngăduită în Europa veacului XX. Istoria, nepărtimitoare, va rosti, în procesul deschis între teutoni și popoarele cu mentalitatea normală, cel mai sever verdict care a vestejit vre-o dată pe ienicerii lui Hilderim—așa în cât, de sub sentința această înfricoșată, hiena să iasă transformată ori să nu mai iasă în concertul noroadelor civilizate.

---

www.dacoromanica.ro

MEMENTO

Copiii copiilor noştri să n'aibă dreptul la odihna de veci dacă vor uita pe ucigaşii cari au scuipat pe numele de OM.

Am afirmat, la începutul acestor naraţiuni, că materialul de care ne servim întru reconstituirea epocei de care vorbim, e autentic — am fi putut zice: oficial. Am întâmpinat, însă, incredulii, optimiştii, incorigibilii, fiinţe debonare pentru care viaţa se desfăşoară trandafiriu — care, fiindcă ororile la care i-am făcut să asiste în *Note de om Necăjit* publicate aiurea sunt răsturnătoare de fire omenească, par dispuşi să creadă că am exagerat, cel puţin că am şarjat tabloul dacă n'am născocit din imaginaţie calvarul ale cărei trepte le-am urcat cu cititorul. Transporturi întregi de scrisori, în care se disting prin *subiectivism* şi trivialitate cele cu limbă specific suspectă, ne spun, unele pe faţă, că, în tendinţa de a eterniza zizania dintre români şi germani, zugrăvim, într'adins, cu vopsea infamă, un popor simpatic, care, prin munca, literatura, poezia şi filosofia lui, constituie, în cea mai largă concepţie a cuvântului, o adevărată podoabă a Europei centrale — şi că, antisemit ca un huligan, ne servim, întru aceasta, de „bieţii evrei" cari, la războiu ca şi în timp de pace, sunt, printre creştini, nişte paria, nişte souffre douleur.

Nu suntem dintre oamenii cari să se intimideze de nişte.... scrisori; dar, fiindcă paginile de până aci şi povestirile, din gură în gură, ale prizonierilor pe cari nu'i au putut ucide lagările germane, nu pare să fi reuşit a da tuturor cititorilor convingere robustă despre temeinicia atrocităţilor descrise, suntem siliţi să re-

www.dacoromanica.ro

curgem la unica mărturie care nici în limba.. cu speciale construcţii sintactice nu poate fi contestată.

O să rezumăm, dar, declaraţiile a însăşi unora dintre victime, cu nume proprii, cu date şi cu circumstanţiate amănunte — şi fie care declaraţie s'o punem sub girul camarazilor cari s'a întâmplat să fie faţă la episodul respectiv.

Va fi concludent, sperăm — nu?

Aşa dar:

Locotenentul Dumitrescu G. Nicolae, din Reg. 72 infanterie, povesteşte că a fost făcut prizonier, de trupele germane, în noaptea de 23—24 Noembre 1916, împreună cu generalul Costescu, cu 47 de ofiţeri şi 2400 oameni de trupă. Furia inamicului s'a revărsat, în noaptea aceea, cu sălbatecă cruzime, asupra multora dintre captivi. Rănit în momentul prinderei, locotenentul Dumitrescu a fost pornit între baionete, şi, surprins că, pe când era escortat, a rupt însemnările pe cari le-a avut în carnet, a fost lovit cu patul puşcei şi perchiziţionat până la piele — cu care ocazie 'i s'au luat singurii 47 de lei şi ţigările pe cari le avea în buzunar. Scos la marginea satului Tâncabeşti, a foct trecut în convoiul de prizonieri, convoiu care a fost ţinut vre-o trei ceasuri sub focul infanteriei noastre care contra-ataca pentru reocuparea satului.

Intreg grupul de ofiţeri aşezaţi în fruntea convoiului de prizonieri a fost pornit, după aceea, pe jos, afară de generalul Costescu şi locotenentul-colonel Tuhaş, la Piteşti. Hrana, în timpul drumului, consista din ceapă, varză şi mămăligă rece, pe care se strecura populaţia de le-o dedea pe ascuns câte unora dintre ei. Sentinelele cari îi escortau, îi preveniseră că va fi vai! de ei când vor încăpea în mâna celor dela etapă, cărora nu se sfiau să le zică „porci.“ Şi într'adevăr că „porcii“ nu i-au cruţat: nu numai că nu permiteau populaţiei din Piteşti să le dea câte un codru de pâine, dar bruscau şi loveau pe ofiţeri dacă insistau să fie scoşi din închisoare pentru trebuinţele trupeşti.

Încărcaţi în vagoane de marfă, au fost trecuţi, apoi, prin Sibiu şi debarcaţi, în ziua de 28 Decembrie, în insula Dölholm, din Marea Baltică.

Hrana li se servia odată şi une-ori la două zile, şi consta, excluziv, din supă de arpacaş şi o cană de surogat, căruia i se zicea în deridere: cafea.

Din insulă, unde au stat la carantină vre-o doue zeci de zile, într'o baracă de scânduri fără să li se fi dat măcar paie de aşternut pe jos, ca să nu se culce pe pământul gol şi umed, la Ianuarie 1917 au fost trecuţi în lagărul comun al trupelor aliate.

www.dacoromanica.ro

Acolo, însă, denunțați de ovrei capturați odată cu ei cum că fraternizează cu dușmanii germanilor, au fost *selecționați* și, mare parte, expediați la Breessen, lagăr de represiune.

Acolo, la Breessen, care fusese locuit de soldați ruși, erau parcați câte patruzeci de ruși în câte o baracă prin al cărei acoperiș ca și prin pereții de scânduri pătrundeau apa și zăpada.

Din cauza slăbiciunei produsă de foame, au fost cazuri când, chemați la apel, ofițerii amețeau și cădeau în front.

E sugestiv — nu este așa ? Dar să-l coroborăm cu altă mărturie.

Sublocotenentul Dumitriu Baluță, din Reg. 31 Artilerie, declară:

— În lagărele dela Stralsund, unde am fost internat de prima oară, hrana era foarte redusă. S'au ales delegații de ofițeri cari să reclame comandantului dar acesta a răspuns, nepăsător, că cantitățile sunt raționate de către ministerul de război și că, deci, nu sunt susceptibile de schimbare. Și delegații au adăogat că, atâta cât acuză *tiștele de masă*, că se servește fie cărui prizonier, ar urma să fie suficient — ceea ce era, mai mult sau mai puțin adevărat, dar, de la bucătărie până la noi, hrana se fura jumătate.

Slăbisem, la Strlasund, de nu mai puteam sta în picioare — și ne-a fost scris să regretăm, cu toate astea, insula aceasta blestemată, când am fost transferați, la Martie 1917, în lagărul de la Ströhem Moor. Nu ni se dedea, aci, decât ciorbă, la prânz și seara, ciorbă de gulii cu varză, cu scoici și cu tărâțe de mălai, — din care se fura trei părți până să ajungă la noi. Anemia pe care o aduseserăm din lagărul precedent, unită cu mizeria și cu foametea de aici, făcuse ca mulți dintre camarazi să nu se mai poată da jos din pat.

Prin Aprilie, cea mai mare parte dintre noi nu mai puteam umbla pe picioare, din cauza slăbiciunei. D. colonel Urdăreanu, cel mai vechiu ofițer din lagăr, s'a dus, atunci, la comandant și, expunându-i împrejurările, i-a comunicat că nu cerem modificarea cantităților orânduite de minister ci numai controlul alimentelor — și comandantul a răspuns, trufaș, că un prizonier n'are dreptul să controleze pe un soldat german și că nu-i e permis să se îndoiască de cinstea lui...

Enervat, apoi; că colonelul Urdăreanu'i ține piept cu demnitate, comandantul 'și-a dat drumul și a reproșat delegaților că... România a intrat în război contra Germaniei!

Această nestânjenită isbucnire, ne-a luminat pe toți: era poruncă să fim sugrumați prin foame fiindcă România n'a mai suferit jugul.

În această situație, acum desăvârșit lămurită, ofițerul de rezervă

www.dacoromanica.ro

Vernescu, procuror la Craiova, a ieşit, desnădăjduit, la apel, din front, cu bidul de mâncare în mână, şi, în numele camarazilor, a cerut ca, dacă e vorba să murim chinuiţi, atunci mai bine să ne împuşte. Drept urmare, Vernescu a fost închis.

Altă mărturie.

Căpitanul Gal Dumitru, comandantul Batal. 2 din Reg. 8 Infanterie, spune.

— Am căzut prizonier în noaptea de 1 spre 2 August 1917, la podul de la Comăneşti-Mărăşeşti.

In momentul când au pus mâna pe mine, m'au desbrăcat complect, mi-au furat tot echipamentul de campanie precum şi paralele pe care le aveam asupra mea. Ne-au pus în marş, fără nici un repaos, de şi eram extenuaţi de oboseala luptelor, şi, mergând toată noaptea pe jos, am ajuns în comuna Paraipan, unde era sediul diviziei germane care operă la Mărăşeşti. Acolo, comandantul, după ce a încercat zadarnic să smulgă dela noi destănuiri asupra situaţiei armatelor române, a sfârşit cu ameninţarea: «Dacă nu spuneţi, are să fie vai de voi!».

Şi într'adevăr, ca pedeapsă, nu ni s'a dat nimic de mâncare toată ziua.

Intre acestea soseşte la Paraipan, cu automobilul, un ofiţer german. Ne suie repede în maşină, pe vre-o câţi-va, şi pleacă cu noi. Pe drum, germanul, ne propune să ne dea drumul ca să ne întoarcem în tranşele româneşti... cu condiţia să ducem, pentru soldaţi, nişte manifeste cari îndemnau trupa să lepede armele.

I-am răspuns că în România nu sunt trădători de neam.

Am fost, pe urmă, la Focşani. Ni s'a luat din nou interogatoriul, şi fiindcă n'au putut smulge alt răspuns de cât cel dela Paraipan, am fost puşi la post: ni s'a dat de trei ori, în trei zile, câte o supă mizerabilă de mazăre măcinată.

Dela Focşani ne-au îmbarcat în două vagoane de marfă şi ne-au transportat la Râmnicul Sărat. Aci, ca să mişeleasca populaţia, nemţii împrăştiaseră, prin ovreii lor, infamia că armata română s'a predat şi că trupele nu mai vor să lupte. Şi pentru ca ticăloşia să prinză, orânduiseră din vreme ca jidanii şi cei din serviciul poliţiei secrete să ne facă manifestaţie ostilă. In scopul acesta, convoiul de prizonieri a fost plimbat pe străzile oraşului, huiduit şi scuipat de localnici,

www.dacoromanica.ro

în special de evrei, cari, potrivit instrucțiunilor ce primiseră, ne așteptau în pragul prăvăliilor și ne întâmpinau cu cele mai trivale insulte.

Mâncare, în ziua aceea, nu ni s'a dat.

Am dormit cu toții în grajdul unui regiment,

A doua zi am fost porniți la Buzău, unde ni s'a făcut aceiași primire.

Drumul dela Buzău la Balăceanu a fost un supliciu. Am mers, pe jos, 21 de kilometri, pe arșița lui August, fără picătură de apă — și numai cu două popasuri de câte 5 minute,

Nemâncați și stinși de oboseală, ofițeri începuseră să cază pe drum. Sentinelele, atunci, se repeziau ca niște fiare, ne loveau cu picioarele și ne sculau cu patul puștei.

Am stat 28 de zile în comuna Balăceanu. Ni se dedea, odată pe zi, supă de mazăre. Rația de pâine era de un kilogram, la doi inși, pentru trei zile.

Dormiam, noaptea, sub pomi — iar pe ploaie, ne adăposteam sub streașina a două case distruse de artilerie.

Din pricina regimului debilitant la care eram supuși, mulți s'au bolnăvit, aici, de gălbenare.

In lagărul acesta a venit, însoțit de un ofițer german, căpitanul Constantinescu Țicu, ca să... desvolte programul colonelului Sturdza. Huiduit de maiorul Culici și batjocorit de mine, nenorocitul a plecat — dar nouă, drept pedeapsă că am tratat pe mișel aproape cum i se cuvenia, ni s'au suprimat, și cele câte-va grame de pâine ce ni se dedeau la trei zile odată.

Din lagărul de la Balăceanu am fost duși: cei bolnavi, cu căruța; iar cei-l-alți, pe jos, până la stația Joița. Acolo am fost îmbarcați într'un tren militar și expediați în Germania.

Pe tot parcursul am fost supuși unei adevărate torturi: la 24 de ore odată, eterna supă de mazăre, servită, indiferent, dimineața, pe seară, ori chiar noaptea, după cum se întâmpla. Ne era absolut interzis să deschidem fereastra vagonului — se înțelege, deci, în ce hal ne găsiam când, timp de 12 zile și 12 nopți a ținut drumul, fiind câte 8 ofițeri și o sentinelă în compartiment, nespălați de o lună, cu rufele neschimbate, pe căldura tropicală a lui August!

Ajunși la insula Dönholm, unde mi'am petrecut toată captivitatea, am... respirat.

Lagărul era înconjurat cu sârmă dințată.

Ni se servia: dimineața, o ceașcă de ersaz, făcut din făină

www.dacoromanica.ro

de castane sălbatice, şi fără zahăr; la prânz şi seara, câte o strachină de gulie fiartă în apă sadea; de două ori pe săptămână, câteva fărîmături de cartofi — şi, pentrn şeapte zile, câte o pâine de nouă sute de grame, făcută jumătate din tărâţe de secară şi jumătate din rumegătură de ferestrău.

Frigul, iarna, ne chinuia cumplit. Apelurile se făceau, ca să ne torture, de câte trei patru ori pe zi

După apelul de la 4 seara, ne încuiau în barăci până dimineaţa.

Şi ziuă se făcea abia la 8 — şi lumânare n'aveam.

Kommandantura a fost absolut nedemnă. Căuta vecinic să ne lovească în amorul propriu şi găsia o voluptate să ne umilească de câte ori putea.

Pentru cea mai mică reclamaţie ce îndrăsnea să adreseze, ofiţerul era pedepsit cu închisoare grea.

Alimentele şi efectele de îmbrăcăminte pe care ni le trimetea Crucea Roşie ne erau, de cele mai multe ori, furate de către cei însărcinaţi să le distribue.

Şi mărturiile abundă, una mai sensaţională şi mai impresionantă decât alta.

Să ascultăm pe locotenentul colonel Bălănescu Ion, din Reg. 52 Infanterie:

— Făcut prizonier în ziua de 18 Septembrie 1916, am fost transportat la Mühl-bach, unde am fost închişi, de către comandantul etapelor, într'o pivniţă — şi nu ni se dedea voie să eşim afară nici pentru necesităţi. Această măsură draconică, să fim închişi şi privaţi de hrană, a fost luată ca să ne terorizeze şi să ne silească să dăm informaţii asupra trupelor precum şi cuvântul de onoare că nu vom mai lupta în contra germanilor.

La 21 Septembrie am fost transportaţi de la Mühl-bach la Arad, ofiţerii în vagoane, încă murdare, în cari fuseseră cărate vite — iar oamenii în vagoane de marfă.

La protestul nostru în potriva acestei nedemnităţi, ni s'a răspuns, brutal, că «*aşa trebuie să meargă bandiţii*».

Pe drum ni s'au servit scrumbii sărate, dar nu ni s'a dat voie să luăm apă în gamele — şi nici garda nu ne aducea.

La 22 Septembrie ajungem în Arad. Suntem grămădiţi în manejul regimentului de cavalerie şi culcaţi pe paie, la un

www.dacoromanica.ro

loc cu 180 de soldați. Paiele sunt tocate, fiindcă mai dormiseră pe ele alte trupe — și sunt pline de insecte.

La reclamația mea, se permite celor 36 de ofițeri să se culce în bașca manejului — tot pe paie murdare.

Ne-am umplut, toți, de râie.

Hrana: orz fiert cu apă și făină, tot cu apă.

Soldații sunt bătuți de garda ungurească — și maltratările nu încetează decât după intervenția mea pe lângă maiorul german.

Oamenii de gardă, în Arad, despoaie pe prizonieri de haine și de încălțăminte — mai ales pe grăniceri, cari sun foarte bine echipați. Jaful, cu toate protestările mele, n'a încetat până am părăsit Aradul. La plecare, în ziua de 29 Septembrie, ni s'au luat toate paralele de către maiorul german comandant al etapei, spre a-i schimba în monedă germană. Din banii, însă, pe cari'i i-au încredințat soldații, au lipsit o sută de lei — și am plecat cu făgăduiala maiorului că'i va trimete la lagăr, în Germania...

Poate de aci încolo să sosească...

In general, la Arad am fost spoliați, sub ochii ofițerilor germani, fără să se ia nici o măsură.

In ziua de 4 Octombrie ajungem în gara Stettin. Pe când treceam de la un peron la altul, se repede, asupra convoiului, un individ, cu bastonul în mână, și lovește, strigând: «Ăștia sunt tâlharii cari mi-au omorât copilul!»

Cel amenințat, a parat lovitura; garda a intervenit, pe urmă — dar șeful poliției și gardiștii aprobau agresiunea.

A doua zi ajungem în Stralsund și suntem ținuți în carantină până la 28 Octombrie. Nu știu dacă această îndelungată carantină e prescrisă de legile higienei — cred, mai de grabă, că făcea parte din sistemul de tortură, pentru că, în tot intervalul acesta de 28 de zile, nu ni s'a dat să mâncăm decât varză fiartă în apă și niște invizibili baboi de calcan. Greutatea mea, de la 85 de kilograme, ajunsese la 61 — și, după două luni, la 51 de kilograme.

După ce am isprăvit carantina, am fost duși la baie, și după ce, la începutul lui Noembre, ne-a îmbrăcat în haine de dril, ne-a instalat într'o baracă unde zăcuseră bolnavi de febră tifoidă.

Goi și flămânzi, atât offțerii cât și trupa, am făcut, în calitatea mea de cel mai vechiu în grad, reclamații și interveniri

www.dacoromanica.ro

pentru autoritățile din țară, pentru ministrul de războiu german și pentru Crucile Roșii. Zadarnic, însă: scrisorile se puneau pe foc. Însărcinatul cu primirea rapoartelor și scrisorilor românești, soldatul miliţian Schöfer, fost funcţionar la o întreprindere petroliferă din Câmpina ne-a spus cinstit că toate scrisorile noastre se distrug și că poșta funcționează numai pentru nemți.

Am intervenit să se dea soldaților haine, căci fuseseră despoiați de către escortele din Ungaria — *și li se ajustase haine de damă, cu câte o banaă galbenă la mână!*

Am înaintat, la 15 Noembre, un raport, către comaudantul lagărului, raport prin care arătam că, din pricina hranei insuficiente, s'au anemiat ofițerii de nu mai au decât între 54 și 43 pulsațiuni pe minut. Am cerut, asemenea, să se mai varieze bucătăria, căci, cu apa fiartă, invariabil, cu gulile și cu varza, ajunsesem la poliurie — expulsam câte zece litri de urină în 24 de ceasuri.

Drept răspuns, am primit o observație aspră și consolarea: — *Puteți să muriți de foame toți.*

Administratorul lagărului, căpitanul Trögar, fura zilnic din sărăcăcioasa noastră rație ca să întreție 250 de gâște și alte dobitoace pe care le creștea în curtea lagărului. Nu e, dar de mirare, că Paul, bucătarul; că Feldwebelul Spring și soldații de la cantină plecau seara, imitând exemplul căpitanului, cu pachete de alimente furate din ceea ce era destinat prizonierilor — după ce toată ziua, toți, se hrăneau din aceeași insuficientă rație alimentară a noastră.

Am cerut, la 15 Noembre, generalului Von den Golz, venit în inspecție, să ne permită controlul alimentelor și al bucătăriilor ca să ne îmbunătățim hrana — și mi-a răspuns printr'o mojicie. De altfel generalul acesta venea în tot d'auna beat la inspecție — și vorbia, se înțelege, ca omul care numai e în toate mințile. La o inspecție făcută în seara de 15 Iulie 1917, generalul acesta era atât de beat în cât era să cază dacă nu l ar fi proptit un Feldwebel — și adjudantul lui, turtit de băutură, a căzut peste locotenentul Pancu din Reg. 24 Infanterie.

Uitându-mă, peste umăr, ce înscria în registru, ca rezultat al inspecției, fiindcă eram curios să știu ce putea să facă în această stare de ebrietate adjutantul acela, din cererile pe care generalul le rezolva cu mojicii, am observat că beţivul

www.dacoromanica.ro

își dedea numai aparența că înregistrează — dar, de fapt, trăgea simplu niște mâzgăliturі pe hârtie.

In seara de 17 Noembre 1916, sublocotenentul Von Bernesdorf a bătut crunt pe soldatul Achiriță Constantin, din Reg. 15 Infanterie, pe motiv că ar fi furat o pereche de cisme. Cazul s'a cercetat în urmă și s'a dovedit că cizmele le furase Spring — că soldatul fusese nevinovat...

La 22 Noembie soldații de ordonanță au fost puși la lucru continu, pe ger, până la 9 ceasuri seara. Fiind istoviți de foame, n'au mai putut munci — și atunci au fost bătuți sălbatec de către soldații germani.

La 2 Decembre, sublocotenentul Puiu Vasile, din Reg. 24, Inanterie a fost dus, în corpul de gardă, de către sublocotenentul Bernersdorf, să execute și pus în fața soldaților nemți, mișcarea: «culcați!», «sculați!» de cincizeci de ori în șir.

In aceiași seară, Feldwebelul Spring a scos pe prizonieri, în picioarele goale, pe zăpadă, pe malul mărei, cu gălețile de gât, și i-a pus să facă instrucție de la 8—10...

La 15 Decembrie 1916 mizeria era așa de neagră în lagăr încât locotenentul Pop a raporat comandantului că, dacă nu-i dă să mănânce, o să înhațe de gât o sentinelă și o s'o omoare — și pe urmă să sinucide ca să scape de torturi.

Gândul sinuciderei stăpânea pe mulți ofițeri la epoca aceasa

In aceiași zi soldații Zaharia Gheorghe, din Reg. I Grăniceri, și Șulim Iancu, de la 37 Infanterie, au fost puși la corvadă peste puterile lor. Căzând jos, de inaniție, nefericiți au fost bătuți tâlhărește de către soldații germani. Raportându-mi-se faptul de către victime, l-am adus și eu la cunoștința comandantului. Atunci, drept satisfacție, sublocotenentul Bernersdorf a adunat pe toți soldații români și le-a spus că șefi ai lor nu suntem noi, ofițerii, ci... soldații germani.

La 21 Ianuarie 1917 am făcut uu memoriu, împreună cu rușii și englezii, în privința răului tratament la care suntem supuși. Ca urmare, precum și pentru faptul că am sfătuit pe sublocotenentul Arifeanu să nu predea germanilor invenția ce făcuse pentru fabricarea tălpilor de lemn, am fost considerat ca revoluționar și pedepsit cu închisoare disciplinară și mutat într'un lagăr de represalii.

In ziua de 3 Aprilie 1917, în Beeskow, căpitanul Schön, comandantul, ne face cuooscut că cu începere de la această

www.dacoromanica.ro

dată, represiunea va fi mai aspră pentru că au aflat că prizonierii lor nu sunt bine trataţi în România.

Şi s'au ţinut de cuvânt, cum se ţineau tot'dauna în privinţa aceasta — fiindcă am convingerea că dispoziţiile se luau de-a dreptul din Berlin, la ministerul de răsboi.

La 14 Aprilie 1917, vin în lagăr la Beeskow doi mişei: locotenentul Păun, din Reg. 4 Infanterie, şi sublocotenentul Lăzărescu, de la 8 Infanterie. Comandantul lagărului le dedea tot sprijinul său în misiunea cu care veniseră. La protestul meu şi al ofiţerilor superiori, suntem mutaţi, drept pedeapsă, la Stralsund.

Aci, în ziua de 27 Iulie, îmi raportează caporalul Mincudescu Constantin, din Reg. 42 Infanterie, compania de mitraliere, caporal pe care'l avusesem sub comanda mea în campanie, că, la lagărul din Tukel, din 14000 de soldaţi români muriseră de foame, până la data aceasta, 6000.

In aceiaşi zi, un soldat, care s'a aplecat să ia o gulie căzută din vagonul care transporta mâncareea prizonierilor, a fost străpuns cu baioneta, de către sentinela germană, şi ucis pe loc.

La 26 Iulie, locotenentul Bernersdorf răcnia la locotenentul Nanu Dumitru, pentru că'şi întinsese pătura pe o sârmă. De altfel soldatul de sentinelă lovise cu patul puşcii pe ofiţerul acesta.

La I August 1917 suntem mutaţi, ca măsură disciplinară, din nou în lagărul Beeskow. La plecare, suntem perchiziţionaţi până la piele. E de observat, de altfel, că perchiziţiile în general, se făceau, sculându-ne din somn, în puterea nopţii, — atunci când ofiţerii germani se întorceau beţi din oraş.

Pachetele cu alimente trimese de *Crucile Roşii*, fie pachete înviduale fie colective, sosiau, regulat, în toate lagărele, jefuite. Tot ce era bun, se fura de către personalul Kommandanturei, care se zicea nerespunzătoare de conţinutul coletelor. Şi, ca să se evite putinţa de a se face vre-o dată dovada furtişagului, era sistem ca, înainte de primirea pachetului, adresantul să semneze în condică de predarea lui. Cu chipul acesta, protestarea la verificarea conţinutului era zadarnică—mai ales că reclamaţiile rămâneau... *post restante*, în lăgăr.

Din cele ce preced, va zice cititorul, răsare numai dovada că germanul, primitiv şi laş, e brutal când, cu o divizie de artilerie,

www.dacoromanica.ro

se găseşte în faţa unui adversar, singur şi dezarmat. Dar asta e un adevăr de ale d-lui De la Pallisse! Noi n'am fost, adică n'am fost *toţi* închişi prin lagăre, dar am văzut, aici, în Capitală, pe timpul ocupaţiei, cârduri de ofiţeri pălmuind în stradă pe români pentru că nu se dădeau în lături de pe trotuar când treceau pederaştii — cum a fost, între altele, cazul avocatului Ţenov sau al lui Lepădatu, administratorul *Independenţei*; am văzut militari, prin urmare bărbaţi, bătând femeile şi dându-le jos din tramvai ca să stea ei comod; am văzut, în sfârşit, reprezentanţi de-ai kaiserului asvârlind jos din trăsură copii şi bătrâne bolnave, ca să plimbe ei pe Bertha Surda sau alte „boites à chuaude pisse".

Nu ne spui, dar, nimic nou, dacă ne aduci dovezi că germanii, în lagăre, au fost rău crescuţi, feroci şi sistematic şnapani. Ceeace aşteptăm dela documentele la îndemâna dumitale, este proba afirmării că lagările şi dispoziţiile luate acolo de către autorităţile superioare urmăreau, pretutindeni, ca scop final, distrugerea, în înţelesul propriu al cuvântului, a prizonierilor români.

Să ne executăm, aşa dar.

Pe lângă mormintele despre care am vorbit până aci, germanii aveau, cum era în Siberia pe vremea lui Durnowo, aveau, la Gross Strelitz, temniţe unde se închideau, pentru motive futile, prizonierii cari, prea piloşi, făceau impresia că vor trece cu bine prin torturile din lagăr.

În vederea ţelului ce se urmărea, gardienii acestor puşcării aveau porunca, sau erau într'adins aleşi aşa, să chinuiască prizonierii aşa încât la fiecare raport să comunice comandantului că câţiva... sunt lipsă la apel.

Citâm, la întâmplare, din declaraţia sublocotenentului Grigorescu Ion, din regimentul 34, numele câtor-va din aceşti cerberi criminali: Miltz, Cihosky, Kulik, Mekerat şi unul ciung, mai intam, mai crud şi mai ucigaş decât toţi ceilalţi.

Capul prigonitorilor, însărcinat anume cu această îndeletnicire, era, prin alegere, însăşi oberhauer-ul cum ziceau ei gardianului şef.

Graţie tratamentului la care erau supuşi românii la Gross Strelitz, majoritatea celor închişi şi cari s'au încăpăţânat să nu moară pe loc, s'au ales cu tuberculoză sau cel puţin cu reumatisme nevindecabile. Mulţi au trecut întru Domnul — alţi, însă, au avut soartă şi mai tristă.

Aşa, acelaş sublocotenent Grigorescu spune că soldatul Tudor

www.dacoromanica.ro

Vasile, din Brăila, înebunise de mizerie. Acest soldat avea, încă de pe front, o rană, deschisă, la piciorul drept, și gardienii Miltz și Cihoschy îl băteau când, sărmanul, gemea ori implora ajutor

Altul, tot din Brăila, Vasile Ion, din celula 108, a murit de frig și de loviturile căpătate. Un altul, în sfârșit, care suferia de tenia, a luat medicamentul prescris de medicul închisorei — și pe urmă a vărsat până când și-a dat sufletul.

Un prizonier, — apoi își pierduse până într'atâta mințile, în cât își mânca excrementele....

Românii erau ținuți în celulă, unde li se dedea să lipsească, pentru farmacii, niște pungi, în număr așa de mare în cât, oricât zel ar fi depus, nu puteau sfârși toți porția. Atunci erau pedepsiți. Pe unii, îi scoteau la lucru în grădina pușcăriei.

In general, românii, însă, erau trimiși prin fabrici, unde, pentru 20 de pfenigi pe zi, executau munci de jidov — sau, înjugați la plug, arau fermele de prin împrejurimi.

Și, cu așa tratament, directorul pușcăriei, un om mai de treabă, spunea ofițerilor că are ordin pe sub mână să se poarte... mult mai aspru.

Pentru sceptici ori pentru cei cari păstrează încă legenda despre civilizația germană, reproducem, aidoma, părți din naiva dar sugestiva declarație a soldaților Neagu Ștefan și Stan Ion din regim. 67 Infanterie, fugiți din captivitate în vara anului 1917.

«Amândoi am fost făcuți prizonieri pe valea Sălătrucului, la 4 Noembrie 1916. Am fost duși pe jos până la Sibiu, de unde, în vagoane de vite, câte 75 de oameni la un loc, am fost transportați în Tukel, din Prusia, drum de opt zile și opt nopți.

Tot drumul am suferit chinurile morței. Numai din două în două zile ni se dedea câte o bucată de pâne sau un blid cu borș, dar nici odată și pâinea și borșul în acelaș timp, ci: la o mâncare pâinea, la cealaltă borșul — așa în cât la 48 de ceasuri odată, mâncam ori pâine fără borș ori borș fără pâine.

Din pricina înăbușelii și a foamei, au murit mulți din camarazii noștri.

Pe la gările din Ardeal, auzindu-ne că țipăm de foame, romăncile se înduioșau și veneau să ne dea câte ceva de mâncare — sentinelele, însă, le puneau pe goană cu baioneta.

www.dacoromanica.ro

Pe soldaţii cari se aplecau pe fereastră ca să primească darul femeilor, îi loveau nemţii cu patul puşcei în cap.

Pentru trebuinţele trupeşti, nu ne scoteau din vagon decât odată la două zile.

In lagăr, la Tukel, am fost vârâţi, câte 130 de oameni, în câte o baracă îngustă şi strimtă, de scânduri neîncheiate între ele. Dormeam pe jos, fără pături — şi era frig ca afară. Când bura de ploaie, picăturile căzute de sus se sleiau şi îngheţau pe trupurile noastre.

Mâncarea era o batjocură.

Ajunşi într'un hal de plâns, începuse moartea să ne secere cumplit. Mureau, zilnic, câte 30—40 de inşi, de foame şi de frig.

La două-trei săptămâni odată eram duşi la baie. Aici era alt chin. Ne desbrăcau în pielea goală ca să aşteptăm rândul — stăteam aşa, în vânt şi în ger, câte două şi trei ceasuri până să intrăm în baie.

La 9 Ianuarie am fost duşi la muncă pe frontul franţuzesc. Echipa lui Stan Ion a fost urcată pe munte şi aşezată într'o baracă putredă, de scânduri, unde, din pricina frigului, au murit, în prima noapte, 20 de inşi din 130.

La început, prizonierii au fost întrebuinţaţi la lucrări de cale ferate, dar după trei săptămâni ne-au pus să săpăm tranşee în piatră.

Din pricina muncii istovitoare şi a hranei proaste, echipa lui Stan Ion a trebuit, în trei luni, să fie complectată de patru ori — căci din 130 de oameni nu mai rămaseră în viaţă decât 7. Dintre aceşti 7, noi amândoi am evadat. Ce s'a mai fi întâmplat cu ceilalţi, — Dumnezeu ştie!

Ca să-şi mai înşele foamea, prizonierii mâncau, seara, pe furiş, scoarţă de brad — dar hrana asta îi ucidea până dimineaţa. Şi ăi de rămâneau vii tot mai mâncau scoarţă de brad, că'i chinuiau foamea de'i răpunea.

Văzând că suntem rânduiţi morţii, ne-am hotărât, atunci să fugim.

Am trecut prin greutăţi nespuse şi am isbutit să intrăm, în liniile francezilor, cari, când au auzit că suntem români, ne-au îmbrăţişat şi ne-au pus în spital ca să ne întremăm.

Din spital, ne-au dus la Paris de ne-au dat decoraţii.

Am pornit cu vaporul şi, prin Petrograd, am sosit, pe

www.dacoromanica.ro

urmă, în țară, scăpând astfel de mosrte sigură prin foame — cea mai îngrozitoare moarte».

Dacă, din dovezile de până aci, nu rezultă destul de lămurit intenția germanilor de a extermina pe români, să continuăm:

Sergentul Fălculete Ion, din Regimentul 30 Muscel, povestește:

«Am fost făcut prizonier la 29 Septembrie 1916, pe valea Temeșului, la Predeal. Intâiu ne-au dus la Corlan, unde ne-au ținut trei zile, într'un beciu, fără mâncare. După aceea am încărcat muniții, la Brașov, timp de 15 zile. Două săptămâni am stat, pe urmă, în carantină, la Sibiu. De aci ne-au dus cu trenul la Lamsdorf, în Germania. In zece zile, cât a ținut drumul, ne-au dat de mâncare numai de trei ori. Soldații urlau de foame în vagoane.

In Lamsdorf erau 10.000 de români, împărțiți în șase lagăre. In fie care baracă steteau 1000 și mai bine de prizonieri. Ne culcam pe paie, jos. Când ploua afară, ploua și înăuntru și trebuia să dormim în noroiu.

Lucram toată ziua la pietriș, la ghiață, la brazde, la plug. S'au arat 200 de hectare cu români, înjugați la plug ca boii.

Mâncarea era amarnic de rea. Eu am lucrat și la brutărie și știu că pâinea era făcută din cartofi fierți și rumegătură de lemn. Se mai punea, e drept, și câte un săculeț de făină neagră și amară pentru fie care 1000 de pâini. Aveam dreptul fie care prizonier la 150 de grame pe zi, dar ni se dedeau numai 100. Restul se fura.

Oamenii noștri erau prăpădiți de slăbiciune. Când se întorceau de la lucru, seara, cădeau, regulat, câte 20-30 pe marginea drumului.

Au murit, iarna trecută, tare mulți. Erau zile când încetau din viață câte 100-200 și'i îngropau pe toți la un loc, despuiați.

Când, la muncă, cădea câte unul de nemâncat, era bătut cu patul puscei.

Duceam o viață nespus de amărâtă.

In ziua de Crăciun ni s'a dat, ca în toate zilele, tot supă de gulii, dar, par'că era un făcut: era așa de amară în cât unul n'am putut pune gura pe ea.

Soldații plângeau de jale, ca copiii.

Prin luna lui Martie m'au dus în preajma Verdunului, unde, cam la 10 kilometri de front, am lucrat, 15 zile, la tranșee. Mulți prizonieri ruși cari lucraseră aci înainte de noi, au pierit loviți de obuze.

www.dacoromanica.ro

Pe urmă ne-au retras la Valenciennes, unde lucram la vagoane, demontam motoare de prin fabrici, ridicam mobile de prin spitalurile franţuzeşti şi le încărcam în trenuri cari plecau în Germania.

Cât am stat eu la Valenciennes, s'au golit două fabrici şi trei spitale.

Eram, cu toată munca la care eram puşi, trăiţi tot aşa de prost ca în lagăr. Pe drum, de foame, rupeam urzici şi le mâncam, crude, cu sare.

Am fugit din Valenciennes la 2 Maiu 1917, am dat prin Belgia şi, la 28 Maiu, am trecut în Olanda pe la Maastricht».

Pe lângă foame, sistematic ordonată; pe lângă brutalitatea, inspirată de sus, a bestiilor puse de pază ori, orânduite să comande lagările; pe lângă jaf şi cruzime, interveni de la o vreme un nou element, o nouă pacoste pe capul nefericiţilor de prizonieri: jidanii.

Printr'o înţelegere poate convenită înainte de războiu sau printr'o sugestie de la marile loji internaţionale, jidanii din armata română erau, toţi, pretutindeni, la favoare în armatele ungară, austriacă şi germană. Întrebuinţaţi ca tâlmaci, ca spioni ori ca trepăduşi în lagăr, jidanii, în complicitate cu organele Kommandanturei băteau de moarte pe prizonierii români, le furau hrana şi îi necinsteau în sentimentele lor cele mai scumpe.

Neamul de vipere, cari împrăştie otrava imoralităţii pe ori unde pătrunde, nu putea să se desmintă, mai ales în lagăre, unde găsiseră, printre nemţi, reazem şi admiratori pentru laşitatea lor crudă, laşitate a cărei ferulă o poartă, chiar când înşeală biserica şi trec prin cristelniţă, de la naştere până la ceasul din urmă.

Despre aceste orduri sufleteşti, podoabă a lagărelor germane, sunt mărturii cari vor face să nu se uite, pentru vremea prielnică, suferinţele ce au avut de îndurat românii, în captivitate, în afară de cele poruncite de la Berlin.

Aşa, locotenentul Grecu Constantin, din Regimentul 11 Infanterie, spune că soldaţii noştrii, la Braşov, erau bătuţi, puşi la corvezile cele mai istovitoare şi ţinuţi nemâncaţi. *Soldaţii evrei din armata noastră erau cu totul în serviciul germanilor, austriacilor şi ungurilor. Aceşti soldaţi îşi puseseră galoane, se botezaseră: Zugsführer şi băteau de moarte pe soldaţii şi plutonierii noştri, cărora le spuneau mereu că România nu mai există.*

. . . . . .

. . . . . .

www.dacoromanica.ro

„La 15 Octombrie 1916 am fost trimiși de la Sibiu la Stralsund. Odată cu transportul de ofițeri, s'a atașat la trenul nostru și un transport de 800 soldați români, cari erau ținuți în vagoane de marfă, încuiate pe din afară, așa în cât părea un transport de fiare sălbatice. Mulți din acești soldați au murit, pe drum, de foame, de frig și de mizerie. *Când se cereau să-și facă necesitățile, erau bătuți cu ciomagul, ca vitele*".

Un alt martor, căpitanul M. Vola din Reg. 5 Călărași zice:

«Primele zile ale captivității le-am petrecut în lagărul, de tristă amintire, de la Slatina.

Era un lagăr comun pentru ofițeri și trupă. Ofițerii locuiau în pavilioanele cazărmei Regimentului 1 Obuziere, iar trupa în grajdurile regimentului, unde, sgribuliți de frig și de umezeală, slăbiți de foame și infecți de murdărie, muriau câte 20—25 pe zi,

Oamenii bolnavi n'aveau, ca ajutor medical, decât pe cel dat de niște infermieri ovrei din armata română, cari nu făceau alta decât să le fure din puțina mâncare ce li se dedea și să-i batjocorească.

Cadavrele soldaților morți se duceau într'un bordeiu din curtea regimentului și se aruncau în gropi colective, după ce steteau acolo două-trei zile până să se ia măsuri pentru facerea acestor gropi».

Ca semn că ordinul de înfometare era pornit de foarte sus și că urmărea suprimarea prizonierilor români, e că nenorociții din toate lagările, la orice epocă a captivității, sunt unanimi să declare, că unul singur, o singură dată, n'a văzut și el ori n'a auzit să fi văzut altcine-va strachina plină, fie măcar și cu gulie fiartă în apă, ci, din potrivă, toți, ofițeri și soldați, din toate închisorile, spun că prizonierii *uriau de foame.*

Și a fost, cu toate astea, un lagăr unde, cel puțin de... carne nu se prea ducea lipsă.

Se cuvine, dar, din respect pentru adevăr, să înregistrăm și mărturia asta, spre slava și cinstea *technicei* germane.

Iacă ce cunoaște, văzut cu ochii lui, soldatul Vrânceanu Gheorghe, din Regimentul 11 Infanterie:

«Am căzut prizonier la 26 Noembrie 1916.

In comuna Bușteni, județul Prahova, am văzut cum tru-

www.dacoromanica.ro

pele germane ridicau de prin case piane, gramofoane, garderoape şi paturi, pe care le puneau pe foc.

Iu lagărul dela Buşteni, bavarezii ne dedeau cu sila şi sub amenințare, să mâncăm carne de pisică şi de câine, pe care le împuşcau pe linia satului iar prizonierii le cărau, pe nrmă, în saci.

Pâinea era făcută din rumegătură de ferestrău şi din făină de ghindă măcinată».

Şi bavarezii, deşi cleptomani ca tot germanul nu sunt eretici; ba sunt catolici, prin urmare umblă cu breviarul în sân ca să fie cât mai aprope de Gott — şi, fiind catolici, se deosebesc în toate de prusieni, pe cari nu pot să-i vază.

Închipuiţi-vă ce ar fi fost siliţi, la Buşteni, să mănânce, bieţii prizonieri români, dacă, în loc ca vânătoarea s'o fi făcut cei din München, ar fi organizat-o etapa originară din Berlin!

Ţi se sbârleşte părul numai când te gândeşti.

Atitudinea jidanilor în lagările de prizonieri revine mereu, ca un leit motiv, în toate plângerile pe cari le adresează cei cari şi-au mâncat amarul pe pământul blestemat al Germaniei:

Soldatul Siulea Constantin, din Regimentul 43 Infanterie, spune că „biciclist şi agent de legătură, a fost împuşcat la mână, în noaptea de 4 Noembrie, pe când era în retragere, după lupta dela Câineni — şi făcut prizonier. Dus în lagărul dela Tukel, a fost pus la aşa munci şi la atâta tortură prin foame, în cât, de disperare, a încercat să evadeze. A fost prins, însă, bătut până la sânge, după obiceiul nemţesc, şi readus în lagăr. Acolo, pe lângă mizeriile cunoscute, îl exasperau *„abuzurile nedemne la cari se dedau tălmacii noştri, recrutaţi dintre ovreii tovarăşi de arme. In înţelegere cu sentinelele germane, care-şi aveau şi ele partea lor, jidanii împărţiau alimentele de pe buna lor plăcere. A tot puternicia dată lor în lagăr de către autorităţile germane precum şi gradul pe care şi-l însuşiseră cu dela sine putere, ne făceau neputincioşi de a reclama cuiva"*.

Citind aceste declaraţii precum şi altele care vor urma, rămânem nedumeriţi de socoteala ziarelor speciale cari cer zilnic amnistia *generală*, adică amnistia „acestor" — evrei — căci ceilalţi, toţi, sunt amnestiaţi. Fiindcă ne întrebăm: ce urmăreşte, *Adevărul* şi celelalte talmudice publicaţiuni? Libertatea pentru *aceştia*, de a se întoarce în ţară? Păi, oricât de apatic l-ar

www.dacoromanica.ro

socoti pe român, crede oare că e cu putință ca Abulius sau Grünn ori unul din sutele de Abulius cari, ca să poată face și pe *jărmanul*, își puseseră, în lagăr, fireturi de ofițeri și băteau pe români cu ciomagul — este cu putința să se creadă că un Grünn de aceștia s'ar mai duce la havră, a doua zi după ce va fi întâlnit de soldații către cari a luat... aluri de german?

Nu facem, e drept, mare caz de inteligența scribălăilor cari își depun cugetarea în gazetele inspirate de hahami, dar așa de obtuzi nu-i credem.

Altceva, dar, trebuie să urmărească *Adevărul* și suratele prin campania stăruitoare pentru amnistia *generală*.

Ca să ne întoarcem la Siulea (Constantin, trebuie să'l completăm adăogând că, ne mai putând să îndure jadul din lagărul dela Tukel, a plecat, odată, cu doi ruși, cu cari se putea înțelege numai prin semne, și, cu 600 grame pesmeți în sân, umblând, fără hartă, pe furiș și cu sufletul în pumni, șeapte zile și șeapte nopți, s'a pomenit în mâna sentinelelor... elveține.

Credem că am adus destule probe despre firea civilizată a germanului. Una mai mult, însă, nu strică, întrucât literatura mondială, după război, nu va avea, multă vreme, alt subiect.

Soldatul Pintilie Petrache, din Regimentul 29 Infanterie, capturat la Grozești, județul Bacău, povestește că din cauza lipsei de hrană, nu mai putea lucra. „Am eșit la raport (dar ofițerii dușmani au dat ordin să se așeze mitralierile și, dacă nu lucram, deși ne mâncați, să ne împuște. Ne punea, înapoia frontului, să târâm căruțele *la cari eram înhămați și soldații nemți ne mânau cu nuiaua ca pe animale, ca să mergem repede*".

Tot așa sergentul Lupu Ion, din Regimentul 25, zice că „în luna lui Ianuarie 1917, ne punea să cărăm muniții cu sania,—prin Carpați, dela Susița la Soveja. *Soldații germani ne băteau să împingem la sănii.*

În aceeași ordine de idei și par'că ar fi vrut, prin anticipație, să explice persistența organelor Alianței Israelite în campania statornică ce avea să ducă pentru amnistia *generală*, ajutorul de sublocotenent Anica, din Regimentul 8 Roșiori, declară: „În 5 Februarie 1917, am fost internat în lagărul Dragosloveni, din R.-Sărat, unde se mai afla un batalion de prizonieri compus din două compănii de români și două de ruși — numit „Batalionul 3 Arbeit". Acest batalion locuia fără foc, în biserica satului. În lagăr mai erau 24 de soldați ovrei, dintre cari 2 foști în Re-

www.dacoromanica.ro

gimentul 10 Infanterie. *Aceşti ovrei erau întrebuinţaţi ca interpreţi. Băteau zilnic pe prizonieri şi le opreau mâncarea, pe care o precupeţeau pe urmă.*

Am lucrat la tranşee în satele Urecheşti, Pozeşti şi Ureanu din R.-Sărat. Făceam, zilnic, pe jos, câte 16 kilometri până la locul unde lucram. Era prin lunile Mai şi Iunie, pe arşiţa îngrozitoare — *şi nu ne dădeau voie să bem apă*".

Şi altul, Tricuţă Nicolae, din Regimentul 12 — par'că toţi sunt la o vorbă: „La două zile după capturare, am fost dus în lagărul dela Odobeşti, de unde, fiindcă ne boinăvisem din lipsă de hrană, am fost trimes la spital. *Din spital am eşit fără cămaşe, fiindcă camarazii ovrei ne luaseră tot ce avusesem mai bun pe noi.*

Ni se dedea, în lagăr, ca mâncare, o pâine pe zi, la cinci oameni, şi o ciorbă făcută din căpăţână şi bojoc de cal.

Noaptea lucram la tranşee; ziua, munceam la abator".

Şi altul, Ivanciu Ion, din Regimentul 3 Roşiori:

«După capturare, am fost duşi, cu escortă, la Buzău, şi după trei zile, la R.-Sărat, unde am stat până în Aprilie 1918. Ca mâncare, în primele 16 zile, am avut câte-va fire de praz căpătate dela populaţia civilă. Pe urmă, ni se dădea, pe zi, câte o pâine la 8 oameni şi o supă de sfeclă cu cartofi stricaţi. In iarna anului 1917 am zăcut trei luni fără să fi fost îngrijit de cine-va. Imbrăcăminte n'am avut de cât ce era pe noi în momentul când am căzut prizonieri.

Păduchii erau, pe trupul nostru, mai deşi de cât furnicile.

Când era vorba de corvadă, eram luaţi dinapoi cu ciomegile de către camarazii ovrei, foşti soldaţi în armata noastră.

Din cauza muncei prea grele şi a mâncărei prea puţină şi neînchipuit de proastă, mureau câte 30-40 de prizonieri pe noapte.

Ne mai putând îndura răul tratament din lagăr, am fugit--dar am fost prins la Odobeşti, dus la Focşani şi condamnat la moarte.

Mi-a ajutat Dumnezeu, însă, de am fugit din închisoare — astă dată de-abinele».

Martiriul e nesfârşit. De aceea, ca să punem punct acestui dureros capitol, o să reducem, ca să sfârşim odată, la câteva

www.dacoromanica.ro

rânduri, declarațiile încă câtorva martori, declarații înfiorătoare, despre ceeace au pătimit prizonierii români în mâinile troglodiților kaiserului.

Plutonierul ajutor Lupu Nicolae, din Reg. 6 Tecuci, zice că a fost prins în luptele dela Odobești. A fost dus în lagărul dela R.-Sărat, unde mai erau 485 de români. Aci, în primele 8 zile, li se dedea, ca hrană, terci și o pâine la 7 oameni. În fiecare zi se îmbolnăveau câte 70—80 de inși, fiindcă prizonierii erau scoși la muncă, în Ianuarie, desbrăcați și, cei mai mulți, desculți.

Dela R.-Sărat, au fost trimiși la Mufttiu, în județul Brăila. Comandant al acestui lagăr era locotenentul Moss. Acesta, în timpul luptelor de prin August 1917, scotea oamenii afară și-i bătea cu cravașa până-i umplea de sânge și-i trimitea să ducă proectile pe front. Atâta era de *neamț* ofițerul acesta, încât, într'o zi, pe când soldatul Fugaru Manole trăgea să moară, nu l'a lăsat să-și dea sufletul ci l'a aruncat de viu într'o căruță de l'a dus să moară izolat, într'o baracă.

Locuitorul Vasile Postolache, lipsind, la 26 Aprilie, un moment, dela corvadă, pentru o trebuință, a fost bătut crunt și osândit două zile închisoare, de către acest bandit locotenent. Pe urmă, însă, simțind că omul are câțiva lei la dânsul, l'a luat din nou la bătaie—până când, ca să scape, i-a dat românul câți gologani avea în pungă.

După încheierea armistițiului, plutonierii prizonieri ies într'o zi l'a raport și-l întreabă când le dă drumul să se ducă pe acasă. La care bestia răspunde: „Să întrebați pe Brătianu și pe Ferdinand, nu pe mine!".

Pe soldați, apoi, jumătate îi băga la închisoare, și pe jumătate îi trimetea la muncă, fără hrană — iar pe plutonieri îi bătea, le lua ultimul ban ce aveau asupra lor și-i trimetea, sub escortă, în lagăr la Bălțați, unde li se dedea câte 14 zile închisoare, de pe raportul locotenentului, ca rebeli...

Am spus, într'altă parte, că, pe cei cu viața dură, pe cei cari, în dorința de a ajunge odată la ziua socotelilor, se încordau ca să rămâie pe picioare chiar în mormânt, îi isprăveau nemții, când ajungeau la capătul seriei de torturi, gonindu-i, ca pe fiarele sălbatece, din lagăr în lagăr, în condiții de drum din ce în ce mai ucigașe — până stingeau într'ânșii cea din urmă rază de speranță. Atunci, în disperare, oamenii, dacă nu îngenunchiau de veci sub ciomagul sau baioneta călăilor, se sinucideau ori își pierdeau mințile.

www.dacoromanica.ro

Cazul plutonierului Cavalioti Alexandru e floros de tipic.

„Se îngrozește mintea, și gândul își oprește mersul, când, mânate „de un sentiment de milă față de cei ce au suferit, și de ură, „de dorul de răzbunare față de prigonitori, mi se perindă nes „fârșitul șir de suferinți și de împilări, martiriul celor cari au „pătimit, în țară străină și dușmană, jugul ucigător al inamicului „scelerat", zice, în declarația făcută marelui stat major, această sărmană epavă.

Și continuă:

«Douăsprezece lagăre am colindat în captivitatea mea plină de peripeții, și fiecare dintre ele era mai cumplit decât cel din care plecam, din punctul de vedere al tratamentului barbar și al înjosirilor sub cari era frânt bietul prizonier român.

Că am fost lăsați să murim de foame, o atestă zeci de mii de guri, cari strigă lumei îngrozite: «Am fost asasinați în chipul cel mai mișelesc»!

Și cum putea să fie altfel cu maltratările barbare, cu muncile peste puterile omenești, cu frigul glacial, și cu, pe zi, 250 de grame de pâine făcută din tărâțe cu rumegătură de ferăstrău — complectată, ca hrană, cu apă și iar apă, gătită în toate felurile născocite de escrocheria culinară a vrăjmașului!

Am văzut cu ochii spectrul foamei. E grozav — e hidos. Mă însemnase și pe mine ca victimă apropiată. Imi venise rândul.

A doua zi am și fugit din acel lagăr.

Tukel. Condeiul refuză să aștearnă pe hârtie grozăviile trăite aici. Oase vechi, putrede și împuțite, se desgropau de către soldați, de prin bălegare, și treceau din mână în mână ca cine știe ce suculente bunătăți. Cei veniți târziu la festin, căci cei-l'alți roseseră murdăria și noroiul de pe ciolan, pisau osul mărunt și-l făceau supă.

Un mehedințean, al cărui nume nu mi-l aduc aminte, își tăia opincele, fierbea peticele—și le mânca.

Cojile de cartofi, barem, scoase cu unghiile de prin gunoiu, constituiau, fierte cu apă, masă de Balthazar.

Oamenii erau umbre—umbre cari rătăceau, în neștire, pe grămada de gunoiu, ca să găsească câte o ordură pe care s'o bage în stomac.

Și nu se mai găsea nimic. Și foamea săgeta din ce în ce

www.dacoromanica.ro

mai tăios. Atunci, desnădăjduiți, soldații se sinucideau sau înebuneau. Numai așa îmi explic cum unul dintr'înșii a putut mânca rinichii unui cadavru, furați din sala de disecție!

A doua zi, a murit și el intoxicat.

Douăsprezece mii de morminte, din Tukel, fac mărturie despre ceea ce spun aci.

Așa robie, precum și perspectiva de a fi asasinați în masă, nu le poate răbda firea omenească. Fugit de trei ori și de trei ori prins, aveam dreptul, eu personal, la un supliment de atenție din partea neamului laș în mâna căruia căzusem.

Evadat din lagărul de la Cotroceni la 24 Decembrie 1917, am fost prins la Viena și readus în țară. In dreptul fiecărei stațiuni, însoțitorii mei mă gratificau cu câte o palmă—ca să număr, ziceau ei, și să'mi reamintesc câte puncte de oprire sunt între Viena și București.

In orașele de plecare și sosire, ca două capitale ce erau, mi s'a administrat câte o bătaie așa de crâncenă în cât n'am s'o uit toată viața.

Evadat a treia oară, și prins, în Putna, lângă Vidra, la 29 Ianuarie 1916, împreună cu alți camarazi, am fost bătuți cu ciomegile, pălmuiți în repetate rânduri și aduși ia București cu mâinele legate, ca criminalii ordinari.

Aci, am fost condamnat de tribunalul militar la 40 de zile închisoare de celulă zile pe cari le-am făcut până la una».

Hecatomba dela Tukel și *frățietatea* scumpilor noștri concetățeni pentru cari „anumita presă" nu mai știe la ce șantagiu să recurgă ca să obție amnistia, se iuvederează prin mărturia identică a tuturor prizonierilor cari au trecut prin acest lagăr oribil. Sunt unanimi toți să afirme că regimul era ucigător — și că ovreii întreceau pe germani în cruzime.

In urma acestui război uriaș, istoria, când se vor strânge documente și despre lagărele unde au fost sacrificați prizonierii celorlalte popoare, istoria va trebui refăcută *de fond en comble*, cel puțin la capitolul unde derivă pe teutoni din goții barbari, ca să le dea orgine comună cu .. redactorii gazetelor *U. E. P.*

Iaca, în sensul acesta, ce istorisește caporalul Elisei Spiridon, din Reg. 12 Infanterie.

«Batalionul nostru primise, în ziua de 15 Noembre 1916, ordin să atace și să respingă pe inamic—și apoi să se re-

www.dacoromanica.ro

tragă. In ziua de 16, am atacat, într'adevăr, am respins pe niște husari și, întorcându-ne, ne-am contopit cu batalionul I. In noaptea de 17, am atacat, din nou, pe germani, dar neputându-i respinge, am primit ordin să ținem poziția până seara—și seara să ne retragem.

Cam pe la ora 1, însă, artileria inamică a deschis un foc de baraj, ca să împedice sosirea rezervelor cari credeau că sunt înapoia noastră—și în vremea asta, infanteria germană ne-a înconjurat. Am opus rezistență dârză, dar inamicul era cătvârșitor de numeros iar noi foarte puțini, căci unii muriseră pe poziție și cei mai mulți erau răniți.

Din pricina asta am căzut prizonieri.

In momentul capturării, germanii ne-au luat toată hrana găsită la noi: pâine, conserve, zahăr — și ne-au dat, în schimb, câte o bucățică de pâine de a lor.

După un drum de două zile, în care vreme nu ni s'a dat nimic demâncare, am ajuns la Brașov, unde am stat patru zile. Aci, în Brașov, ni s'a dat câte o pâine, pe zi, la câte trei inși, și, dimineața, ceai fără zahăr, iar seara, orz fiert cu coajă cu tot.

După patru zile, am fost duși în Germania. După zece zile și zece nopți, în care interval ni s'a dat de trei ori supă cu arpacaș, odată apă neagră căreia 'i ziceau «cafea» — și, la plecare, din Brașov, câte o singură pâine pentru trei oameni; după zece zile și zece nopți, am ajuns la lagărul Tukel.

Aici locuiam în găuri, săpate la trei metri sub pământ — găuri de 30—35 metri lungime pe 5 metrii lățime.

Ne îmmormântau acolo, unul peste altul, câte 130—150 de prizonieri. Pereții firidelor nu erau căptușiți cu scânduri, din care pricină umezeala pătrundea până la gleznе. Păturile de bumbac rar, nu țineau cald, de aceea oamenii dormeau îmbrăcați — și nu se schimbau nici odată, căci n'aveau decât zdrențele de pe ei, de vreme ce schimburile de rezervă și încălțămintea ni le luaseră germanii când ne capturaseră.

Zăceam în gropile astea așa plini de păduchi, din cauza murdăriei de pe noi, în cât, cu toate măsurile de desinfectare, n'am putut niciodată scăpa de ei.

Ca hrană, primeam: o pâine, pentru cinci oameni, făcută din făină de orz, rumegătură de ferăstrău și paie pulverizate. Pâinea aceasta nu putea fi mâncată fiindcă producea durere de stomac.

www.dacoromanica.ro

In afară de pâinea asta, ni se mai dădea: un fel zeamă amară, la amiaz, coajă de sfeclă furajeră în apă caldă, şi seara, un fel de terci amărâu amestecat cu morcovi stricaţi. De două ori pe săptămână, lista de bucate se schimba: ni se dedea un fel de apă sărată care mirosea a peşte—şi căreia, pentru aceasta, îi ziceau: «ciorbă de peşte».

Cu hrana asta, prizonierii erau puşi la muncă câte 11—12 ore pe zi. Sentinelele ne băteau, fără deosebire de grad, cu arma, cu ciomagul, cu baioneta, fiindcă li se părea că muncim prea puţin. Nu erau cruţaţi nici bolnavii. Dacă spunea vre-unul că'i e rău, era bătut până la sânge şi pe urmă trimis la lazaret—de unde nu se mai întorcea nici odată. Cred că toţi aceştia au murit sau au fost ucişi.

O plagă specială pentru prizonieri, mai cruzi decât germanii, erau jidanii din România, prizonieri şi ei, jidani cari, toţi, funcţionau ca interpreţi sau ca supraveghetori. Coropişniţele acestea băteau, la rândul lor, pe români, mai sălbatec decât germanii. Îi ponegreau şi'i calomniau în faţa comandantului, îi spionau şi'i denunţau — şi'şi băteau joc de ţara românească, care, strigau pretutindeni prin lagăr, numai e a noastră, ci germană.

Afară de aceasta, furau pe prizonieri de gologani şi de efectele pe cari le mai aveau pe ei. Şi reclamaţie nu se putea face, fiindcă la cancelarie erau tot năpârcile — şi cum vedeau o plângere, o rupeau iar pe soldat îl băteau până 'i frângeau oasele.

Din pricina acestui tratament, ajunsese de mureau, la Tukel, câte 70—80 de oameni, pe zi. Se culca prizonierul seara, stătea de vorbă, cu camarazii, ce stătea, şi adormia, pe urmă. Dimineaţa 'l găsiam ţeapăn.

Nu mai puteau prizonierii nici să se vaite.

Morţii erau îngropaţi câte 10—15 într'o groapă.

Bolnavii cari se duceau la vizită în lazaret, nu se mai întorceau nici odată.

. . . . . .

. . . . . .

Am evadat şi în ziua de 18 Iulie 1917 am trecut frontiera Danemarcei, cu mare greutate, fiindcă era foarte bine păzită. Acolo, am făcut carantină zece zile—şi de acolo am fost expediat la Iaşi prin Kopenhaga, Stokholom şi Petrograd».

Şi în tot lungul ei, istoria dureroasă a supliciului suferit de români se împleteşte, par'că în mod fatal, cu episoade amarnice

www.dacoromanica.ro

în cari ovreii, compatrioţii noştri din „blocus", joacă rol infam, rol care de multe ori lasă în umbră ferocitatea germanilor. Nu e prizonier, dintre cei scăpaţi din cimitirul nemţesc, care să nu spuie că, pe lângă chinurile îndurate dela sălbatecii în puterea cărora căzuseră, au avut să sufere, din partea «concetăţenilor» noştri, jafuri şi schingiuiri de cari ar fi trebuit să se cutremure un asiatic.

Iacă un fragment din depoziţia sergentului major Sprincenatu Ion, din Reg. 74 Infanterie.

«Prizonierii erau foarte rău trataţi de către sentinele şi subofiţerii însărcinaţi cu supravegherea lagărelor. Pentru cea mai neînsemnată vină, erau bătuţi cu mânerul şi cu lama baionetei, până cădeau jos. Atunci, erau călcaţi în picioare până rămâneau în nesimţire.

Un soldat a fost împuşcat pentru că, fiind în corvadă, luase o sfeclă s'o mănânce.

Când s'a raportat comandantului crima aceasta laşă, a răspuns, cum făcea în totdeauna: «Un câine mai puţin»!

In special ovreii aveau o ură neîmpăcată în potriva românilor. Pe lângă că 'i băteau la fel cu germanii, îi şi batjocoreau, le insultau ţara—şi nu mai sfârşiau cu «România nu mai există, fiindcă acum e a Germaniei».

Nu era jidan în lagăr care să nu strige, către români: «Acum ai noştrii sunt la putere» !

Şi pe lângă asta, îi jefuiau: le furau pâinea şi o vindeau ruşilor, cari în general mai aveau câte ceva parale cu ei.

In general, hrana şi tratamentul ar fi fost poate mai bune dacă serviciul bucătăriei n'ar fi fost condus de jidani, cari furau alimentele şi le vindeau ruşilor pe preţuri neînchipuite.

Cei mai mârşavi dintre ovreii din lagărul acesta erau: sergentul Blum, din Bucureşti; fruntaşul Kramer, din Reg. 7 Vânători; şi caporalul Koffler, care, din furtişagul din lagăr, strânsese 10.000 de lei.

E lesne de înţeles că, în condiţiile acestea de traiu, din 14.000 de prizonieri câţi erau la Tukel în ziua de 19 Decembrie 1916, când am sosit eu, au murit 4.500 până la 18 Ianuarie 1917».

Ca să încheiăm cu atitudinea, în lagăr a „fraţilor" noştri de arme, de o lege şi de un sânge cu cei cari reclamă, ca un privilegiu cuvenit, amnistia *generală*, reproducem pe colonelul Niculcea

www.dacoromanica.ro

Vasile, din Cavalerie, internat, ca prizonier, în lagărul dela Slatina. Preciziunile acestea ar trebui să slujască tinerimei universitare de *memento* şi de oglindă pentru sufletul hidos al neamului, fără istorie şi fără morală, care pribegeşte de patru mii de ani fără să fi putut zice, pe vre-un punct al globului: „Aici sunt acasă".

«Fiind în captivitate şi internat în lagărul improvizat la Slatina, în cazarma reg. de obuziere, în cursul lunilor Ianuarie şi Februarie 1917, am fost surprins în mod dureros de atitudinea barbară a vice-feldwebelului Stiegel, din a 4 companie de Landsturm, care'şi permitea, fără motiv, să biciuiască şi să maltrateze, cu o floretă de oţel, pe soldaţii români adăpostiţi în acest lagăr şi destinaţi la diferite corvezi impuse de Kommandantura etapei.

Reclamând cazul locotenentului Maior dela numita Kommandantură precum şi răspunsul insolent al vice-feldwebelului Stiegel cum că «*loveşte pe soldaţii români fiindcă 'i consideră ca vite*», locotenentul Maior'mi-a întâmpinat că «*Kommandanturile au instrucţiuni să se folosească de mijloacele cele mai practice*».

Acest ofiţer de rezervă german era *avocat* în oraşul Frankfurt a/Mein.

Această atitudine neîngăduită gradelor din armata germană şi adoptată, în mod provocator, faţă de ofiţerii români din lagăr, a fost sugerată şi imitată în special dela următoarele grade inferioare române, străini de neam, cari făceau pe tâlmacii lagărului în scop de a specula în mod neruşinat situaţiunea ce'şi creaseră.

Aceştia, pe lângă că loveau în mod nemilos gradele inferioare române, insultau poporul şi autorităţile, şi chiar pe ofiţeri, fără de nici o cruţare.

Semnalez în special pe urmă torii, al căror nume l-am putut afla:

Soldaţii Milimbar Şmil, reg. 6 roşiori; Horodniceanu Meer, reg. 56 infanterie; Calmanovici Calman, reg. 56 infanterie; Fălticeanu David Ilie, reg. 52 Bârlad; Leibovici Moriţ, reg. 53 infanterie, Iaşi; Grumberg Şulăm, reg. 58 infanterie; Haimovici M. Bercu, reg 16 Fălticeni; Haimovici Iţic, reg. 16 Fălticeni; şi alţii, ale căror nume le-ar putea da cu certitudine plutonierul-major Georgescu, din reg. 42 Slatina, care fusese concediat la vatră,

www.dacoromanica.ro

Certific cu credință că acești tălmaci au fost călâii bravilor ostași români cari au căzut în captivitate.

Tot ei au speculat, cu câte-va țigări, pâinea, hrana zilnică a bieților prizonieri, lăsându-i să moară cu miile în lagărul Tukel și altele.

Prin ușoare cercetări s'ar putea, cu înlesnire, întregi lista acestor călăi, usurpători ai cinstei ostășești».

Am păstrat, *pour la bonne bouche*, pe cea mai floroasă dintre câte crime au săvârșit germanii, una pe care n'au cunoscut-o barbarii când năvăleau în Europa.

O reproduc, cuvânt cu cuvânt, de pe declarația generalului Munteanu, comandantul diviziei a 4-a de Artilerie. Fapta va rămâne să ilustreze de-a pururea calitatea *kulturei* germane și educația sufletească a acestor asiatici:

«In cursul lunei Octomvrie 1917, într'una din nopți — nu'mi aduc aminte bine data—pe la orele 12, am auzit, din camera în care dormeam, niște țipete îngrozitoare, din direcția unui canal care traversa parcul lagărului de prizonieri dela Stralsund.

A doua zi, dimineața, informându-mă printre ofițeri și soldații români, prizonieri în acest lagăr, am aflat că unul dintre soldații români a fost supus la maltratări, adevărate torturi, de către un sublocotenent anume Bernerdorf, dela comandamentul acestui lagăr.

Interesându-mă de aproape, am aflat că soldatul n'a avut nici o vină și că numitul ofițer, care în noaptea aceea băuse la popotă împreună cu comandantul lagărului, maiorul Busse, pentru a se distra și a'și distra, în acelaș timp, logodnica, fiica căpitanului Tröger, ofițerul cu aprovizionarea acestui lagăr, n'a găsit alt ceva mai bun de făcut de cât să chinuiască un prizonier.

Sublocotenentul neamț îmbrâncea pe soldat de pe mal, în canal; și cum canalul, chiar în vecinătatea malului, era foarte adânc, soldatul încerca să scape dela înec năzuind spre țărm. In acel moment, sublocotenentul Bernerdorf asmuțea un câine—și câinele, dresat în acest scop, se repezia asupra soldatului și'și înfigea colții în fața, în urechile și în brațele nefericitului de prizonier ca să-l vâneze.

In timpul acestei monstruoase torturi, neamțul făcea haz mare, cu logodnica, de isprava pe care o concepuse.

www.dacoromanica.ro

A doua zi, soldatul, victimă a criminalului ofiţer neamţ, a intrat în cabinetul comandantului de lagăr, căruia i s'a plâns de actul sălbatec săvârşit de subalternul său, şi, fără nici o frică de urmări, i-a spus că, dacă va scăpa cu zile din captivitate, are să publice, în toată presa mondială, actul acesta de barbarie.

Maiorul, i-a oferit, atunci, zece mărci şi l'a rugat să tacă asupra cazului — făgăduind că va lua măsuri contra sublocotenentului Bernersdorf.

Ofiţerii români, văzând că nu s'a luat nici o măsură în potriva sublocotenentului criminal, au delegat pe unul din camarazi, şi anume pe locotenentul de rezervă Bastache, din Reg. 1 Vânători, să insiste pe lângă comandantul lagărului ca, cel puţin pe viitor, să nu se mai petreacă asemenea acte de barbarie.

Rezultatul a fost că, după câteva zile, soldatul a fost mutat dela Stranslund, probabil în vreun lagăr de represiune.

Mai târziu, sosind în lagărul nostru un general neamţ, inspectorul general al lagărelor de prizonieri, aveam intenţia ca, personal, să-i aduc la cunoştinţă cazul; cum, însă, generalul acesta s'a prezintat, în faţa ofiţerilor români, beat mort, am renunţat la această idee.

De altfel, generalul acesta era beat de câte ori venea să inspecteze lagărul dela Stralsund.

Nu'mi reamintesc numele soldatului torturat, dar cred că locotenentul de rezervă Bastache şi căpitanul Spineanu, actualmente maior într'un regiment din Mehedinţi, foşti prizonieri în acest lagăr, cari urmări de aproape nevoile camarazilor — ofiţeri şi trupă — poate să cunoască numele nenorocitului de soldat şi corpul din care făcea parte».

---

www.dacoromanica.ro

STRĂINĂTATEA
ŞI
BARBARIA GERMANĂ

Nu putem, însă, încheia mai convingător *Notele* acestea decât punând sub ochii cititorului câte-va documente neașteptate. Începem cu amiralul Graçoski, delegatul *Crucei Roşii* la Berna, care, în ziua de 30 Octombrie 1917, scrie, către președintele *Crucei Roşii* din Geneva:

Domnule Președinte,

Sunt în posesiunea mai multor rapoarte cari emană dela ofițeri și subofițeri români cari au reușit să scape din Germania, unde erau prizonieri.

De pe declarațiile lor, sărmanii noștri captivi în țara aceasta nu sunt numai tratați cu cea mai mare asprime de către germani, flămânziți, și istoviți de muncă; *ci și expuși unei exploatări revoltătoare din partea camarazilor lor, de origină ovrei, cari, cu cunoștința lor de limba nemțească, servesc de tâlmaci și fac parte din comitetele lagărului.*

Pentru completa d-voastră lămurire în privința aceasta, cred de trebuință să trimit alăturat aci traducerea câtor-va pasagii din rapoartele ce mi-au parvenit cu referire la această chestiune și să vă rog să bine voiți a lua cunoștință de ele.

Am convingerea că nu e vorba de cazuri izolate ci de un adevărat sistem, practicat în mai toate lagările din Germania și, probabil, în Austria și Ungaria, sistem datorit mai vârtos animozităților pe cari soldații români de religie mozaică le au contra camarazilor de arme de religie ortodoxă.

Impins de un sentiment de milă adâncă pe care mi-l inspiră trista stare a prizonierilor noștri, fac un călduros apel

www.dacoromanica.ro

la D-voastră a cărui mare solicitudine pentru toți cei cari suferă mizeria captivității e cunoscută, și vă rog să bine voiți a interveni în favoarea lor, pentru ca chinurile de care se plâng să se sfârșească odată.

V'ași fi, dar, foarte recunoscător dacă ați face demersurile necesare, pe lângă autoritățile militare germane, ca interpreții și membrii comitetelor să fie alese, dacă nu exclusiv, dar cel puțin pe cât se poate dintre românii de religie ortodoxă cari știu nemțește — trebue să fie de aceștia în lagăr — și ca, în tot cazul, soldații noștri să nu mai fie expuși și la adaosul de mizerie datorit organizației actuale a lagărelor.

O telegramă, datată din Byk și publicată în ziarele englezești, reproduce în modul următor, la 22 Decembrie 1917, *Le recit d'un prisonnier anglais*:

Un prizonier din Regimentul Urst-York, care a sosit la Londra, după patru ani de captivitate, povestește;

«Am fost făcut prizonier în lupta de la Aisne, în Septembrie 1914. Intr'o stațiune belgiană unde ne oprisem, am răbdat pumnul de fier al brutelor nemțești. Lăsau pe francezi să treacă înainte, și când venea rândul englezilor, îi loviau cu drugi de fier. Eu am fost, de două ori, lovit în cap cu o bucată de fier. De două ori a trebuit să 'și amâne trenul plecarea, fiindcă medicul însărcinat să panseze pe cei răniți de lovituri, nu mai prididea.

Doctorul era nevoit să amenințe cu revolverul pe soldații germani.

Mai târziu, am fost porniți pe frontul rusesc, unde eram puși să îngropăm morții. Frigul era îngrozitor. Picioarele ne erau înghețate. Multora a trebuit să li se amputeze picioarele. Dar cel mai rău tratament l-am suferit în lagărul dela Lamsdorf. Condițiile în cari trăiam acolo erau îngrozitoare. *Am văzut acolo, într'o singură zi, peste 150 de români căzând de foame. Coapsele lor nu erau mai groase decât brațul meu.*

La fie care 15 zile, nemții aveau obiceiu să ne stropească cu un fel de apă în care puneau niște pr f al cărui efect era că ne distrugea perii de pe trup.

Hrana se compunea dintr'o supă făcută cu gulii putrede. Inainte de a ne primi mâncarea, ne punea să stăm smirna și să mulțumim.

www.dacoromanica.ro

Un ofiţer german asista în totd'auna la masă, cu un biciu sau cu o bară de fer în mână, şi culca la pământ pe cine ar fi îndrăsnit să ceară o picătură mai mult.

Aceste brutalităţi au ţinut până în momentul eliberărei noastre — *şi atunci, de o dată le-am devenit kamerazi.*

Şi soldatul engiez care povesteşte că, după ce a trebuit ca trenul să-şi întârzie, de două ori, plecarea, pentru că medicul nu mai putea prididi cu pansatul prizonierilor loviţi în cap, cu drugi de fer; că'i ţineau nemâncaţi, în lagăr, ca şi pe români; că ofiţerul culca la pământ, cu drugul de fier, pe cine ar fi cerut o lingură de apă mai mult; şi că, pentru aceste gulii ciocite trebuiau să ia poziţie militară şi să mulţumească; soldatul acesta nici nu se gândeşte că, în această istorisire, scurtă şi sobră, a disecat până în fund sufletul neamului mişel, care, după patru ani de tortură bestială, se pomeneşte, deodată, când se ştie învins, că victima îi era *kamerad.*

Ce jidani, germanii ăştia!

---

www.dacoromanica.ro

KULTUR ŞI UMANITATE

In *Times* din Octombrie 1917, se citia :

Cartierul General. 8 Octombrie 1917.— Ultimile informaţiuni, privitoare la tratamentul românilor prizonieri de războiu şi al internaţilor civili, arată neîntrecutele barbarii ale germanilor şi ale aliaţilor lor bulgari. De pe informaţii din sursa cea mai autorizată, tratamentul prizonierilor români nu se poate descrie. La Holzminden, ostaticii, din cele mai înalte clase sociale, ca procurori generali la Curtea de Apel din Bucureşti, sunt obligaţi să facă corvezile cele mai ordinare La protestarea unui neutru, comandantul lagărului a răspuns că *munca este un exerciţiu sănătos.* Internaţii şi prizonierii sunt trimişi la lucru pe frontul de Vest, unde bate artileria aliaţilor, muncesc câte nouă şi câte zece ore pe zi şi sunt trataţi cu multă brutalitate. Când sunt istoviţi de muncă, sunt loviţi cu patul puşcei sau cu ciomagul.

In timpul campanici de primăvară, 10—15 prizonieri români au fost înjugaţi la plug în locul boilor şi au tras câte zece ore pe zi în regiuni mlăştinoase.

Pentru cele mai mici greşeli, prizonierii sunt puşi să alerge mai multe ore în jurul lagărului şi când cad jos de oboseală, sunt loviţi cu bâta şi apoi trimişi la infirmierie.

Mâncarea ofiţerilor este imposibilă şi pachetele ce li se adresează, sunt oprite de funcţionarii lagărului.

Situaţia soldaţilor e mult mai rea. Mâncarea e cu neputinţă de mistuit, chiar de către ţăranii români, foarte sobri. De altă parte, sunt înghesuiţi în barăci, câte 100—150, unde

www.dacoromanica.ro

nu e loc de cât pentru cel mult 50. Până în Iulie trecut, au murit mai mult de 16000, majoritatea de foame. Numai în lagărul dela Lamsdorf muriseră 2000.

De pe prizonierii cari au avut norocul să scape din captivitate, prizonierii nici uneia din celelalte naţionalităţi nu sunt aşa de rău trataţi ca românii. Este un contrast tragic cum sunt trataţi în România prizonierii de războiu. In vizitele mele dese pe front, am avut ocazia să văd lagările de prizonieri. Cu toată lipsa de provizii de care suferă această ţară, prizonierii primesc mâncare bună. Raţia zilnică e de 250 grame pâine, de două ori pe zi supă de legume. Când bolnavii sunt trimişi la spital, nu se face nici o deosebire între români şi inamici. Nici o dată nu sunt puşi la muncă grea. Am văzut adesea, în timpul marilor călduri de astă vară, am văzut miliţieni români lucrând din greu la şosele pe când, câteva mile mai departe, în lagările de prizonieri, germanii se odihneau.

Este, de sigur, o enormă deosebire între modul cum înţeleg germanii *kultura* şi modul cum «die Walachen» înţeleg umanitatea.

---

www.dacoromanica.ro

LAGĂRELE DIN BULGARIA

Cititorul, care a palpitat de indignare urmărind scorburile în cari supra-oamenii înmormântau de vii pe prizonierii români, n'ar mai avea ce vedea în vizuinile ucigaşe din Bulgaria, dacă, pe lângă adânca afinitate dintre aste două popoare, făcute ca să se complecteze şi să se continuie reciproc în istoria civilizaţiei, n'ar fi între ei şi deosebiri fundamentale.

Bulgarul, ca şi neamţul, minte, cu desinvoltură, cu entuziasm, minte printr'o naturală predispoziţie sufletească, cum, prin fatală organizaţie fiziologică, respiră. E perfid, bulgarul, cum e perfid neamţul, ca tot animalul ale cărui însuşiri intelectuale nu sunt suficiente ca să previe ori să înlăture dificultăţile. Şi e laş, la strîmtoare, bulgarul, cum e mişel germanul, când, chemat să dea socoteală de infamiile săvârşite pe când se socotea la adăpost de răspundere, se milogeşte, se roagă şi cerşeşte, în genunchi, iertarea, care ştie că nu i se cuvine.

Dar bulgarul e primitiv. Feroce ca o bestie, bulgarul lasă curs liber, fără mască şi fără ipocrizie, instinctelor lui de animal prădalnic şi crud, până cade în cursa întinsă adesea de el însuşi. Atunci, scrâşnind, se agaţă, în disperare, de zăbrelele cari îl fac inofensiv, şi, dacă nu reuşeşte să se sugrume singur, scuipă cu furoare în faţa celui care l'a prins—pe când i se pregătesc instrumentele cu cari să i se reteze ghiarele.

E bărbăţie în atitudinea sălbatecă a mongolului—bărbăţie execrată de moravurile europene, dar vârtute, virilitate.

Ermafroditul teuton e altceva: toată nădejdea şi o pune, ca şi aliatul său, în spionagiu, în corupţie şi, într'un cuvânt, în acele mijloace mişeleşti cari, pe individ, l-ar scoate, ca nevrednic, afară din rândul oamenilor—şi când reuşeşte, e tot aşa de sanguinar

www.dacoromanica.ro

ca bulgarul. Trufaș, insolent și hoț, cum e comitagiul; fără milă și fără măsură, întocmai ca bulgarul — dar laș până la grotesc atunci când, rămas fără tun în fața unui adversar deslegat la mâini, are să răspundă de ororile săvârșite în timpul efemerei prosperități. Atunci, incomparabil mai fără mândrie de cât bulgarul, germanul se tăvălește la pământ, sărută picioarele învingătorului și solicită orice condiții, primește oricâtă înjosire, se închină la cei care'i scuipă în față disprețul lumei întregi, numai să i se cruțe viața—în speranța că, la vreme mai norocoasă, poate să spele în sânge ofensa pe care a înghițit-o cu voluptate când n'a putut, cu toată viclenia-i masivă, să înșele ca să scape.

Între bulgar, barbar prin destinație, și neamț, perfid prin vocațiune și cinic prin educație, bulgarul, în secole de evoluție dresată de biciu, poate să ajungă popor tolerabil în bârlogul lui din Balcani; neamțul, însă, chiar desrădăcinat din țara unde e rob *ab orto*, nu adoptă moravurile pământului în care se implantează, ci, ca ovreiul, duce cu el, acolo, spionagiul, lașitatea și ura, cari fac unicul fond sufletesc al resei lui blestemate.

În două vorbe: bulgarul, când ești în puterea lui, te omoară cu toporul—și râde, pe urmă, sub aplauzele congenerilor cari'l admiră pentru strășnicie; neamțul, în aceleași condiții, numește o comisie de specialiști care să alcătuiască, îndelung, program savant de pe care să fii torturat ca în infern,—și, pe locul supliciului, pentru ochii streinilor, presară flori, sau pune să cânte muzica pe când te mutilează, ca să dea impresia că în captivitate la ei, prizonierii calcă pe trandafiri și o duc într'un banchet.

Cu aceste tare, bruta de peste Dunăre are cel puțin scuza că, abia scăpată din spânzurătoarea turcească, vede încă roșu înaintea ochilor—pe când germanul, care a îmbâxit literatura secolului cu filozofia lui mălăiață, n'are niciun drept la cruțare din partea celor cari vor avea să judece firea, mijloacele și sufletul actorilor cari au ținut roluri în cea mai înfricoșată dramă din câte s'au reprezentat pe lume dela potop și până azi.

Își poate, dar, închipui cititorul infernul suferit de prizonieri în mâna bulgarilor, popor fără cinste și fără morală, complectat de cruzimea germanilor, rasă fără omenie, fără suflet și, în prima perioadă a războiului, fără frică de răspundere.

Am spus, când am vorbit despre lagările în cari germanii închideau pe români, că tăinuiau cu grijă, față de streini, mormintele în cari îngropau pe prizonieri—și că, numai după ce au

www.dacoromanica.ro

evsdat câţiva şi au dus vestea la Berna, au aflat reprezentanţii statelor neutre despre gropile în cari se ţineau prizonierii până când li se pregăteau actele de deces. Acelaş sistem, probabil de pe sugestiunea dela Berlin, se întrebuinţa în Bulgaria. Patru spre zece luni, dela Septembrie 1916 şi până către sfârşitul lui 1917, s'a urmat, continuu, corespondenţă, între ministrul Spaniei, la Sofia, sub protecţia căruia erau românii din captivitate, şi guvernul bulgar, pentru a obţine autorizaţia de a vizita lagărele— şi după patru spre zece luni, n'o dobândise încă.

Trecând, din întâmplare, prin Bulgaria, către sfârşitul captivităţei, sora d-lui Ernest Soartorus, secretarul *Uniunei creştine pentru ajutorarea prizonierilor de război*, şi dând alarma la Berna, se produce emoţie, emoţie adâncă, în lumea diplomatică, la auzul ororilor ce i se aduc la cunoştinţă. Autorizaţia, însă, cerută de ministrul spaniol din Sofia, tot nu se acordă, pentru că Radoslawoff, ca şi semenii lui dela Berlin, ţinea să-i extermine pe români—şi o astfel de operaţie, cu tot cinismul bulgarilor, nu trebuia executată în văzul Europei.

Abia după şase spre zece luni de robie, ministrul bulgar din Berna comunică reprezentantului Spaniei că i s'a făcut cunoscut din Sofia, cum că departamentul războiului a încunoştiinţat, în sfârşit, ca ataşatul militar de pe lângă legaţiunea spaniolă să viziteze lagările unde sunt închişi prizonierii şi internaţii civili.

A comunicat-o ministrul bulgar, dar a mintit, pentru că, când s'a prezintat, la Radoslawoff, maiorul Lon, ataşatul militar spaniol, i s'a spus, ca şi până aci, că *nu i se poate da împuternicirea cerută*.

Mai târziu, când, fără voia guvernului mongol a sosit în Bulgaria o delegaţie a *Crucei Roşii* din Geneva şi şi-a exprimat mirarea că reprezentanţii ţărilor neutre cari au luat pe prizonierii de război sub protecţiunea lor nu sunt admişi să viziteze lagările, Radoslawoff a răspuns că, *acum*, se va da, negreşit, această autorizaţiune.

Se va da poate în secolul viitor—căci prizonierii, cei cari n'au murit, acolo, de mâna călăilor lui Radoslawoff, s'au întors acasă şi autorizaţia în chestiune nu se acordase încă.

Dar un fapt, care, mai mult de cât toate, arată că, la bulgar, minciuna este expedient curent, care face parte intimă din firea lui morală, este cel povestit de ministrul spaniol din Sofia într'o adresă către guvernul român, la Iaşi: locotenentul Teodorescu Gheorghe, şeful telegrafiei fără fir al marinei noastre, prizonier la Sofia, s'a dus într'o zi, însoţit de un soldat bulgar, la legaţiunea spaniolă ca să ceară ajutorul la care avea drept. Pentru

www.dacoromanica.ro

faptul acesta, pentru faptul de a fi venit în contact cu un străin ca să-i spuie cum sunt trataţi prizonieri români în lăgăre, locotenentul Teodorescu a fost bătut crunt de mizerabilii dela comenduire.

Până aici, mişelia ar putea să fie şi germană. Caracterul, sadea bulgar, îl ia afacerea de aci în colo. Ministrul Spaniei, aflând de urmările triste ale demersului făcut de nefericitul locotenent, prezintă observaţii la ministerul de externe bulgar.

Şi ştiţi ce a răspuns Radoslawoff?

Că nu e adevărat. Ba a produs şi o probă: n'a putut să fie bătut locotenentul Teodorescu Gheorghe, întrucât ofiţerul acesta nici nu e în lagărul din Sofia!

Dar şi neruşinarea asta putea să fie tot aşa de bine germană cum era bulgărească. Trebuia ceva caracteristic balcanic ca să se evite confuzia.

Şi acel ceva balcanic, specific rasei mongole, iacă-l, în tot imbecilul său cinism: ministrul Spaniei, revoltat de îndrăsneala de bandit a bulgarului prezident de consiliu, a trebuit să afirme că personal văzuse pe locotenentul Teodorescu — la care, ticălosul de bulgar, prins de urechi, a răspuns fără să clipească şi ca cum nimic n'ar fi precedat discuţiunea că... *va lua măsuri să nu se mai întâmple!*

Pe mâna unor astfel de brute, prizonierii, lăsaţi pradă soldaţilor sălbateci, ajunseseră să nu mai aibă nici înfăţişare de oameni.

Când, pentru singura dată, s'a permis *Crucei Roşii* internaţionale să ridice piatra de pe mormânt şi să vadă 780 de cadavre de ofiţeri şi 28000 de soldaţi târându-şi agonia prin munţii Rodopi, nemâncaţi cu toţii, în zdrenţe şi lucrând, desculţi, la şosele, sublocotenentul Paladi Ion, procuror la tribunalul din Brăila, ofiţer de rezervă în Regimentul 76 de Infanterie, a eşit din rânduri, s'a apropiat de prezident şi, povestindu-i toate suferinţele din lagăre, a încheiat:

„Am ajuns, domnule preşedinte, de când sunt prizonier în Bul„garia, la aste două concluziuni: întâi, că noţiunea de umani„tate dispare la frontiera acestei ţări; şi al doilea, că armata bul„gară s'a purtat, cu ofiţerii şi cu soldaţii români prizonieri, nu „ca o armată, ci ca o ceată de tâlhari de drumul mare".

Un raport adresat guvernului român în această privinţă, zice că „vizita făcută, la Haskowo, de această delegaţie, a fost lungă şi impresionantă—povestirea nesfârşită a torturilor îndurate de ofiţerii români, ascultată într'o tăcere mormântală".

Ca şi cum barbaria n'ar fi o caracteristică distinctivă pentru

www.dacoromanica.ro

neamul lui Krâm, bulgarii afectau o fudulie stupidă vecină cu mania grandoarei. Câlăii ofiţerilor noştri, cărora aliaţii germanilor le ziceau *sclavi* şi le dedeseră numere, ca la ocnaşi, în locul numelor proprii, ajunseseră să se creadă cuceritori ai Europei, năzuinţă în care nu mult avea să lipsească ca să vie în conflict cu germanii, ceilalţi grandomani. Refrenul pe care'l auzeai pretutindeni, din gura tuturor barbarilor cărora li se dedese în stăpânire absolută trupul şi sufletul atâtor mii de soldaţi, era, pururea, acelaş: „Suntem proşti şi cu cap mare? Iacă, v'am arătat că suntem deştepţi: România, e isprăvită; Rusia, isprăvită; Franţa, isprăvită; Anglia, isprăvită—toate sunt isprăvite. Bulgaria, singură, a rămas mai mare de cât toate"—şi ca să dea dovadă materială despre ceiace afirmau, brutele puseseră clopotele să sune vecinica pomenire când au aflat că Bucureştii au capitulat.

Ca să se vadă că deşertăciunea bulgarilor nu se îndestula cu „vecinica pomenire" a ţărişoarei care şi-a vărsat sângele ca să-i scoată pe ei din robia turcească, cititorul n'are, dacă vrea să se documenteze, de cât să urmărească literatura specială cu care docţii rasei de zarzavagii umpluseră vitrinele librăriilor de la 914, de pe când, adică, jurau Entantei devotament şi credinţă vecinică.

Reproducem aci, ca mostră, din *La Bulgarie et les intrigues de la Russie*, pasagiul dela pagina 32, pagină în care doctorul Petcoff îşi desvăluia toată miopia-i ca că învedereze germanilor că şi-au asimilat modul de a vedea al generalului Bernhardi.

> *«Avem de făcut uşor alegerea la marea răspântie istorică.*
>
> *O luptă eroică se dă în faţa noastră. De o parte, cultura germană, sănătoasă şi puternică, luptă cu cultura franţuzească, putredă, cultură care, condamnată la moarte, încearcă să târască după ea toate popoarele Europei. Franţa de azi nu e decât o cloacă infectă care molipseşte aierul Europei întregi. Sănătoasa cultură germană s'a revoltat în potriva ei, fiindcă cultura germană vrea să cucerească un câmp liber pentru a se desvolta mai departe».*

Petcoff judecând cultura Franţei, şi edictând, cu autoritatea pe care i-o recunosc cei din Rusciuk, că este „o cloacă infectă care contaminează Europa", ar fi o poemă veselă dacă infirmitatea din care porneşte această ridiculă temeritate n'ar fi dus la infamie, la crimă, la carnagiu.

www.dacoromanica.ro

Toate abaterile dela legea morală, se pedepsesc, însă. Trufia germanului sălbatec și grandomania bulgarului sanguinar vor fi lovite de așa crudă sancțiune, încât, dacă viețele jertfite vor rămâne să fie în veci plânse—morala secolului va trebui să dobândească o satisfacție care să lase urme de neșters în istoria veacului necinstit de acești monștri.

---

www.dacoromanica.ro

TURTUCAIA

Trebuie să strivim România cu toată puterea noastră, fără cruțare și fără teamă. Moarte României și armatelor ei cari vin dela Nord.

(Narodni Prava, *organul lui Radoslawoff, 7 Septembrie, 1916).*

Caracteristica de căpetenie a războiului acestuia este că, la 1916, bulgarii și germanii s'au bătut cu mijloacele, de pe normele și concepția morală de pe care se duceau războiele la începutul evului mediu.

Se ucideau răniții; se despoiau prizonierii; se devastau satele — și, pentru orașele cucerite, după ce tâlhăreau soldații, se aduceau, de peste Dunăre și Carpați, cete de bandiți cari încărcau ceea ce nu se putea lua în buzunar de către bandiții îmbrăcați soldățește.

Trei momente sunt de considerat în supliciul pe care au avut să'l îndure, în Bulgaria, prizonierii români: perioada când au căzut în captivitate; calvarul până la punctul de concentrare; și timpul cât au agonizat în lagăre.

Pentru ceeace aveau să sufere românii din partea acestor vecini asiatici, se luaseră, în Bulgaria, măsuri din vreme. De a doua zi după ce 'i-am scăpat de sub jugul de multeori secular al turcilor, a început peste Dunăre o propagandă înverșunată în potriva noastră. Ura, manifestată în toate chipurile, contra poporului român, era, la bulgari, un mijloc sigur de a se pune în evidență balcanicul. Ziare, broșuri, cărți, pline de calomnii odioase, umpleau, de rigoare, biblioteca ori cărui scelerat care știa să citească —

www.dacoromanica.ro

fiindcă comparația între ceea ce vedea la poporul român și barbaria fundamentală din țara lui Coburg înnăbușea pe bulgarul primitiv. Și în vremea când se socotea ca datorie patriotică ca tot piratul să clevetească și, neputincios, să amenințe cu pumnul spre malul stâng, mare parte din populația care rămăsese, până aci, sub călcâiul osmanlîului, se hrănia la noi, ambiționa onoarea de a fi admiși printre noi — și nu puțini, folosindu-se de inerția noastră, pătrundeau în parlament ca să ne facă legi! Malul stâng al Dunărei a fost pururea grânar pentru bulgarii cari mureau de foame în scumpa lor patrie și refugiu pentru, cei pe cari, înainte vreme, îi punea pe goană spâzurătoarea ori iataganul turcesc.

Când, după ce doui ani de zile făcuse protestări de dragoste către Antanta, Radoslawoff ne-a atacat pe la spate, totul era pregătit ca românii și România să fie dată pradă cetelor de ucigași.

Adâncul simț diplomatic al lui Brătianu; înnalta competință militară a generalului Iliescu; și jaful din timpul neutralității noastre, au dat, la Turtucaia, în mâna hienelor, 30.000 de ostași români cari se luptaseră până la cel din urmă cartuș.

Din momentul acesta începe o serie nesfârșită de crime atroce pe cari europeanul nu le poate concepe.

Înregistrăm câte-va ca exemple, de pe declarațiile făcute de victime, martori oculari ai acestor fioroase evenimente.

Soldații din compania a șeasea de Grăniceri, căzuți în lupta de la 22 August 1916 lângă pădurea Daidir, aproape de Turtucaia, au fost omoriți de patrulele bulgare, spune maiorul Zagoritz, după ce s'au scurs valurile de tiraliori.

Unul dintre soldații acestei patrule încerca să înțepe, cu baioneta, în gură și în gât, pe sergentul Ghibac, comandantul plutonului al patrulea din compania a șasea de Grăniceri, sergent care, rănit greu, zăcea la pământ. Sergentul i-a apucat baioneta și i-a dus-o la inimă ca să-i arate să înțepe acolo. Bulgarul nu voia să-i scurteze chinul și atunci se începe o luptă disperată între asasinul înarmat și subofițerul rănit și fără armă, luptă în timpul căreia sergentul primește răni la gură și la gât, și în cele din urmă 'i se taie cu baioneta degetele dela o mână. „Aunci", povestește Ghibac, „bulgarul înțelegând că nu mai are de ce se teme, 'mi înfige baioneta în pântece și mă lasă leșinat".

Dar dacă Ghibac a avut, ca pisicile, șapte vieți, ca să scape, deși bestia făcuse tot ce'i stetea în putință ca să-l trimită *ad patres*, nu toți răniții au avut acest *noroc*.

„Căzut, plin de răni, pe câmpul de luptă, la Turtucaia, în ziua

www.dacoromanica.ro

de 20 August 1916, împreună cu alți nouă camarazi", povestește un soldat din Reg. 79 Infanterie, „am văzut cu ochii mei cum un bulgar, care mergea în urma liniei de luptă, a ucis pe nouă camarazi ai mei. Pe mine nu m'a omorât fiindcă, virîndu-mă într'o groapă, m'am prefăcut că sunt mort".

Și sunt mulți soldați români, cari, răniți, au stat, prefăcându-se că sunt morți, pe câmp, printre cadavre, dela 23 August, când au căzut, până la 28, când, după plecarea din Turtucaia a trupelor bulgare, maiorul Franck, medic român, a organizat un serviciu care să-i culeagă și să-i ducă la spital.

„Am văzut", declară locotenentul Ion Popescu, dela Reg. 79 Infanterie, „am văzut soldați bulgari aruncând în Dunăre pe răniții români cari se găseau pe pod. Eu, unul, am scăpat fiindcă mă ascunsesem sub o grindă".

Până aci, asasinii.

Urmează hienele, căci între barbaria lașă a bulgarului și a fiarelor sinistre care desgroapă cadavrele, nu e nici o deosebire alta decât cea aparentă.

Locotenentul Copăceanu Vasile, din Reg. 80 Infanterie, declară: „Când 'mi am venit în fire după leșinul pe care 'mi-l pricinuise rana primită la 23 August 1916, m'am pomenit gol, desbrăcat de către bulgarii cari trecuseră peste mine. Aveam plămânul drept perforat de glonț și o rană adâncă la braț. Am stat pe câmpul de luptă trei zile și trei nopți, fără să fiu ridicat de serviciul sanitar al bulgarilor, cari nu se interesau decât de răniții lor. Soldații cari treceau, mă înțepau cu baioneta. Înainte de a fi ridicat de pe câmp, un colonel bulgar, comandantul Reg. 7 de Infanterie, trecând pe lângă mine, cu statul lui major, m'a injurat și 'mi a dat două lovituri de cravașă peste obraz fiindcă am refuzat să-i dau indicațiuni asupra forțelor noastre militare."

După atrocitățile bulgarilor, turcii.

„În seara de 3 Septembrie 1916", istorisește plutonierul cu termenul redus Henri Aichman din Reg. 40 Infanterie, „după încetarea luptei dela Amzacea, pe când, trântit pe câmp, zăceam, rănit de un glonț în piept, a trecut pe lângă mine un escadron de cavalerie bulgărească. Unul din soldați s'a rupt din rânduri și s'a apropiat de mine. Eu m'am făcut că sunt mort. Ca să se convingă de sunt mort ori nu, bulgarul m'a lovit cu latul sabiei peste genunchi. Pe urmă, înțelegând că nu mă mai poate asasina, a plecat să caute răniți vii. Peste câteva minute am auzit gemete și țipete desperate ale întregului câmp de răniți, pe urmă cava-

www.dacoromanica.ro

ferla bulgărească 'i sfâşia de vii. Noaptea, a trecut pe lângă mine o patrulă turcească de zece oameni. Unul 'mi-a smuls şervetul cu care 'mi legasem rana şi pe urmă, întorcându-se din drum încă câţi va, m'au împuns cu baionetele. Am şi acum semnele a nouă înţepături de baionetă."

Şi era sistem, era mot d'ordre să se curme zilele răniţilor de pe câmpul de luptă, nu cazul izolat al unui ticălos.

Aşa, sublocotenentul Popescu Ion, din Reg. 70 Infanterie, declară: „Rănit la Topraisar, la 3 Septembrie 1916, am fost înţepat şi tăiat cu baioneta de către soldaţii bulgari pe câmpul de bătaie unde zăceam — şi pe urmă părăsit acolo".

Ceea ce, însă, dovedeşte că bulgarii nu pot rămâne, cu apucăturile lor sălbatece, în mijlocul popoarelor din Europa, este, mai ales, faptul că atrocităţile acestea le săvârşiau, fără nici o piedică din partea superiorilor, nu brutele fără grade, haiduci de prin munţi, puşi de prima oară în atingere cu oameni de alt neam şi de alte moravuri; ci că ofiţerii, aceia cari şi în Bulgaria sălbatecă ocupă vârful piramidei sociale, se dedau, ei mai vârtos, la orori pe lângă cari asasinatele săvârşite de soldaţi rămâneau infamii în tot cazul palide.

Aşa, maiorul Zagoritz declară că, după căderea Turtucaei, la 24 August 1916, un grup de ofiţeri români duşi pe dâmbul de lângă cazarma Şeremet, au fost aşezaţi în faţa unei companii de mitraliere, căreia un plutonier bulgar i-a poruncit să tragă. Li s'a spus ofiţerilor să-şi facă rugăciunea ca să fie gata pentru ceasul din urmă. Noroc că, pe când mitralierele se pregăteau să intre în funcţiune, a sosit generalul bulgar Kiseloff, însoţit de un ofiţer superior german. Jenat de neamţ, generalul bulgar a trebuit să suspende opera mitralierilor şi să trimeaţă pe prizonieri în cazarmă.

Dar dacă, graţie norocului că a sosit un martor, prizonierii au scăpat, deocamdată, de a fi asasinaţi în masă, crima tot s'a săvârşit. În dimineaţa zilei de 25 August, a doua zi după căderea Turtucaei, un ofiţer bulgar, — povesteşte locotenentul-colonel Solomon Nicolicescu, comandantul Reg. 36 Infanterie, — a venit la clubul militar unde se aflau prizonierii, şi a luat cu dânsul pe comisarul Nicolau care, se găsea şi el acolo. L'a dus la port; l'a legat de o căruţă şi trei soldaţi au tras cu puştile într'însul. Deşi rănit în piept, nenorocitul sufla încă. Văzând că nu e mort, unul din bulgari a luat din nou puşca şi 'i-a înfipt un glonţ în frunte.

www.dacoromanica.ro

Pe urmă, cadavrul 'i l-au îmbrâncit în Dunăre. Cei cari, printr'un eufemism riscat, formează, la bulgari, ceiace s'ar numi pătura cultă, au făcut, ca recunoştinţă pentru sprijinul din trecut, aşa atroce educaţie poporului, încât asasinarea, cât de mişelească şi de inutilă, a unui român, să dea ucigaşului satisfacţia pe care o simte vânătorul când doboară un tigru.

N'a fost greu să se ajungă la această monstruoasă psichologie, dar, ca nu cumva bulgarul, prin speciala lui structură sufletească, să se strice cumva în contact cu oamenii de altă naţie, şcoala şi corpul învăţătoresc a fost, statornic, întrebuinţat, toată vremea, ca să menţie, cu zel, în norod, apucăturile primitive, cari fac fondul moral al acestor antropoizi.

Al doilea moment din calvarul pe care erau osândiţi să'l urce prizonierii români, e şi mai oribil, dacă se poate, decât cel dintâiu.

Prizonierul, lăsat pe câmp fără îngrijire medicală, înţepat cu baioneta de trupele călătoare şi lovit cu patul puştei când li se părea mişeilor că mişcă încă, era culeş, după ce 'i se lăsa toată vremea să moară de foame, de gangrenă ori din pricina emoragiei, era culeş, după ce 'i se fura tot, până la cămaşă, şi dus în fortăreaţă pentru concentrare.

Este indescriptibilă purtarea, către prizonieri, a acestor barbari cari ultragiază simţul moral al europeanului. Fiindcă ceeace avem să spunem e de necrezut, suntem silţi, şi aci, să reproducem declaraţia locotenentului-colonel Tanţu, dela Reg. 75 Infanterie:

«*După căderea Turtucaei, la 24 August 1916, convoiul de ofi-*
«*ţeri, în număr de vre-o 350, e dus sub escortă înaintea gene-*
«*ralului bulgar Kisseloff.*

«*Pe drum, imensul convoiu de ofiţeri e jăfuit în mod sălbatec.*
«*Pe când eram duşi la comandamentul bulgar, am fost daţi*
«*pradă populaţiei civile care ne împuşca de toate părţile,—şi sol-*
«*daţilor, care se năpăstuiau asupra noastră, ne desbrăcau de haine*
«*şi de tot ce li se păreau mai bun pe noi.*

«*In acelaş timp au început să ne scotocească prin buzunare şi să*
«*ne ia ceasoarnice, parale şi tot ce aveam. Unora din noi li s'a*
«*scos încălţămintea şi ne-au lăsat cu picioarele goale*».

Locotenentul Lascu Radu dela Regimentul 36 Infanterie, completează tabloul:

«*Soldaţii bulgari, aşezaţi de o parte şi de alta a şoselei, ne păn-*

www.dacoromanica.ro

«deau. Se năpăstiau asupra noastră ca niște câini flămânzi, ca «niște hiene, ca să ne despoaie de ce puteau lua în grabă: haine, «jambiere, ceasornice, parale, inele, etc.».

«Eram nevoiți să ne supunem acestor acte de bandiți pentrucă «altfel am fi fost uciși».

Și ca dovadă că bestiile erau îngăduite să omoare pe cine se opune jafului, este, între o sută ce s'ar putea cita, cazul maiorului Dudescu, dela Reg. 36 Infanterie, străpuns cu baioneta și ucis pe loc, fiindcă n'a vrut să-și dea ceasornicul.

Și sublocotenentul Ion Paladi adaugă.

«Cadavrul maiorului a fost jăfuit de fiarele sălbatice cu chip «de om».

Am deplâns mai sus pe prizonierii cari, răniți în luptă, steteau pe câmp, nepansați, câte trei — patru zile, până când li se infectau plăgile.

Desfășurarea evenimentelor, însă, face dovadă că aceasta, că părăsirea rănitului până când i se umpleau plăgile de viermi. era, la bulgari, un tratament de favoare—întâiu, pentrucă prizonierul putea, cu chipul acesta, să ajungă la capătul zilelor, ca să nu mai vază ororurile cari așteptau pe supraviețuitori; iar pe de altă parte, nu mai asista la scenele de brigandagiu rezervate celor ridicați de pe câmp. Căci, prizonierii cari scăpau de gangrenă, și cei pe cari nu-i nemereau gloanțele populației civile; precum și nenorociții cari, după năvala și jaful suferit dela soldații bulgari, erau osândiți, pentru a fi pansați, să treacă prin mâna altor ticăloși, cari le smulgeau și ceiace rămăsese ascuns de ochii camarazilor ce operaseră până aci.

Agenții sanitari, cari, prin natura misiunei lor, nu putuseră până pe laturile șoselei ca să se asvârle, în grămadă, asupra ofițerilor, pe când civilii îi împușcau de toate părțile, iar soldații îi omorau cu baioneta dacă nu se lăsau a fi furați—agenții sanitari își așteptau, la rândul lor, prada, și se năpusteau, feroce, asupra nenorocituiui care se ducea să i se iege rana.

Maiorul Balagianu Ovid, dela Reg. 76 Infanterie, rănit la 24 August 1916, lângă pădurea Daidir, a fost furat de 1500 lei de către agenții sanitari, cari l'au ridicat de pe câmp; iar sublocotenentul Enescu Constantin, dela Reg. 3 Olt, rănit la Arabagi, în ziua de 3 Septembrie, ducându-se să fie legat la plăgi, a lutins mâna. Sceleratul care îndeplinea slujba de agent sanitar, l-a smuls, dela mână, brățara cu ceasornic—și l-a lăsat nepansat.

www.dacoromanica.ro

Medicul sublocotenent Carantino, dela spitalul Turtucaia, prins la 24 August, a fost bătut şi desbrăcat până la cămaşă chiar în localul spitalului. Apoi, gol, desculţ şi contuzionat grav, a fost închis în cazarma Şeremet.

Şi sistemul e general la bulgari: pe orice câmp de bătaie, la Turtucaia, în Dobrogea ori la Neajlov, prizonierul este întâiu bătut şi pe urmă jăfuit.

Dovezile abundă pentru a face evident sistemul acesta. Aşa, plutonierul L. Burlă, dela Reg. 9 Cavalerie, declară: „Am fost tratat cu brutalitate, insultat, bătut. Dus la Constanţa am fost închis într'o pivniţă".

„În drum spre Ghenanlar — povesteşte sublocotenentul Dimoftache Ion, dela Reg. 23 Infanterie, — „mi s'a luat cingătoarea, mantaua, ceasornicul, busola, 700 de lei şi batistele".

„În momentul când am fost făcut prizonier la Neajlov", — declară locotenentul-colonel T. Gheorghiu, dela Reg. 14 Infanterie,— „am primit dela soldaţii bulgari, cari 'mi au luat mantaua, ceasornicul şi punga cu paralele, am primit o lovitură de sapă şi câteva cu patul puştei".

Din cele ce preced, rezultă că bulgarii, ca şi aliaţii lor de altfel, fac războiul, în 1917, cum se făcea pe vremea Ducelui de Alba, când, soldaţii fiind mercenari, aveau dreptul, prin convenţie anume, să se asvârle asupra oraşelor cucerite şi să prade ca să şi ridice moralul completându-şi solda.

Şi nu numai soldaţii, brute abjecte, se dedau, în armata bulgară, la jaf şi la asasinat asupra prizonierilor; ofiţerii nu se deosibesc, în privinţa furtişagului, de bestiile fără galoane, decât prin aceea că sunt mai vinovaţi decât ei.

Ascultaţi pe maiorul Zagoritz:

«La un ceas după sosirea unui grup de ofiţeri dela Şeremet, spre «seară, intră un ofiţer bulgar în baraca unde eram închişi şi, cu o «atitudine bine-voitoare, ne spune să-i încredinţăm lui pelerinele şi «obiectele de valoare, ca să nu ni le fure soldaţii noaptea. *I s'au «încredinţat 7 pelerine, mai multe ceasoarnice şi câteva mantale.*

«Ce a urmat se înţelege dela sine: nu s'au mai văzut nici obiec- «tele încredinţate ofiţerului, nici ofiţerul bulgar».

Şi, ca să nu se crează că avem aface cu un caz unic, că, adică, în toată armata lui Coburg e un singur brigand, să mai citâm unul—până va veni vremea să-i prezintăm în masă.

www.dacoromanica.ro

In memoriul căpitanului Victor Vlad, din Regimentul 2 de Grăniceri, se citeşte:

«*Joi, 26 August 1916, la ora 6 şi jumătate dimineaţa, un convoiu de 38 de ofiţeri, în cea mai mare parte medici, şi vre-o 3300 de soldaţi au fost porniţi spre Razgrad, însoţiţi de o escortă de 60 de bulgari, comandaţi de un locoteuent din compania 1-a a Reg. 17 de Infanterie din Razgrad, având sub ordinele lui pe sublocotenentul Milelejf, din acelaş regiment. După vre-o două ceasuri de mers, am ajuns la poalele pădurei Daidir, unde convoiul s'a oprit. Sublocotenentul ne comunică, prin sublocotentul Teodorescu Ion, dela Reg. 34 Infanterie, interpretul nostru, că, din momentul acesta, urmează să se îngrijească el de hrana noastră. In scopul acesta dă ordin soldaţilor români ca să treacă pe dinaintea lui şi să arate câte parale are fiecare, spunând că are să le ia numai o mică parte, iar pe cei cu parale mai multe, are să-i noteze ca să-i ştie, să nu fie furaţi mai târziu de trupele în primirea cărora vor fi daţi.*

«*Operaţia a început. Dela primii 100 de soldaţi a luat câte 5 sau 10 lei, apoi câte 20, câte 50, şi dela alţii câte 500, adică tot ce aveau ei. Sunt sigur că a strâns pe puţin 50.000 de lei.*

«*S'a cerut ofiţerilor câte 50 de lei pentru hrana pe 15 zile. Înţelegând că suntem pur şi simplu furaţi, am cerut să ni se micşoreze contribuţia până la 20 de lei, dar n'a vrut să lase din preţ. Suma a fost strânsă de maiorul Lamparide. Când a voit maiorul să-i dea banii, ofiţerul bulgar a refuzat să-i ia zicând:*

— «*Păstrează banii şi veţi plăti ceeace se va cheltui*».

«*Auzind acestea, am crezut că ne înşelasem când crezusem că ne fură—ba începusem să-l credem corect pe bulgar.*

«*Am plecat ca să mergem mai departe şi după o oră de drum, observarăm că locotenentul bulgar nu mai e cu noi. Nu mai rămăsese decât sublocotenentul. După câtva timp, sublocotenentul se duce la doctorul Lamparide şi-i cere banii pentru* hrană. *Incercăm să protestăm, gândindu-ne la vorba locotenentului, dar zadarnic: sublocotenentul ne ameninţă şi ia paralele.*

«*Ajunşi la Nisi-Mohie, suntem predaţi unui regiment care bivuaca aici, fără să spuie un cuvânt despre paralele strânse.*

«*Am protestat. Maiorul Dobriceanu, dela Reg. 80 Infanterie, care făcuse parte din convoiu, a fost martor la anchetă. Banii nu s'au mai dat înapoi.*

«*Altădată un ofiţer bulgar, şef de muzică, ne-a luat paralele, batistele şi chipiul,* ca amintire».

www.dacoromanica.ro

„Un alt ofiţer bulgar", declară sublocotenentul Dimitrie Popescu, dela Reg. 23 Infanterie, „ofiţer de stat major al diviziei „intiia din Sofia, ne-a luat, în ziua de 24 August, în satul Ca„sanlar, jambierele, şi ne-a dat în locul lor altele de calitate „proastă".

În ziua de 20 August 1916, aghiotantul diviziei de cavalerie bulgară a luat maiorului Crăciunescu Mircea, din Reg, 76 Infanterie, suma de 570 lei, în schimbul căreia 'i-a dat o recepisă.

Dar paralele, se înţelege, nu 'i-au mai fost restituite până în ziua de azi.

Şi, ca încheiere, s'a considerăt ca pradă de războiu, contrariu stipulaţiunilor din convenţia dela Haga, toată averea personală a ofiţerilor şi toate bagajele cari se găsiau în trenurile regimentare....

Cu aceste câte-va amănunte din noianul care constituie istoria tristă a captivităţii, în Bulgaria, a prizonierilor români, am făcut, credem, dovada că, la turma de peste Dunăre, soldatul e bandit şi ofiţerul tâlhar — pe lângă că, şi unul şi altul, sunt cruzi, laşi şi sălbateci.

Al treilea moment: tratamentul prizonierilor din momentul captivităţii şi până la internarea lor în lagăre.

După ce au fost furaţi până la cămaşă; după ce au fost insultaţi şi bătuţi pe câmpul unde căzuseră răniţi; ofiţerii prinşi la Turtucaia au fost închişi în incinta cetăţei şi grămădiţi, 400 de inşi, unii peste alţii, inferiori şi superiori la un loc, într'o sală de cazarmă, unde au dormit pe ciment, trei zile şi trei nopţi, fără hrană şi fără apă.

De aci, ofiţerii şi trupa au fost porniţi, pe jos, la Razgrad. Nu s'au dat cai decât celor superiori mai în vârstă. Aceştia, însă, 'şi-au cedat caii ofiţerilor răniţi — şi au făcut şi ei drumul tot pe jos.

Drumul dela Turtucaia la Razgard a fost o tortură: fără pâine, fără apă, siliţi să sprijinească pe bolnavi, pe răniţi şi pe cei cari nu mai puteau merge, ofiţerii se târau, pe o căldură sufocantă, având grijă să culeagă pe cei rămaşi în urmă pe cari sentinelele 'i împuşcau ca pe câini.

Când drumul trecea prin pădure, barem, poteca se umplea de sângele soldaţilor împinşi de baionetă ori doboriţi de glonţ de îndată ce rămâneau un pas de convoiu.

Până la Razgrad, prizonierii au fost continuu înjuraţi, îmbrîn-

www.dacoromanica.ro

ciți și loviți de brutele din escortă. Și, printre lovituri, șacalii se repeziau la nenorociții de prizonieri și-i despoiau de ce le mai rămăsese din diferitele jafuri ale căror victime fuseseră până aici.

Mai mult: pe tot parcursul le ieșea înainte populația civilă de prin sate și se repezea la ei cu ciomegile și cu topoarele. Mulți trăgeau cu pușca în grămadă. Sentinelele se făceau că nu bagă de seamă, pe când convoiul lăsa în urmă-i, pe șosea, dâră de sânge și grămezi de cadavre. Și nu erau cruțați nici bolnavii, nici răniții. Astfel au fost bătuți, în drumul acesta, între alții, locotenenții M. Crăciunescu, dela 76 de Infanterie, și Stamate Ion, dela Reg. 30.

Și nu s'a isprăvit cu seria torturilor.

Convoiul întâlnia, pe linia șoselei, nesfârșite care cu răniți bulgari cărați de pe front. Aceștia, de cum zăriau pe prizonieri, se coborau din care și, cu cârjile, cu ciomegile și cu ce le ișea înainte, se năpusteau asupra alor noștri—căci, îndată ce se apropiau căruțele, escorta oprea convoiul ca să'și primească osânda dela răniții bulgari și dela cărăușii cari îi transportau la spitaluri.

Acela dintre prizonieri cari făceau un gest de apărare, erau împușcați pe loc de către sentinele.

Și drumul se făcea printre șirurile de cadavre ale prizonierilor din convoiurile precedente, împușcați de soldați ori omorâți cu toporul de către populația civilă—pe când cei cari nu se puteau ține de grup, erau târâți în pădure, împușcați și abandonați fiarelor sălbatice, după ce erau desbrăcați până și de cămașă.

Iosef Nădejde, ziaristul, locotenent de rezervă în Reg. 34 Infanterie, zice că „în drum spre Razgrad, imensul convoiu de „vre o 30.000 de oameni, făcuți prizonieri la Turtucaia, în ziua „de 24 August, e complect jefuit și soldații loviți cu brutali-„tate. Un șir lung, mergând printre paturi de pușcă și ghiare „vrăjmașe întinse ca să i despoaie de mantale, de tunici, de „traiste și de încălțăminte, s'a prefăcut într'o ceată de cerșe-„tori, zdrențăroși, cu capetele goale, desculți și abia târându-se „printre bâtele și biciul care lovea în grămadă și făcea să țîș-„nească sângele pe unde ajungea. Cârdul jalnic de desculți se „înghesuia înnainte, îngrozit. Schiopi și bolnavi să târau, nebuni „de spaimă, căci daca unul din ei se depărta în poiană, un „glonț îl trintea la pământ. Cârdul aluneca mereu semănând pe „drum trupuri încă calde care se sbat în spasmurile agoniei".

Potrivit sistemului Puterilor Centrale, prizonierilor nu li s'a

www.dacoromanica.ro

dat nimic demâncare pe drum. Câte-va grupuri, numai *câte-va*, au primit câte o pâine de om pentru toată durata călătoriei. Ba, unora, mai norocoşi, li s'a dat câte *un sfert* de pâine şi câte 80 de grame de brînză pentru tot drumul, care avea să ţie 6—7 zile.

Cu privire la hrana servită prizonierilor, 12 soldaţi, liberaţi de trupele franţuzeşti din captivitatea bulgărească, au făcut, la 13 Decembrie 1918, declaraţii înfiorătoare d-lui Ion Diaconescu, şeful de biurou al prizonierilor români. „Când am fost luaţi pri„zonieri la Turtucaia", au povestit aceşti nefericiţi, „am fost „bătuţi şi despoiaţi, atât de soldaţii bulgari cât şi de civili. „Ne au dat câte un sfert de pâine la fiecare şase zile. S'a în„tâmplat odată să nu ne dea pâine 13 zile — şi altă dată 15. „Mâncam mere pădureţe şi buruieni crude, când găsiam. Ni s'a „întâmplat să mâncăm şi oväz. Nu ni se dedea voie să bem „apă dela fântâni. Uneori mâncam oväz şi boabe de porumb pe „care 'l adunam din baliga vitelor. Beam apă din mocirla verde „a gâştelor şi a bivolilor".

Şi declaraţia o semnează: Ciuta Dumitru, sergent în Reg. 36 Infanterie; Vasile Lupu, caporal la Reg. 84 Infanterie; Trăistaru Alexandru, la Reg. 1 Artilerie de Cetate; Mitoc Marin, soldat în Reg. 39 Infanterie; Enache Ion, soldat la Reg. 9 Artilerie; Melincă Petre, la Reg. 73 Infanterie; Nichifor Barlanof, Reg. 3 Artilerie; Stânga Mihai, Reg. 57 Infanterie; Rafa Gheorghe, Reg. 17 Infanterie; Băcanu Nicolae, Reg. 2 Infanterie şi Crăciun Stan, din Reg. 3 Olt.

Pe lângă tortura prin foame, prizonierii aveau să îndure tortura de sete, mult mai înfricoşată.

Când, trecând pe lângă un puţ ori pe lângă vre-un isvor, prizonierul se apleca să soarbă o picătură de apă, patul puşcei îi aducea aminte că apa nu e pentru român, cu toată temperatura toridă şi cu toată istovitoarea osteneală a drumului.

„Unele convoiuri", povestesc sublocotenenţii Cristea Dumitru, del Reg. 84 Infanterie şi Dumitrescu Florea, din Reg. 75 Infanterie, „unele convoiuri n'au fost lăsate nici de cum să bea „apă toată vremea cât a ţinut drumul dela Turtucaia până la „Razgrad. Şi când unul din soldaţi, ars de sete, eşia din rân„duri ca să se ducă să bea dela o fântână ori dela un isvor, „pe lângă care trecea convoiul, era culcat la pământ cu un glonţ. „Drumurile pe care treceau grupurile de prizonieri erau presărate „cu cadavrele soldaţilor împuşcaţi aşa".

www.dacoromanica.ro

Când trecea convoiul pe lângă câte un spital bulgar, convalescenții și invalizii se repeziau, ca supuși unui *mot d'orde*, și loviau pe prizonieri cu cârjile — iar cei cari, din pricina infirmităților, nu'și puteau da această satisfacție, se mulțumiau să-i sculpe, cu eleganța în gest, cu distincțiunea în vorbă și cu bunătatea de suflet caracteristice acestui neam de brute.

Reclamațiile ofițerilor către comandanții convoiurilor erau zadarnice. Răspunsul erau stereotip: *Populația e tare îndârjită împotriva românilor.*

Cea dintâi etapă dela Turtucaia la Razgrad, e satul Balbunar. Aci, într'un obor de vite, au fost adăpostiți prizonierii în prima noapte, pe bălegar și fără acoperiș. N'au consimțit bestiile nici să adăpostească pe ofițerii superiori, oameni în vârstă.

Trei zile dearândul au fost culcați ofițerii pe pământ, pe pietre, pe bălegar, prin curți. Răcoarea nopții era pătrunzătoare acum la sfârșitul verei, și prizonierii n'aveau mantale, nu dar nici măcar tunici, căci, în timpul luptelor, pe zăduful de ziuă, fiecare, ca să fie mai ușor, punea haină de dril — pe lângă că și aceste haine le fuseseră furate de bulgari sau sfâșiate pe drum.

Aceeași soartă au avut-o prizonierii căzuți la Neajlov și cei din Dobrogea. Celor dintâi, duși pentru concentrare la Rusciuc, nu li s'a dat nimic de mâncare timp de câteva zile. În schimb, erau scoși zilnic în oraș ca să-i sculpe populația și să dea într'înșii cu bolovani.

Și atitudinea asta de Piele Roșie n'o aveau numai mahalagii și derbedeii, ci mai ales pătura aceea căreia bulgarii le zic „intelectuală". Colonelul Sencoff, comandantul artileriei din Rusciuc, a răspuns, la reclamația prizonierilor: „*Ar trebui să vi se taie capul la toți!*".

Cei căzuți în Dobrogea, au fost închiși la Bazargic, în temnița orașului — și ținuți, trei zile, fără pâine, în celule.

Populația civilă își făcea o plăcere ca, sub ochii binevoitori ai escortei, să-i sculpe pe prizonieri pe drumul spre închisoare.

Sublocotenentul Presbitera Ion povestește că, la Caraomer, un grup de vre-o mie de prizonieri au fost jefuiți. Tuturor li s'a luat mantaua — multora chiar pantalonii.

„Mie", declară plutonierul Bulta Ion, din Reg. 9 de Cavalerie, „mi s'a luat mantaua și încălțămintea încă dela Constanța. Am făcut distanța Dobrici-Șumla în două zile, fără hrană. Pe

www.dacoromanica.ro

drum am văzut cum soldaţii din escortă despuiau pe prizonieri de ce mai aveau pe dânşii şi 'i lăsau aproape goi".

Ajunşi la Razgrad, viaţa acestor nefericiţi devine şi mai penibilă.

Nu era pregătit nici un adăpost — aşa în cât treizeci de mii de oameni dormeau pe maidan, la marginea oraşului.

Hrană, nu era — decât o bucăţică de pâine ici şi colo, fiindcă nici nu s'ar fi putut distribui unei aşa de mari masă de oameni, cari, înnebuniţi de foame, de oboseală şi de torturi, nu mai ascultau nici de glonţ, cum zice maiorul Zagoritz.

Nu era orânduit nimic pentru satisfacerea nevoilor intime, din care pricină, treizeci de mii de oameni făceau fiecare pe unde putea!

Noaptea, soldaţii de gardă îşi făceau o plăcere sălbatică să împuşte prizonierii ca să desbrace cadavrele şi să fure ceeace, după atâtea jafuri, le mai rămăsese nenorociţilor.

Ofiţerilor li s'a făcut un tratament... de favoare. Grămădiţi toţi în cazarma regimentului din Razgrad, prizonierii aceştia au dormit pe scândura goală, în paturi comune — dar a doua zi, li s'a dat, pentru prima oară de când erau în captivitate, câte o zeamă caldă, servită în lighiane de spălat şi cu câte o lingură pentru zece inşi.

E oribil dar e curent în Bulgaria felul acesta de a se ospăta—şi miniştrii lor mănâncă tot din *ceanac*, bea apă cu *căuşul* şi o familie întreagă abia întrebuinţează două linguri la o masă de gală.

Oricât de mare a fost asemănarea, observată de cetitor, între tratamentul, de până aci, al prizonierilor căzuţi în mâna bandei de mongoli, şi cel suferit dela germani, aliaţii lor din occidentul Europei — asemănarea cea mare abia d'aici încolo începe, pentru că ambiţia homosexualilor kaiserului era, se vede, ca prizonierul, în timpul captivităţii, să nu ştie precis de e răstignit în Bulgaria sălbatecă ori în civilizata Germanie.

Dela Razgrad, ofiţerii români, vre-o 500 la număr, au fost porniţi la gară, sub comanda unui sergent neamţ, şi puşi să aştepte trenul, pe ploaie, într'un ceair de bălegar. După 9 ceasuri, a sosit, în fine, trenul, şi ofiţerii, în grupuri de câte 70—80, au fost urcaţi în vagoane de vite, vagoane pline de baleg, de cărbuni şi de var.

Şi au pornit, cu uşile încuiate pe dinafară.

www.dacoromanica.ro

Şi au mers, aşa, trei zile şi trei nopţi, fără pâine, fără apă şi fără putinţă de a se scobori pentru trebuinţele fiziologice, cari se satisfăceau în vagon, de către 70—80 de oameni!

Aceeaşi soartă — căci programul era alcătuit la Sofia — aceeaşi soartă, absolut, au avut-o prizonierii căzuţi la Neajlov. „Am plecat din Rusciuc la Hascowo", declară locotenentul Turtureanu, din Reg. 51 Infanterie, „în vagoane pline de dejecţiuni de dobitoace, câte 70 într'un vagon, — şi pe drum, noaptea, uşile erau încuiate pe dinafară aşa în cât eram nevoiţi să ne facem treaba chiar pe locul unde stăteam".

Sufletul dulce al bulgarului nu se îndestula, însă, cu aceste torturi — ci trebuiau căutate altele noui, de pe technica nemţească; şi au găsit, firește, cu natura tot generoasă: opreau trenul, cu maşina sub presiune, în mijlocul tunelurilor — aşa în cât, atmosfera, în vagon, deja nerespirabilă din pricina indescriptibilei murdării, se mai îmbâxia şi de fumul dela locomotivă, până când se asfixiau bieţii prizonieri.

Aci, perversitatea bulgarului riscă să întreacă pe a canaliei dela Berlin. „Garda bulgară", povesteşte sublocotenentul Tudoran Ilariu, dela Reg. 16 Infanterie, „nu consimte să dea ofiţerilor niţel aier decât în schimbul unei sume de bani. În timpul transpurtului dela Rusciuc la Rakowski, de unde aveam să mergem la Haskowo, am stat cu uşile închise trei zile şi trei nopţi — şi plăteam, din distanţă în distanţă, ca să ni se îngăduie să deschidem uşile câte două-trei minute".

Inutil să adăugăm că, tot drumul acesta, de trei zile şi trei nopţi, nu s'a dat oamenilor nimic de mâncare. Se pot număra pe degete norocoşii cari au apucat câte o bucată de pâine pentru tot acest drum penibil.

După atâtea chinuri, jafuri şi brutalităţi, prizonierii au ajuns, în sfârşit, în lagările definitive, unde aşteptau un tratament mai omenos.

Viaţa din lagăr, însă, avea să-i facă să regrete pe cea petrecută pe drum, — căci, pe drum, erau *prizonieri*, batjocoriţi şi maltrataţi, dar prizonieri—pe când în lagăr, au fost consideraţi ca *robi* şi trataţi ca atare.

www.dacoromanica.ro

LAGĂRUL DE LA TULOWO

N'am fi vinovaţi, noi şi aliaţii noştri, dacă am lăsa neatinsă independenţa banditilor şi briganzilor de români? N'am fi osândiţi sever, într'o zi, de istorie, pentru toleranţa vinovată şi mila noastră către aceşti criminali? Dacă am lăsa urme, ar putea să molipsească omenirea din nou şi să devie cauza altor noui lupte.

(**Narodni Frava**, *13 Septembrie 1916*)

Vorba sinistră a ofiţerului bulgar care conducea la Rusciuc pe prizonierii căzuţi la Neajlov, cum că „de acolo de unde vă ducem n'are să se mai întoarcă nici unul" — vorba aceasta, pe care numai un bulgar o putea rosti senin şi fără strângere de inimă, avea să se realizeze în câmpurile de concentrare unde se îngropau ofiţerii români.

In toate, pretutindeni, la ori care din lagăre şi în ori ce mişcare a poporului acestuia de canibali se observa, vizibil, intenţia de a distruge până la unul pe prizonieri, prin foame, prin frig şi prin tot felul de chinuri pe cari le inventa firea barbară a primitivilor în mâna cărora căzuseră.

In lagărul de la Tulowo ori Panicierowo, cum i se mai zicea localităţii acesteia, erau grămădiţi, la un loc, vre-o 280 de ofiţeri şi 25 de plutonieri dintre cei căzuţi la Turtucaia.

Lagărul era o magazie de scânduri, rău îmbinate, împărţită în două cături printr'un alt rând de scânduri aşezate orizontal, aşa cum se despart odăile la simigerii.

Printre pereţii de scânduri, sufla vântul ca afară — şi prin răjghinul blănilor cari constituiau pereţi, intra zăpada fără nici o stânjeneală.

www.dacoromanica.ro

În magazie să tot fi fost loc pentru 150 de inşi, culcaţi în paturi comune, pe scândura goală — şi fuseseră grămădiţi aproape 300.

Alt mobilier, afară de blănі, nu mai era în magazie.

Îngrămădiţi de două ori mai mulţi de cât capacitatea coteţului, ofiţerii erau siliţi să se culce, strâns, unul lângă altul, şi pe o singură parte — căci, ca să se întoarcă pe partea cea-l-altă, trebuia să deranjeze şirul întreg. Închipuiţi-vă, pe frig, o noapte de iarnă, pe aceleaşi coaste, strivite pe scândura goală şi ascultând şuierul lugubru al viscolului printre îmbucătura scândurilor!

Şi cum o nenorocire nu vine nici o dată singură, prizonierii români aveau de îndurat tortură chiar mai cumplită de cât apare din rândurile de până aci.

Baraca în care erau înghesuiţi, fusese, până la sosirea lor, locuită de ostatici sârbi, cari trăiau în condiţii aşa de mizerabile, în cât soarta lor n'ar fi putut-o suporta un câine. La mutarea lor din baracă, nenorociţii de sârbi lăsaseră miriade de păduchi— şi pe scândurile acestea, fără desinfecţie prealabilă, fuseseră culcaţi ofiţerii români, aşa în cât, din prima noapte, s'au umplut de paraziţi, de care n'aveau să mai scape până la sfârşitul captivităţii.

Lagărul, apoi, n'avea curte. La câţi-va metri de uşă, erau înfiptі câţi-va pari, în pământ, pari ale căror drapele albe, din vârf arătau graniţa până la care se întindea dreptul ofiţerilor de a se mişca, în ceasurile când sportul acesta era permis. Din pricina aceasta, prizonierii erau siliţi, în bătătura aceasta meschină, să stea la un loc cu prizonierii francezi şi englezi, evadaţi şi reprinşi, instalaţi într'o baracă de alături — şi în promiscuitate permanentă cu ostaticii sârbi şi albanezi, în zdrenţe, plini de insecte, şi reduşi, prin foame şi maltratări, la aspect de umbre. Printre ostaticii aceştia erau copii impuberi şi mulţi bătrâni de peste 90 de ani...

De cum începea să se lase zăbranicul nopţii, prizonierii erau inculaţi în baracă — şi de la 8 ceasuri în colo, nu mai era permis să se schimbe un cuvânt în colonia de osândiţi la moarte. Sentinelele trăgeau cu urechea la crăpăturile scândurilor şi pentru cel mai mic foşnet ce auzeau, năpădiau în năuntru şi brutalizau pe cine le eşia înainte, ca să-i deprindă să se supuie ordinului.

O candelă de petrol, care răspândea mai mult fum de cât lumină, întreţinea, în baracă, un clar obscur de mormânt încă neînchis.

Apă de băut nu era în lagăr. Trebuia ca internaţii sârbi să se ducă cu sacaua, saca pe care o trăgeau ei, la o distanţă mare ca s'o aducă — şi cu puterile lor istovite, sărmanii nu puteau aduce nici câtă era de trebuinţă pentru a potoli setea lagărului— necum să ajungă pentru spălat.

www.dacoromanica.ro

A trebuit, cu vremea, să se înhame la saca plutonierii şi adesea chiar ofiţerii ca să aducă apă mai multă — dar, pentru că numărul transporturilor era limitat, prizonierii sufereau de sete, cu toate astea.

Cât despre spălat, sistemul întrebuinţat de prizonieri era incomparabil mai primitiv de cât cel întrebuinţat de ciobanii cari pasc oile pe vârful munţilor.

„În vecinătatea lagărului", istoriseşte maiorul Zagoritz, „curgea „un râuleţ. Ofiţerii săpaseră o rigolă, aşa în cât apa pârâiaşului „să intre într'un şenţuleţ croit în curtea lagărului. Dar apa din „şanţ era prea puţină pentru cei 800 de internaţi. Apoi, şivoiul „de apă se transforma repede în mocirlă — aşa în cât cei de la „vale rămâneau tot d'auna nespălaţi".

Dar, toaleta făcută rar ori făcută cu noroiul din şanţ era numai abatere de la higienă ; nenorocirea era alt unde-va : câtă vreme au stat în cocina aceasta, ofiţerii n'au avut o sigură dată apă caldă ca să'şi oprească singura cămaşă pe care le-o lăsaseră hienele bulgăreşti — şi cum erau, toţi, plini de paraziţi, vă închipuiţi cât, şi din pricina aceasta, pe lângă altele, li se amăra viaţa şi li se degrada sănătatea !

Dar nu e numai atât. Spiritul de creştin, pravoslovnic al mongolului rămâne rece în faţa spectacolului celui mai trist — cu atât mai mult, cu cât, fiind sălbatec, şi rămânând sălbatec chiar când ajunge în situaţie socială deosebită, bulgarul nu simte unele necesităţi şi nici nu pricepe nenorocirea cui-va în faţa lipsei unor unelte de care el este strein.

Aşa, lagărul n'avea şală de mâncare. Şi bătuseră în rudimentul de curte, câte-va scânduri pe pari înfipţi în pământ — şi pe scândurile acestea mâncau, pe rând, cinci, zece, cinci-spre-zece la sută dintre condamnaţi. Cei-l-alţi, cari ar fi trebuit să aştepte până seara ca să le vie rândul, se aşezau pe pământ şi mâncau ca din iesle. Şi aceasta, pe vreme frumoasă. Când ploua, nu mai era chip nici să se întrebuinţeze cele trei-patru scânduri nici să se aşeze lumea pe pământ — ci prizonierii erau siliţi să intre în baracă, unde, nefiind loc, în picioare, pentru toţi locatarii, se lungeau pe scândurile cari le serviau de pat şi mâncau aşa, pe brânci...

Adăogaţi la aceasta că în lagărul de la Tulowo nu exista farfurie, nu exista lingură — şi că ciorba se servia într'un hârdău, din care îşi lua fiecare cât putea şi cum putea, ca să mănânce câte cincisprezece cu unica lingură rămasă prin bagajele câte unuia când cu *rechiziţiile* repetate ale sentinelelor cari îi conduceau la lagăr.

www.dacoromanica.ro

Când li s'a făcut cunoscută dispoziția de a fi transportați la Kirdjali, ofițerii au simțit o ușurare, deși cu vânătăi pe trup din pricina scândurilor goale pe cari dormeau, deși cu hainele sfâșiate și cu colonii de păduchi pe rufele lor mai negre decât pământul.

— Mai rău decât aici, nici în iad nu poate să fie ! și-a zis fie-care ușurat.

---

www.dacoromanica.ro

LAGĂRUL DELA KÎRDJALI

Bulgaria a arătat, până acum, prea multă răbdare tolerând dincolo de Dunăre o gangrenă primejdioasă, nu numai pentru ei ci și pentru progresul întregei omeniri.

(Balkanska Posta, *15 Septembrie 1916).*

Abia ajunși în localitatea aceasta de supliciu, și ofițerii, cari plecaseră voioși dela Gorni Panicierewo, au și început să îndulcească viața din lagărul de unde plecaseră. Căci, dacă la Tulowo prizonierii suferiseră tratament de câine, aici, la Kirdjali, erau considerați ca animale răufăcătoare.

Nu era magazie la Kirdjali, nu era lagăr propriu zis, adică. Ofițerii, vre-o 500 la număr, căci în stațiunea aceasta se concentraseră toți captivii dela Turtucaia și din luptele din Dobrogea, fuseseră instalați în patru edificii: două școale turcești părăsite, un han dărâmat și o casă particulară situată, afară din oraș, în mahalaua țigănească.

Nu e nevoie să insistăm ca să învederăm scopul odios pe care'l urmăreau bulgarii închizând ființe omenești în borte de acestea, unde viața era cu neputință.

Nici unul din mormintele acestea n'avea sobă.

Nici unul n'avea geamuri la ferestre.

Nici unul n'avea pat

Niciodată, în tot timpul captivității, nu li s'a dat prizonierilor un opaiț, un muc de lumânare, un pic de petrol.

În schimb, pereții aveau crăpături de puteai băga mâna — așa încât ploua, bătea vântul și ningea în casă ca și pe Balcani.

Locul de... retragere, apoi, era atât de infect, încât, ori câtă

www.dacoromanica.ro

grije şi-ar fi dat ofiţerul, nu putea să nu aducă cu el, pe talpa cismelor, orduri, cari, sleite pe scânduri, aveau, noaptea, să ţie loc de saltea.

Şi erau câte 70 într'o cameră. Şi trebuia, ca să se poată culca, să facă, mai întâi, calcule savante şi încercări prealabile ca să găsească mijlocul de a se aşterne, pe jos, un popor întreg, într'o odăiţă care nu oferea spaţiu suficient pentru nici a treia parte. Din pricina asta, mulţi dormeau pe scări şi alţii pe sală, iarna, goi, fără o rogojină care să-i acopere, fără o mână de paie să le ţie loc de saltea — cu capul pe câte un bolovan şi pradă, vecinic, păduchilor cari îi devorau.

„În odaia mea", declară sublocotenentul Cristescu Vasile, dela reg. 80 Infanterie, „în odaia mea de 3 metri pe 4, eram 19 ofiţeri".

„Noaptea", confirmă sublocotenentul Dracea, dela 80 Infanterie, „nu mai era dormitor de oameni ci o magazie în care zăcea „o mizerabilă grămadă de carne omenească".

Şi sublocotenentul Al. Petrescu, dela 40 Infanterie, complectează: „Am dormit iarna pe scânduri, desbrăcaţi, goi".

„Toată vremea cât am stat la Kîrdjali", declară căpitanul Valeriu Mihăilescu, din reg. 36 Infanterie, „am avut, drept pat, „scândura goală şi, drept plapomă, tunica cu care fusesem făcut „prizonier".

Fiindcă nici şcoala turcească nici hanul părăsit n'aveau curte, prizonierii erau ţinuţi şi ziua tot în firidele de 3—4 metri, câte 19 la un loc. Şi masa li se servea tot în celulă, în hârdae sau în lighiane de tinichea, din care se turna fiecărui prizonier în cana, în bărdaca, în strachina ori în ciobul pe care şi-l putuse procura. Scândurile, din pricina asta, scândurile pline deja de murdăria adusă din poiană, se mai pângăreau o toană cu resturile dela ciorba infectă — şi astfel *pregătite*, serveau, noaptea, de saltea pentru osândiţii la supliciu vecinic.

Apă, caldă, din sistem, nu li s'a dat ofiţerilor toată vremea cât au stat în captivitate. Rufele şi le spălau cu apă rece, la fântână, în mijlocul oraşului, unde se desbrăcau, până la piele, în văzul populaţiei, ca să înclurească unica zdreanţă scăpată, pe drum, de jaful escortelor.

Colonelul Merişescu, comandantul Brigăzei a 18 de Infanterie, a trimis, în 1916, guvernului bulgar, un memoriu, în care, după ce amănunţeşte torturile la cari sunt supuşi prizonierii, zice:

«Suntem trataţi mai rău de cât criminalii ordinari. Un

www.dacoromanica.ro

«criminal ordinar are, în închisoare, spațiu îndestulător
«ca să se întindă și să doarmă. Noi suntem 66 de ofițeri
«într'o odaie a cărei suprafață e de 63 metri pătrați sau
«un unghiu drept de 25 centimetri lățime pe 40 lungime.
«Or, pentru ca un om să se poată «întinde, trebuie să dispuie
«de cel puțin 66 centimetri lărgime pe 1 metru 68 lungime».

In urma acestui protest, situația s'a... îmbunătățit așa, în lagărul dela Kirdjali, încât sublocotenentul Ionescu St. Mihail, dela 66 Infanterie, scrie:

Am petrecut trei luni cu o singură cămașe, care putrezise și pe care am aruncat-o fiindcă nu mai puteam să sufăr mâncărimea pe care o pricinuiau păduchii. Timp de aproape o lună am purtat tunica pe piele, fără cămașe.

---

www.dacoromanica.ro

ORHANIA ŞI SLYVEN

In Bulgaria lumea crede că legile logicei sunt identice cu legile universale şi că astfel cei răi vor avea ce merită.

Inaintea noastră zac *cadavrele îngropate ale Serbiei şi Muntenegrului; se sapă, acum mormântul românilor — pe când francezul poarlă în piept un suflet mort.*

(**Kambana**, *10 Octombrie 1916*).

Alte două firide în care se îngropau de vii peizonierii români, sunt Orhania şi Slyven.

Aci, la Orhania, ofiţerii erau ţinuţi în bordeie, învelite cu pământ şi cu olane. Nişte ferestruici cât mâna, abia lăsau să se furişeze înnăuntru fâşii de lumină tristă.

Parte din bordeie erau dărâmate aşa încât, prin crăpăturile şandramalei, intrau ploaia şi vântul fără să-şi dea cine ştie ce osteneală.

Ofiţerilor căzuţi în luptele din Dobrogea nu li s'a dat nici saltea nici pat — şi au dormit toată vremea pe pământul gol.

La Slyven se găseau, la 1 Septembrie 1916, 150 de ofiţeri şi vre o 8000 de soldaţi. Ofiţerii au fost grămădiţi, claie peste grămadă, într'o baracă netencuită, nici pe dinăuntru, nici pe din afară —baracă fără uşi şi fără ferestre, în care se intra printr'o spărtură în perete, ca în ţarcul de vite.

Scândurile din cari fusese făcută magazia, serviseră, se vede, la altceva, înainte de a deveni baracă, fiindcă erau aşa pline de plosniţe încât ofiţerii nu se puteau odihni noaptea — şi trebuiau să se culce ziua, pe pământ, lungiţi ca lemnele în stânjen, căci paturi, cum spuserăm, nu aveau.

www.dacoromanica.ro

Cât despre soldaţi, pe ei nu i-au adăpostit în barăci, ci i au lăsat afară, sub cerul liber, unde, noaptea, ca să se încălzească, steteau în picioare, lipiţi unul de altul şi băteau talpa.

Şi ploua cu spic de zăpadă, şi bieţii soldaţi, jefuiţi pe drum de către sentinelele bulgare, erau în cămaşă şi desculţi.

„Regulat, dimineaţa, rămâneau, pe teren, morţi de foame şi de frig, câte 8—10 prizonieri", povesteşte sublocotenentul Palade Ion, dela Reg. 75 Infanterie.

La 25 Martie 1917, s'au adus la Slyven, dela Haskowo, 150 de ofiţeri, printre cari toţi ofiţerii superiori luaţi la Neajlov — şi pe toţi, împreună cu vre-o 50 de plutonieri şi cu ordonanţele, 'i-au băgat în aceiaşi baracă.

Astă dată s'a dat prizonierilor câte o saltea de paie şi câte o pătură veche, dintre cele reformate dela spitalul din Slyven. Păturile, roase şi rupte, nu ţineau cald ; iar saltelele erau aşa găurite, încât paiele eşau afară îndată ce te aşezai pe ele.

„In interval de 14 luni, paiele n'au fost schimbate decât o singură dată", povesteşte căpitanul Cernea Scarlat, dela Reg. 46 Infanterie.

Nici aici, potrivit sistemului, nu erau paturi. Prizonierii dormeau pe jos.

„Eu n'am avut pat toată vremea cât am fost prizonier în Bulgaria", afirmă locotenentul Turturescu Tiberiu, din Reg. 51 de Infanterie.

Au reclamat ofiţerii de multe ori împotriva acestei barbarii, dar zadarnic.

Fără paturi, fără rufe de schimb şi fără nici unul din obiectele de primă necesitate higienică şi grămădiţi cu sutele într'o chiţiumie, prizonierii, din prima zi, au căzut pradă păduchilor, aici ca pretutindeni în captivitatea bulgărească.

„Relativ la insecte", istoriseşte căpitanul I. Săulescu, din Reg. 51 Infanterie, „pot să spun că puneam seara cămaşa curată—şi „dimineaţa ucideam 40—50 de păduchi. Multă vreme n'am în„chis ochii noaptea până m'am putut obişnui cu insectele."

O altă tortură — tortură pentru români, căci bulgarii nu se spală decât la botez şi la moarte — o altă tortură pentru bieţii prizonieri era că, pe lângă insecte, pe lângă lipsa de săpun, pe lângă supliciul de a dormi, iarna, pe pământul gol, pe lângă chinurile acestea, apoi n'aveau nici baie ca să se-spele de murdăria pe care o acumulau în condiţiile infame în cari erau osândiţi să trăiască.

„In timpul celor 31 de luni cât am fost prizonier, n'am facut

www.dacoromanica.ro

„o singură baie", spune căpitanul Mihăilescu Valeriu, dela Reg. 75 Infanterie.

Şi căpitanul Săulescu dela Reg. 51 Infanterie:

„Într'un an şi 8 luni cât am fost în captivitate la bulgari, nu „s'a făcut o baie".

Asemenea căpitanul Anghel Rădulescu, dela 34 Infanterie:

„Nu s'a luat nici o baie în timpul captivităţii".

Daca aceasta ar putea să-i console pe prizonieri, le-aşi spune că nici Radoslawoff, preşedintele consiliului bulgăresc, nu cred să fi făcut baie dela 1913.

Dar, se înţelege, comparaison n'est pas raison.

www.dacoromanica.ro

HASKOWO

Instrument al destinelor mondiale, poporul bulgar contribuie să statornicească soarta apropiată a lumei întregi.
(Mir, *16 Decembrie, 1917*).

Toată psichologia primitivului parvenit ţâşneşte în cuvintele acestea ale robului de ieri. Şi ca să se vază că eram nedrepţi când spuneam despre bulgari că sunt bleoţi şi refractari la apucături europeneşti, citiţi, dacă puteţi, fără desgust, propunerea dublie şi faceţioasă, a celui mai cu deviă redactor al ziarului *Narodni Prava*, organul prezidentului de consiliu, care, la 16 Septembrie 1916, scria, referindu-se la întâlnirea, de altă dată, dintre împăratul Nicolae şi regele Carol, la Constanţa: „Să se ridice, acolo, un monument al rușinei, monument al cărui piedestal să aibă forma unei căpăţâni de găină şi a unui ciondir de vodcă, simbol al prostiei valache şi al hoţiei ruseşti."

Se mai găsesc, totuşi, valahi cari socotesc că bulgarii sunt grosolani, stupizi şi feroci!

In lagărul dela Haskowo au fost duşi, la 2 Decembrie 1916, ofiţerii români prinşi de nemţi la Neajlov şi predaţi bulgarilor pentru experienţe *in anima vili*.

Tot aci au fost transportaţi, dela Kirdjali, la 9 Ianuarie 1917, alţi 270 de prizonieri.

La epoca aceasta se mai aflau la Haskowo o mulţime de ostatici din România, Serbia, din Macedonia, din Albania şi din Grecia, cari trăiau într'o mizerie mai înfiorătoare de cât câinii pe maidanuri.

www.dacoromanica.ro

Lagărul era aşezat pe un platou, la câţiva chilometri de oraş. Se compunea din magherniţe netencuite şi fără tavan. Drept fereastră, aveau câte o gaură, prin care la anume ceasuri se putea strecura, cu greu, câte o fâşie de lumină.

În mijlocul lagărului erau două barace de scânduri, una mare şi una mică — barace pe care le descrie, în termenii următori, maiorul Aricescu Grigore, dela Reg. 66 infanterie: „Băraca cea mare, în forma unei magazii de cereale, era de scânduri, cu două rânduri de pereţi — între pereţi, până la jumătate, nu era decât sgură. Baraca aceasta era împărţită în două, la mijloc, printr'o platformă sprijinită de stâlpi, ceea ce făcea două caturi. Tavan n'avea, din care cauză zăpada şi ploia cădeau în bună voie în năuntru. Pardoseala era de scânduri puse pe nişte bârne, între care nu era pământ, aşa în cât curentul bântuia permanent. Într'un cuvânt, ploaia şi zăpada intrau prin tavan iar frigul şi umezeala din pământ, prin duşumea.

Baraca cea mică, sau, cum îi zicea acolo, „baraca franţuzească", se compunea, după informaţiile căpitanului Cornea Scarlat, dintr'un grajd închis, „lung de 25—30 de metri, larg de 4—5 în mijloc, la vârf, avea o înălţime de trei metri, iar pe margini o lăţime de 1.60. Baraca era niţel înfiptă în pământ. Dela un capăt la altul ducea o potecă. Pe la uşi, dormeau ofiţerii, cu capul la perete. La început, ofiţerii români fuseseră grămădiţi, în aceste barace, la un loc cu ostaticii sârbi şi albanezi. Mai târziu, însă, pe nenorociţii de internaţi i'au scos şi i-au dus aiurea. Ofiţerilor superiori li s'a dat ca locuinţă o casă dărîmată, cu zidurile crăpate, cu pardoseala ruptă, pusă pe o pivniţă,— pivniţă care servea, în acelaş timp, de locuinţă, de bucătărie, şi de privată pentru internaţii sârbi. Binalei acesteia „îi lipseau trei geamuri şi o uşă — aşa încât, pe lângă că înnăuntru era temperatura de afară, dar, ziua şi noaptea, ofiţerii steteau vraişte, ca în câmp, de vreme ce n'aveau uşa de închis".

Despre prima baracă, despre „baraca franţuzească", sublocotenentul H. Dimopol, dela Reg. 3 Cavalerie, spune că „era o adevărată cameră de tortură. Prizonierii tremurau de frig toată noaptea. Pereţii bărăcei erau construiţi dintr'un singur rînd de scânduri, *cu intervale între ele*, aşa în cât era cu neputinţă să te odihneşti din pricina frigului."

Iar locotenentul Turturescu Tiberiu, dela 51 Infanterie, o descrie luminos în trei cuvinte: „Prizonierii nu erau despărţiţi de zăpadă decât printr'o scândură de 2 centrimetri grosime".

Şi viaţa, în baracă, se scurgea, în condiţiile acestea, plină de

www.dacoromanica.ro

poezie. Ofiţerii culegeau, din curtea lagărului, aşchii dela bucătărie — când găsiau — şi făceau cu ele foc în mijlocul baracei. Dacă viscolea afară, crivăţul, intrat printre spaţiile scândurilor dela pereţi, stingea focul dacă se întâmpla, rar, ca vântul, aproape permanent în regiunea aceasta, să ostieze câte niţel, atunci baraca se umplea de fum des, fum care sufoca pe prizonieri.

Şi chiar aşa, printre norii de fum, ofiţerii trebuiau să se încălzească pe rând, fiindcă, natural, nu era loc pentru atâta lume pe lângă vatră.

In baraca cea mare, tortura era tot aşa de ucigaşă. Zăpada intra, prin ceea ce ar fi trebuit să fie tavan, şi se troenea ca şi afară. Dimineaţa, spune locotenentul Iosef Nădejde, dela 84 Infanterie, „dimineaţa, ofiţerii se deşteptau complect acoperiţi de omăt". Din pricina aceasta, ca să nu fie înăbuşiţi de troian în timpul somnului, mulţi ofiţeri nici nu îndrăsneau să se culce".

„Toată ziua şi toată noaptea", povesteşte locotenentul Radu Lascu, dela 84 Infanterie, „toată ziua şi toată noaptea stăteam strânşi cot la cot şi alergam în pas gimnastic prin baracă ori în jurul ei, pe din afară, ca să ne încălzim".

Şi căpitanul Mihăilescu Valeriu, din Reg. 75 Infanterie, completează oribilul tablou: „Două zeci de zile din Ianuarie n'am dormit mai mult de un ceas pe noapte, fiindcă trebuia să ne sculăm mereu ca să facem mişcare."

Trebuie, însă, să recunoaştem bulgarilor o virtute teologală: nu fac deosebire când e vorba să fie umani. Inferiori ori superiori, tineri ori oameni în vârstă, ofiţerii au avut, toţi, acelaş tratament în lagăr. Declaraţia locotenentului colonel T. Gheorghiu, comandantul Reg. 14 Infanterie, face dovadă lămurită despre această însuşire sufletească a vecinilor de peste Dunăre. „Am petrecut iarna cumplită 916—917, fără foc", spune acest ofiţer. „Fiindcă n'aveam geamuri la ferestrele baracei, viscolul vâra zăpada peste noi, din care pricină eram siliţi să ne culcăm pururea îmbrăcaţi".

Şi, să nu se uite: ofiţerii, prădaţi pe drum, n'aveau, în maxima majoritate a cazurilor, decât cămaşa, pe ei, şi zdrenţele hainelor de vară cu care căzuseră în captivitate, zdrenţe câte putuseră scăpa din mâna sentinelelor dela escortă.

In această stare au petrecut iarna fără foc, fără geamuri — căci bulgarii, ca să-i deprindă cu viaţa de spartan, nu le-au dat, în toată vremea captivităţii, nu saltea sau plapumă, dar nici măcar o mână de paie pe care să le aştearnă peste mocirla din cocină!

Cu privire la aceasta, locotenentul Perieţeanu, dela Reg. 36 Infanterie, face o depoziţie care ar zgudui pe un om de piatră:

www.dacoromanica.ro

„Am petrecut iarna 1916—1917 pe jos, pe scânduri, fără foc şi fără paie. Cei mai mulţi dintre prizonieri au dus o, iarna, numai în hainele de vară cu cari fuseseră prinşi, fără încălţăminte, căci o rupseseră mergând prin munţii Rodop. Cu lunile nu şi-au schimbat rufele de pe ei".

Şi la protestul, la reclamaţiile, la rugămintele ofiţerilor de a li se da sobe, comandantul lagărului le răspundea cu insulte, spune locotenentul colonel Gheorghiu, care 'şi-a mâncat amarul la Haskowo.

Cu aşa tratament, era natural ca pneumonia să secere din plin. La un moment cazurile erau aşa de numeroase în cât ai fi crezut că e epidemie. Atunci, numai atunci s'a milostivit sufletul dulce al bulgarului comandant să dea, pentru fiecare baracă, câte... 4—5 bucăţele de lemn pe noapte.

Şi baraca era cât o mahala, ca spaţiu, şi, pentru a se evita coruperea aierului, n'avea tavan!

Adăogaţi la aceasta că păduchii formau colonii — şi vă veţi putea uşor imagina câtă tenacitate le-a trebuit prizonierilor ca să nu rămâie toţi la Haskowo...

Şi aci, însă, trebue să facem partea de merit a administraţiei lagărului, fiindcă nu voim să ni se impute, într'o zi că am nedreptăţit, cât negru sub unghie, pe aliaţii germanilor. In lagărul dela Haskowo nu era apă nici de băut nici de spălat. Pentru apa de băut, însă, comandantul, un suflet de aur ca tot bulgarul, îngăduise pe ostaticii sârbi să iasă din lagăr şi să le o aducă dela fântână—cu câte 30—40 de bani urciorul. Nu era, se înţelege, vina comandantului dacă prizonierii, cei mai mulţi, neavând nici un gologan pe ei, răbdau, cu săptămânile, de sete— căci lor, prizonierilor români, nu le era permis să se ducă până la puţ.

Cât despre apa de spălat, Dumnezeu, pe de o parte, şi administraţia pe de alta, luaseră măsuri ca ofiţerii să nu ducă nici o lipsă—ba s'o aibă la îndemână, fără să'şi deă măcar osteneala de a trece pragul barăcei. Cum ningea în fiecare noapte, şi cum, neavând tavan, era destul să spulbere afară pentru ca înnăuntru să se strângă omătul cât un stat de om, ofiţerii n'aveau de cât să ia de pe ei, ceeace strângea în timpul somnului, şi să se spele cu propria lor zăpadă....

Şi ne gândim la voluptatea ce trebuie să fi simţit bulgarii ştiind că *rumanski ofizierătă*, occidentali cari duc până la pedantism grija de higienă, dorm sub un strat de păduchi, acoperiţi cu un strat de zăpadă — şi se desbracă în pielea goală, dimi-

www.dacoromanica.ro

neața, ca să se frece cu un strat de zăpadă peste stratul de paraziți!

Nu. Sunt satisfacții, de înnalt ordin sufletesc, pe cari, de când regele naturei a început să meargă pe două picioare, numai bulgarii și nemții, semenii lor, au găsit mijlocul să'și le plătească.

Istoria, în viitor, nu va mai vorbi despre invazia barbarilor, ca să însemne epoca când, civilizația distrusă, s'a pălmuit până la sânge sentimentul de umanitate—ci va zice, scurt și simplu: conchista bulgaro germanilor.

---

www.dacoromanica.ro

HRANA ŞI SOLDA PRIZONIERILOR

Eşti puroiu roman aruncat în ţările depărtate. Roma eternă s'a curăţat de putoare lepădându-se de tine. Sunteţi tot una cu strămoşii voştri: puturoşi, asasini, hoţi şi robi.

VAZOFF.

Motto acesta, transcendental şi elegant, este pasagiul cu relief dintr'o poemă, de care geme antologia bulgărească, poemă scrisă, la adresa lui Ovidiu, de către Vazoff, cel mai căpătânos poet al Mongoliei contimporane, şi reprodus, cu elogii incandescente, de *Mir*, dela 13 Octombrie 1916, ca parodie a salutului adresat de Deschanel către România.

Şi *Mir* e organul lui Gheşoff, *antantist* până la năvala bulgarilor în Serbia—şi Gheşoff a trăit 40 de ani, în Bucureşti, ca slugă la zaraful Evloghie Gheorghief, pe care l-a moştenit pe urmă.

Ori cum, e o poemă mai splendidă decât însă-şi poema lui Vazoff: romanii, numiţi: puturoşi, asasini şi robi, de către un scribălău din Kazanlic—este un fenomen care nu se putea produce decât în poalele Mariţei.

Şi, ca să cunoască cititorul pe Gheşoff până în cele mai lăuntrice ale sale, reproducem, tot din al său *Mir*, şi tot isvorît din devla lui Vazoff—marele, incomparabilul poet cu şalvari—din imprecaţia intitulată *Pogrom*, şi publicată în ziua de 1 Noembrie 1916, în potriva României: „Să facem pogrom în contra împărăţiei desfrâului, a invidiei şi a urei, contra focarului de viţiu şi a moralei monstruoase. Pogrom! Şi să trântim o lovitură teribilă hienei respingătoare. Oh! patrie, eşti, oare, răsbunată, tu, cât trebue?"

www.dacoromanica.ro

Convenţia dela Haga, iscălită, între alţii, şi de către cei cari se extaziază în faţa înălţimei sufleteşti şi talentului masiv al lui Vazoff, hotărăşte ca prizonierii de răsboiu să fie îngrijiţi, în ceea ce priveşte hrana şi locuinţa, absolut tot aşa ca şi trupele statului care 'i-a capturat. Ofiţerilor, apoi, aceeaşi convenţie statorniceşte să li se servească solda la care au dreptul ofiţerii, de acelaş grad, ai ţărei unde sunt prizonieri — cu obligaţia, vezi bine, ca guvernul prizonierilor să restituie, la încheiarea păcei, sumele cheltuite cu întreţinerea resortisanţilor lui.

Or, iacă ce a făcut guvernul bulgar din această convenţie care leagă pe toată Europa şi o supune, fără deosebire, la aceeaşi lege: plutonierilor cu termen redus, le-a dat câte 60 de leva pe lună; sublocotenenţilor şi locotenenţilor, câte 70; căpitanilor, câte 80; maiorilor câte 90 şi colonelilor câte 100 de leva. Şi, în vremea când bulgarii fixau, alături de convenţia internaţională, aceste sume ridicule pentru prizonierii români, statul român, la Iaşi, plătea, prizonierilor bulgari, solda pe care, potrivit gradului, o servia propriilor săi ofiţeri.

Dar să trecem.

Două sisteme se întrebuinţau în lagăre pentru hrana ofiţerilor prizonieri. Li se reţinea din soldă numai preţul pâinei, ca la Slyven, iar de rest, trebuia, pe socoteala lor, să se îngrijească însă-şi prizonierii; sau, ca la Haskowo şi aiurea, li se reţineau câte 40 de lei, în schimbul cărora îi hrănia administraţia lagărului.

Cu 60—100 de lei soldă, în ţară streină, închis, prin urmare fără putinţă de a-ţi alege piaţa şi desbate preţurile, şi cu 40 de lei pe lună pensiune, pe mâna soldaţilor tâlhari—nu e nevoie să insistăm ca să se priceapă că, pe lângă celelalte chinuri, foamea făcea victime printre prizonieri, din care pricină cei mai mulţi ajunseseră într'o adevărată stare de mizerie fiziologică.

Noroc cu secţia românească a *Crucei Roşii*, din Berna, căci altfel, vorba locotenentului colonel Nicolicescu, dela 36 Infanterie, „prizonierii ar fi murit de inaniţie".

Şi, ca dovadă că, cu hrana ce se servia în lagăr, ofiţerii, cum zice maiorul Benedict Antonescu, dela 75 Infanterie, „puţini ar fi scăpat de moarte"—ca dovadă că în lagăr erau luate măsuri ca lumea să piară şi că numai *Crucea Roşie* a mai scăpat din ghiarele bulgarilor pe cei cari nu 'şi-au lăsat oasele în captivitate, este că toţi ofiţerii cari au făcut cunoştinţă, peste Dunăre, cu regimul ucigaş prescris pentru români, toţi, până la

www.dacoromanica.ro

unul, fac aceeaşi mărturisire de recunoştiaţă pentru *Crucea Roşie*, mărturisire pe care colonelul Gheorghiu o formulează, dramatic: „Până în Decembrie 1917, am avut să suferim mult de „foame. Dela data aceasta şi până în momentul de a părăsi Bul„garia, graţie bunătăţii şi grijei comitetului de asistenţă din Ge„neva, am putut să ne scăpăm viaţa. Daca ne-ar fi lipsit hrana „pe care ne o trimetea *Crucea Roşie*, jumătate din plutonieri şi „ofiţeri ar fi murit de foame".

Şi sublocotenentul Caragea Vasile dela 39 Infanterie, confirmă: „Fără ajutorul secţiei româneşti al *Crucei Roşii* din Ge„neva, eu şi camarazii mei am fi rămas în vecii vecilor pe pă„mântul bulgăresc".

Un fapt caracteristic în toate lagărele: nu se dedea ofiţerilor ceea ce se chiamă *tacâm*. N'aveau, nefericiţii aceştia, nici farfurie, nici lingură, nici cuţit—de şervet, numai un nebun ar fi vorbit în Buigeria, unde şi miniştrii se şterg cu ştergarul pe care'l poartă în buzunar ca să le slujească, la nevoie, de batistă.

Li se aducea supa în tinichele — câte o tinichea de fiecare grup—şi mâncau, toţi, cu unica lingură de lemn pe care isbutiseră să şi-o cumpere dela ostatecii sîrbi, cari'şi le făceau singuri.

De cuţit, de altfel, nici nu era nevoe, pentru că, atunci când, odată pe lună sau şi mai rar, li se servea mâncare de carne, bucăţica era aşa de mică, zice locotenentul Victor Vernescu, din Reg. 2 de Artilerie grea, în cât „n'aveai ce tăia".

Dar regimul acesta, e la Hakowo. La celelalte lagăre, cum la Gorni Panicierowo, spre pildă, tratamentul era şi mai redus.

Aci se dedea, zilnic, de fiecare om, câte o pâine de 500—600 de grame şi, de două ori pe zi, ciorbă de ardei verzi. Pentru 256 de ofiţeri se dedea o jumătate de sac de ardei, câte odată câte-va căpăţâni de varză şi une-ori două kilograme de pătlăgele roşii.

Acestea constituiau, pentru două zeci şi patru de ceasuri, hrana a *256* de ofiţeri—o afirmă maiorul Zagoritz şi o întăresc ofiţerii Nădejde, Dimoftache, Ciocâltău, Ghiţescu, Brătău, Lascu şi toţi câţi, ca să ispăşască cine ştie ce grele păcate strămoşeşti, au picat în mâna bulgarilor ca să fie *ospitalizaţi* aici.

Şi pentru hrana asta, li se reţinea prizonierilor, cu pâine cu tot, câte 1,70 pe zi — ceea ce face că plăteau câte 80—90 de bani păstaia de ardeiu. Mai adăogaţi la aceasta că multe luni de zile nu li s'a plătit solda — şi vă veţi explica pentru ce chiar

www.dacoromanica.ro

nemții, vorbind de bulgari, ziceau, ei, *germani*, că aliații lor sunt *superieurement voleurs !*.

Și tratamentul de aici era, se poate zice, tratament de favoare. In alte lagăre, condițiile erau și mai mizerabile. Așa, la Kirdjali, se dedea, ca hrană, la început, câte 500—600 grame de pâine, pe zi — rație care, peste cât-va timp, s'a redus la jumătate. La 1 Ianuarie, după patru luni de captivitate, pâinea zilnică se redusese la 300 de grame — și era făcută cu mălaiu, cu tărâțe, cu paie și cu nisip. După 1 Ianuarie încolo, rația de pâine s'a redus la 170 de grame pe zi.

Ca *bucate*, se dedea, cât va timp, terciu de grâu pisat și fiert cu apă. Mai târziu, terciul a fost înlocuit cu iahnie de praz, fiartă cu semânță de mături și cu mei — toate în apă sadea, fără fir de grăsime, și în cantități cărora locotenentul-colonel Tăutu, de la Reg. 75 Infanterie, le zice „infinitezimale".

Afară de aceasta, nu se punea sare în terciul ofițerilor, fiindcă condimentul acesta era articol de lux—și chiar când se dedea de la komandantura lagărului, o furau soldații bulgari și o vindeau populației cu 8 și cu 10 lei kilogramul.

Din când în când, la intervale foarte mari, pluteau, d'asupra apei din strachina ofițerilor, și câte 5—6 boabe de fasole — și atunci era *bairam*. „Când au văzut ofițerii fasolea", povestește maiorul Zagoritz, „au crezut că sunt boabe de mărgăritar".

Multe zile în șir, apoi, după ce se făcea risipă cu boabele de fasole, nu se mai dedea prizonierilor de cât usturoiu cu pâine — sau pesmeți plini de viermi, pesmeți de cari, cu toată foametea ce domnea în lagăr, nu se putea apropia nimeni.

Sublocotenentul Fedeleș, de la Reg. 53 Infanterie, profesor la universitatea din Iași, povestește, precum urmează, modul monstruos cum au fost hrăniți prizonierii în captivitatea bulgărească :

> Mâncam cu lăcomie rația de pâine, care, cu cât trecea vremea, cu atât se micșora, până când, în cele din urmă, ajunsese de mărimea unei mingi. Și alt-ceva, nu-ți mai dedea nimic până a doua zi, la aceeași oră. Ca legumă, terciu ori zeamă de ardeiu ; două trei fire de usturoiu s'au cinci șase boabe de fasole ori de mazăre—fierte în apă limpede. Câte odată, în locul acestora, plutea d'asupra apei câte o unghie de capră ori un os de oaie.

Dar, o să crează cititorul, oasele acestea, chiar ca oase

www.dacoromanica.ro

sadea, tot îngrăşau apa şi tot o îmbogăţeau prin sucurile hrănitoare pe cari le conţineau în ţesuturi. Ei, nu. Nici măcar avantajul acesta nu li se îngăduia prizonierilor, fiindcă oasele erau de la jivine moarte de frig ori de boală—şi lucrul era aşa de *generalmente* ştiut în lagăr, în cât comandanţii bulgari, afirmă colonelul Nicolicescu Solomon, nu l mai ascundeau ci'l spuneau fără înconjur. Faţă cu astfel de hrană, ofiţerii plecau, cu scârbă, de a bucătărie şi se resemnau la cele 170 grame de mămăligă arsă pe din afară şi crudă la mijloc.

Şi nu uitaţi că prizonierii, furaţi de bandiţi, pe drum, nu mai aveau gologani; că solda, redusă, în urmă, la 30, 40, 50 şi 60 de leva, nu li se plătea de cât din Joi în Paşti; şi că, drept haine, purtau zdrenţe mizerabile, cari nu le mai acoperiau toate părţile trupului.

In privinţa soldei, doctorul Zager, de la Reg. 80 Infanterie, declară: „Eu n'am primit nici o soldă timp de 20 de luni, de la începutul până la sfârşitul captivităţii".

E aproape la mintea omului, dar, că, cu regimul acesta asasin, ofiţerii ajunseră în stare de schelet.

Să trecem la Haskowo, căci varietatea în uniformitate este infinită la neamul lui Krâm.

Aci se dedea, reglementar, pe zi, câte o pâine de 400—500 grame—de fapt, însă, n'ajungea la prizonier de cât jumătate. „Pâinea aceasta", zice colonelul Gheorghiu, de la 14 Infanterie, „nu numai rare ori era de grâu; de cele mai multe ori era mălaiu şi semânţă de mături".

Mâncarea caldă, apoi, consista din grâu pisat şi fiert în apă — grâu puţin şi apă cât de multă; pe urmă mere, pere pădureţe şi perje verzi, tot cu apă de la fântână; şi, în fine, rar, ca ceva extra, varză acră—dar de varză nu se atingea nimeni fiind-că arteinicii o culegeau de pe maidanuri, unde o arunca populaţia după ce se strica.

De la Iulie, însă, până la Noembrie 1917, prizonierii au domnit: mâncau în fie care zi ardeiu fiert în apă, în care se aruncau două trei păti gele crude.

Toate astea, fără sare.

„Ciorba de ardeiu era aşa de *iute*", se plânge sublocotenentul Radu M. Alexandru, de la 36 Infanterie, „în cât, dacă gustam „ odată, nu mai puteam să mânânc câte două trei zile, din pri„ cina băşicilor pe cari'mi le făcea în gură".

www.dacoromanica.ro

Din pricina aceasta, prizonierii, ca unii ce, nefiind bulgari, n'aveau cavitatea bucală blindată, nu se mai prezintau la distribuirea hranei—ci preferau să stea nemâncați.

Și populația lagărului se schimba mereu fiind-că mereu se aduceau, pentru munca câmpului, ostatatici, sârbi, sau prizonieri ruși și români—dar numărul cazanelor de la bucătărie rămânea în veci acelaș—așa în cât, ca să se poată da fiecărui nou venit ardeiul lui cotidian, se turna apă proaspătă în cazane, continuu, pe măsură ce se distribuia *supa*.

Sistemul, de altfel, era prielnic, fiind-că tot turnându-se în căldări conținutul fântânei, se diminua ardeina din suculenta ciorbă bulgărească, așa în cât bieții ofițeri nu mai aveau nevoie ca, după fie care lingură, să facă gargară cu apă rece.

Dar să nu se crează că administrația lagărului n'avea explicație pentru neînsemnata lipsă de hrană copioasă pe care o servia ofițerilor, de pe lege anume stabilită de convenții internaționale.

Nu. Aveau explicație ; ba, cu firea deschisă, francă și veselă a bulgarului, explicații pline de spirit și împănate cu humor. Așa, de la o vreme, nu se mai dedea prizonierilor de cât, *odată* la 24 de ceasuri, câte o strachină cu apă otrăvită de ardeiu. După aceea, apoi, de sigur ca să le evite obezitatea, tocmai după alte 24 de ceasuri, li se mai dedea un gavan cu apă spurcată cu ardeiu.

Ofițerii, nesățioși, au protestat, o dată, de două, de nouă ori, până când comandantul lagărului s'a simțit dator să explice că... lacuna, fără nici o importanță de altfel, se datorește împrejurării că *s'a bolnăvit măgărița care aduce... merindele din oraș*.

E peremptoriu—nu e așa ? Peremptoriu, generos și spiritual — spiritual cât poate să fie bulgarul când, om subțire de la naștere, se pune el să facă pe englezul *pince sans rire*.

Apa, pe urmă, nu prea era din belșug în regiunea blestemată unde era așezat cimitirul.

De aceea, când se rupea câte o roată de la saca ori când măgărița își refuza serviciile pentru te miri ce meteahnă dobândită în lunga-i carieră, ofițerii rămâneau, firește, fără îmbelșugata strachină cu apă caldă—și motiv de plângere nu era întru cât rejghinul era provenit, independent de voința umanitarului comandant, din cauză de forță maioră....

De cum a venit, însă, iarna, neajunsul s'a remediat ca prin farmec. Prizonierii, torturați toată vara din lipsa apei după ce mâncau pârjol concentrat, n'au mai avut nevoie, pentru apă, de

www.dacoromanica.ro

serviciile capriţioasei măgăriţe — animal, de altfel, rezistent, sobru şi de activitate desfrânată, care ar putea să slujască de simbol pentru partea femeiască din ţara civilizată a subtilului Azoff.

Chestiunea apei, dar, s'a simplificat. „Se strângea", spune maiorul Aricescu, se strângea, pur şi simplu, zăpada din curtea lagărului, murdară şi călcată cu picioarele, şi se arunca în cazane".

Şi, ţineţi minte că, nefiind, în lagăr, cum nu e nici în palatul de la Sofia, *retiradă* europenească, tot poporul acesta şi făcea treburile în drum, pe unde putea — de unde urma că, întorcându-se în curtea închisorei, aducea pe pingele cu ce parfuma un întreg parlament bulgăresc. Şi cu cizmele astea se bătătorea, pe urmă, zăpada pe care o aruncau bucătarii în cazane ca să fiarbă sămânţa de mătură cu care administraţia lagărului resfăţa pe ofiţerii români.

Şi cu toate aceste precauţiuni, prizonierii se îmbolnăveau de stomac, pe un cap.

S'a crezut, întâi, că pricina e foamea — dar s'a înţeles că, dacă foamea ar produce crampe, lagărul, întreg, ar fi trebuit să moară de mult; s'a bănuit că pricina ar fi ardeiul, dar, după chibzuinţă matură, s'a înlăturat ipoteza pentru că s'a constatat că, nefiind tencuiţi în gură, ofiţerii nu mai putuseră, de multă vreme, înghiţi acest delicios, inevitabil şi permanent aliment naţional.

Tocmai târziu, după ce s'au înlăturat, ca fără temeiu, ipotezele toate, tocmai târziu s'a băgat de seamă că supa spartană ce se servea prizonierilor se fierbea în ceaune de aramă, şi că nimănui nu-i venise în gând vre-odată să le dea la spoit — pentru motivul, poate, că măgăriţa, cărela i-ar fi revenit misiunea de a le duce la căldărar, o fi fost indispusă, cum i se întâmplă oricărei dame, în Bulgaria, când se pune lună nouă...

Lăsând la o parte umorul radoslawovian, să constatăm, de pe memoriul maiorului Aricescu, al căpitanului Al. Constantinescu, dela brigada 36 de Infanterie, şi a o mulţime de alţi suferinzi din lagărul dela Kirdjali, să constatăm că, aşa, apă caldă cum era, hrana ce se dedea prizonierilor, chiar aşa lipsea adeseă săptămâni întregi — în care vreme, ofiţerii trăiau cu cele 200—300 de grame de mămăligă pe zi.

„Dela 28 Martie şi până la 20 Aprilie", spune, între alţii, locotenentul Al. Satmari, dela reg. 51 Infanterie, „dela 28 Martie şi până la 20 Aprilie nu s'a dat de mâncare ofiţerilor români decât câte 200—300 grame de pâine, pe zi, de fiecare".

www.dacoromanica.ro

Supuşi la aşa regim, după luni de apă fiartă cu ardeiu, nu vă spunem nimic nou dacă, de pe afirmarea tuturor prizonierilor, vă vom comunica cum că ofiţerii ameţiau, de slăbiciune, când erau chemaţi la apel; că, nu se puteau scula de jos decât sprijinindu-se unii de alţii—şi că, pentru a-şi economisi puterile secătuite, stăteau toată ziua lungiţi pe pământ, până când, sfâşiaţi de monstruoasa foame, erau siliţi să se târască deabuşile, prin curtea lagărului, ca să culeagă urzici pe carl, din pricină că n'aveau sare cu care să le fiarbă, le mâncau crude!

„In aşa hal ne adusese foamea", spune sublocotenentul Al. Radu, dela 36 Infanterie, „încât mâncam foi de copaci şi urzici nefierte".

„Am mâncat câtă iarbă şi păpădie am găsit prin curte", completează sublocotenentul Ionescu St. Mihai, din Reg. 66 Infanterie.

Locotenentul I. Teodorescu zice: „soldaţii mâncau iarbă, coajă „de copac şi tot ce le cădea în mână".

In aceeaşi ordine de idei sublocotenentul Christodulo Mihai, dela Reg. 35 Infanterie, declară: „Ajunsesem de nu mai puteam „sta în picioare zece minute. Unii cădeau jos în timpul apelului. „In primăvara anului 1917, deşi sănătos, eram atât de slab în „cât doui camarazi mai voinici m'au dus pe braţe, la spital. „Dar medicul nu m'a primit *pentrucă n'aveam 40 de grade tem-* „*peratură*".

Incă două declaraţii, mai oribile decât toate:

Căpitanul Constantinescu Alexandru, dela Reg. 36 Infanterie: „Lipsa de hrană şi de putinţa de a ne-o îmbunătăţi au făcut „că, după o lună de zile, ofiţerii să ajungă în aşa stare de ane- „mie în cât nu mai puteau sta în front. Se ridicau, se încor- „dau — dar cădeau jos".

Sublocotenentul Radu N. Alexandru, dela Reg. 36 Infanterie: „Fără mâncare şi plin de păduchi, eram aşa de slab în cât „nu puteam să stau în picioare mai mult de 10—15 minute—şi „când mă sculam, trebuia să mă sprijin de ceva şi să ţin ochii „închişi câte 4—5 minute, în care vreme mi se părea că pă- „mântul se cutremură şi se învârteşte cu mine. Pe dinaintea „ochilor îmi treceau stele şi toate culorile curcubeului. De multe „ori cădeam jos".

Dacă tratamentul, în sine, era odios, modul de distribuţie a terciului era de o eleganţă care lasă în urmă tot ce ştie veacul despre confortul şi apucăturile patriciene ale supuşilor lui Coburg.

www.dacoromanica.ro

Nu era *veselă* la Haskowo, cum nu era în nici un lagăr — cum, poate probabil, nu e nici la preşedintele Sobraniei. Că farfuria, lingura şi patul sunt necunoscute în toată *Mareea* Bulgarie, o ştiu, din experienţă personală, toţi câţi au colindat Quadrilaterul. Sunt aci bulgari, vezi bine, comunişti, a căror avere, ca şi a lui Cristescu, se cifrează cu dela milion în sus — şi, în casa lor, se doarme jos, pe rogojină, întru cât patul e considerat, cum trebuie să fie considerat şi la Sofia, ca fantezie, ca obiect de lux, inutil pentru necesităţile animalului, dar capabil, prin luxul ce reprezintă, să producă disoluţie în moravurile austere dar subţiri ale bipedului.

Cu comandanţi adăpaţi la această şcoală de năravuri, masa ofiţerilor nu se putea, se înţelege, lua decât în condiţiile în care mănâncă ministru în capitala Bulgariei — deci, nu se încape supărare. Reproducem tabloul mai mult pentru pitorescul lui:

Ofiţerii, goi, sau în zdrenţe, ca nişte cerşetori căzuţi pe ultima treaptă a mizeriei, se grămădeau, la bucătărie, ca câinii flămânzi, la un loc cu sute de ostatici sârbi, albanezi şi greci, cari nu mai aveau de mult înfăţişare omenească. Şi, în societatea aceasta, ofiţerii români întindeau oceace găsise fiecare pe locul viran din jurul lagărului: care o strachină spartă; care un ciob de urcior, care o tinichea răsucită ca să păstreze lichidul — îşi lua tainul, şi pleca... să se culce, ca să mănânce, pe brânci, ordura pe care se milostiveau să nu le-o fure sentinelele.

Să ne întoarcem la Slyven, lagăr provizoriu, în care au zăcut 150 de ofiţeri şi vre-o 8.000 de soldaţi — la cari s'au adăogat, pe urmă, alţi, mulţi, veniţi de pe alte meleaguri.

Hrana ofiţerilor consista, aici, din 600 grame de pâine, pe zi, din grâu fiert cu ceva legume — şi de două ori pe săptămână, la început, câte o bucăţică de carne care trebuia urmărită la microscop ca să'şi ateste fiinţa.

Soldaţilor nu li se dedea mai nimic, din care pricină, „dimineaţa, regulat, se găsiau câte 7-8-10 soldaţi morţi de foame şi de sfârşală", afirmă moiorul Zagoritz.

Lagărul nu procura ofiţerilor decât pâinea, pentru care le oprea câte 40 de bani pe zi. Restul de hrană, trebuiau să şi-l procure singuri din solda de 30, 40, 50 şi 60 de leva pe lună — soldă care, aşa mizerabilă cum era, nu li se plătea decât cu întârziere de o lună, de două şi adesea de trei luni.

Fără porţie dela cazan, deci, şi fără leafă, ofiţerii, cum foarte

www.dacoromanica.ro

expresiv zice colonelul Gheorghiu, aveau, de fapt, tratamentul soldaților, căci trebuiau „să postească" cu lunile, hrănindu-se numai cu un codru de pâine, până când venia să-i îndestuleze cele 30 de leva pentru 30 de zile.

Până la începutul lui Noembrie 1917, s'a dat prizonierilor pâine de grâu. Dela această dată, a început să li se dea mămăligă măsluită la suprafață — și, mai târziu, chiar rația de mămăligă s'a redus cu mult ca să nu-i deprindă pe ofițeri cu viținl mâncărei.

„Patru luni încheiate, Iunie, Iulie și Septembrie", declară că sublocotenentul G. Brătescu, dela Reg. 33 Infanterie, „patru luni încheiate ne am hrănit numai cu bob fiert".

Când se primea solda, rar și neregulat, și comitetul popotei putea cumpăra câte un but de bivol, se făcea, în lagăr, așa manifestație de simpatie cantinierilor, în cât credeai că a căzut mană din cer. De regulă, însă, *ordinarul*, era bobul fiert—și în lunile când *întârzia* solda, mămăliga goală, arsă la suprafață ca să închipuiască pâinea".

„Cu regimul acesta", zice căpitanul Al. Constantinescu, „ajunsesem în așa stare de slăbiciune, în cât mulți ofițeri leșinau și cădeau de-a'n picioarele".

Și dacă ofițerii erau hrăniți așa, se înțelege bine halul soldaților. Săptămâni întregi nu li se dedea nimic de mâncare. Numai rar, la intervale cari se uitau dela unul până la celalt, li se arunca câte un căuș de apă în care se fierseseră copite de cal, oase de asin ori bojoci de berbec.

Cât despre soldă, o centimă nu s'a dat soldaților toată vremea cât am fost în captivitate — ba, mai mult, „îi duceau la muncă și nu le plăteau o lăscaie", afirmă căpitanul T. Popescu, dela Reg. 19 Infanterie.

Cu privire la sărmanii noștri soldați, căpitanul Săulescu declară: „Tratamentul soldaților români și ai internaților sârbi, „era îngrozitor. Au fost vremuri când nu li s'a dat de mâncare „decât odată pe săptămână, câte o ciorbă păcătoasă făcută cu „pastramă de berbec, ori cu vaiză fiartă sau de urzici pe cari „trimiteau oamenii de corvadă să le culeagă".

„Am văzut la Slyven", povestește sublocotenentul S. Rosen, din Reg. 33 Infanterie, „am văzut soldați, cari, de foame, mân„cau tot ce găsiau pe bălegar, rodeau scândura baracei, fier„beau foi de salcâm — ba unii își făceau fierturi din petice de

www.dacoromanica.ro

„opincă. Sunt cazuri multe de soldaţi cari îşi mâncau opincile „ori păşteau iarba din curtea lagărului".

Aceste scene înfiorătoare sunt confirmate, cu detalii cari înspăimântă, de către toţi ofiţerii cari au agonizat în cimitirul acesta bulgăresc.

Sublocotenentul G. Brătescu declară că „s'au văzut soldaţi „de ai noştri, tâmpiţi de suferinţe, cu ochii albi, fără carne pe „trup, în neputinţă de a mai cunoaşte pe ofiţerul român, adu„nând ierburi ori coji de pepene de pe bălegar, pe cari le mân„cau urlând ca fiarele când vreai să-i împiedici de a mânca „murdării. Înghiţeau cenuşă ca să'şi potolească durerea de sto„mac. Unii şi-au tăiat opincile, le-au fiert şi le-au mâncat. Alţii „au mers până să adune coji de fasole şi de mazăre, nedige„rate, de prin şanţurile cari siujiau de privaţi".

Atâta de ucigaşă era foametea, în cât, zice căpitanul Alexandrescu, „am văzut sârbi mâncând, în Martie 1918, doi câini şi o pisică prinşi în lagăr. Cete întregi, înebunite de foame, scormoniau prin gunoiu şi rodeau oasele aruncate de sentinelele lagărului".

Ca ilustrare a acestei floroase stări de lucruri, un ziarist, sublocotenentul Al. Filipescu, din Reg. 45 Infanterie, mort de mizerie el însuşi, pe urmă, a spus, într'o scrisoare găsită pe cadavrul lui:

> Îi văd zilnic stingându-se, din ce în ce, de mizerie.
>
> De astă iarnă, flămânzi, murdari, goi, se întind la soare şi mor. Un popă sârb are misiunea sinistră de a le citi veşnica pomenire. Câte odată face pohribania pentru câte o grămadă întreagă, şi morţi şi vii la un loc, căci ştie, din experienţă, că nici cei vii nu mai au mult de trăit.

Din punctul de vedere al vestmintelor şi al încălţămintei, soarta prizonierilor în lagărele troglodiţilor de peste Dunăre e aşa de tristă încât povestirea n'ar crede-o cine n'a fost la faţa locului. Să dăm, de aceea, în treacăt, declaraţia câtorva ofiţeri ca să înţelegem ce înfiorătoare situaţie era acolo.

Inginerul Vernescu Victor, locotenent în Reg. 3 de Artilerie grea, zice: *„Am petrecut iarna, teribila iarnă 916—917, numai în bluză, fără altă haină. Am umblat cu picioarele goale toată vara lui 1917, din Maiu şi până la Octombrie".*

Sublocotenentul Mihaiu Ştefan, dela 30 de Infanterie, declară: *„Hainele subţiri şi rupte, ne au servit toată iarna. Eram descalţ*

www.dacoromanica.ro

și abia în primăvaa lui 1917 mi s'a dat o pereche de opinci, cari, totuși, nu mă fereau de umezeală".

„*Ofițerii erau goi și unii literalmente cu pielcarele goale*" povestește sublocotenentul Rodotcatu, dela 3 de Artilerie.

„Mulți", declară căpitanul Săulescu, „mulți n'aveau cămăși de „schimb—și cea de pe ei era ruptă. Ca să se spele, trebuia să „pule, pe piele, bluza ori tunica".

„*Am stat 14 luni fără cămașă*", spune sublocotenentul Dimoftache Ion dela Reg. 23 Infanterie, „*și am răbdat frigul a două „erni fără manta, fără tunică, plin de păduchi*".

„Abia în Decembrie 1916 s'a dat la Kirdjali, ofițerilor, cari erau complect goi, câteva *bluze*, pe urmă, în primăvara lui 1917, câteva efecte reformate, de ale trupei bulgărești, rupte, murdare și pline de păduchi. Dar muritorii cari au avut norocul să profite de această mărimie, au fost foarte puțini. Majoritatea n'au căpătat nimic" atestă sublocotenentul Fedeleș Constantin.

În condițiile pe cari le expuserăm era natural că tot soiul de boale să se încuibe în lagăre, Și medici nici unul la îndemâna prizonierilor. Serviciul acesta îl îndeplinea câte un agent sanitar — și fără medicamente. Și doară, printre prizonierii dela Turtucaia, se aflau vre-o 40 de medici români, dar toți fuseseră expediați în interior și puși la dispoziția soldaților bulgari.

La Tulowo făcea pe medicul un caporal bulgar, prost, bocciu și rău nevoe mare. La Kirdjali era un spital în fruntea căruia era pus un medic bulgar, care, ca toate bestiile din neamul lui, s'a arătat foarte ostil prizonierilor români. Pentru ca bolnavul să se poată duce la spital, trebuia, mai întâi, să ceară deslegare dela comandantul lagărului — deslegare care, dacă venea, venea peste câteva zile, atunci când adesea nu mai avea cui folosi. Dar nu era destul să aibi autorizația comandantului ca să capeți acces la spital, oricât de bolnav ai fi fost, ci trebuia să găsești pe soldatul de gardă cu chef — căci altfel, te ducea a doua, or a treia zi, după ce așteptaseși cu autorizația alte trei patru zile.

Și nici cu autorizația în buzunar și cu sentinela dispusă să te urmeze, nu aveai multă șansă de a fi primit, fiindcă animalul dela spital nu te reținea dacă nu aveai 39—40 de grade temperatură. Din pricina concepției acesteia despre menirea spitalului, rămâneau să zacă în baracă ofițeri cu exemă, cu râie, cu reumatism și cu atâtea alte boale cari, din nenorocire, nu ridică așa de sus temperatura pacientului.

www.dacoromanica.ro

Ca un fel de providență pentru prizonierii români, s'a adus aci, ca pedeapsă, dela Burgas, maiorul medic N. Petrescu. Acesta a amenajat, ca infirmierie, o magazie de scânduri—și ofițerii, cu din cei 30 de leva pe lună, s'au cotizat, au cumpărat doctorii și au strâns un fond pentru alimentarea tuberculoșilor.

Infirmieria aceasta era permanent plină de cei fără 40 de grade temperatură. Acestora, li s'a adăogat, apoi, cei cu malaria, cu friguri, cu reumatism și cu boale de stomac.

Afecțiunea cea mai frequentă, însă, era mizeria fiziologică, produsă de foame. Ofițerul cădea grămadă, jos, din cauza inaniției — și singura doctorie, atunci, era suplimentul de hrană pe care-l putea procura cotizația bogată a acelor cu 30 de leva pe lună!

Lagărul dela Slyven, din cauza boalelor cari secerau pe prizonieri, era mai mult un lazaret. Aci erau înmormântați de vii peste 8000—9000 de soldați români și sârbi—soldați dintre cari prea puțini au scăpat cu zile.

Spitalul era o baracă.

Pentru boalele contagioase, se clădiseră câteva chițumli de cărămidă ne arsă, fără uși, fără ferestre. S'au grămădit aici de două ori mai mulți bolnavi decât puteau cuprinde chițimiile—și au stat așa, fără aier și fără lumină, toată iarna, declară maiorul Aricescu.

Lagărul era plin peste măsură. Fuseseră grămădiți aici 150 de ofițeri, 50 de plutonieri și 20 de ordonanțe, toți la un loc, în aceeași baracă, baracă în care n'ar fi încăput 100 de oameni. Pe lângă cei din baraca pomenită, mai erau în lagărul dela Slyven internați din toți Balcanii precum și din Dobrogea, pe lângă prizonieri români, sârbi și francezi. Din pricina acestei aglomerații, a foamei și a murdăriei, s'a încins la Slyven o epidemie groaznică de febră recurentă, de disenterie, și de tifos exantematic cari au secerat multe vieți.

Și, printr'o coincidență ciudată, tocmai în timpul acesta se serveau oamenilor numai două mese pe săptămână...

Tifosul exantematic s'a întins, pe urmă, și la baraca ofițerilor. Mai — mai jumătate din ei au zăcut de această boală. Bolnavii era mutați din baraca celor sănătoși în ale celor atinși de epidemie—și acolo nu li se dedea nici un ajutor, fiindcă nu erau nici medicamente nici celelate trebuincioase.

Altă pacoste. Murdărie, lipsă de higienă, lipsă de medicamente pe vreme de molimă, ar fi fost puțin lucru pentru un lagăr bulgăresc. Dar nu era numai atât: pe toți contagioșii, de orice afecțiune ar fi fost atinși, îi duceau în aceeași baracă—așa

www.dacoromanica.ro

în cât bolnavul care intra cu febră recurentă, contracta disenteria — iar cel care se dusese să se caute de friguri palustre, bolea, pe urmă, de tifos!

„Ravagii enorme am avut de înregistrat în perioada aceasta", zice colonelul T. Gheorghiu, dela Reg. 14 Infanterie.

Cincisprezece ofiţeri şi douăzeci şi doi de plutonieri au plătit cu viaţa lor incuria criminală a medicilor bulgari.

„Mortalitatea printre soldaţi şi ostatici", declară sublocotenentul C. Brătescu, dela 33 de Infanterie, „era îngrozitoare. „Zilnic se cărau la groapă câte 60—70 de cadavre. Dimineaţa „se scoteau morţii în foi de cort ori în saci, şi, după ce-i des„poiau de toate veştmintele, îi duceau, goi, pe targă, la Ceresii, „departe de doui kilometri, şi'i îngropau acolo. Aspectul morţi„lor era fioros: unora le cădea nasul şi urechile pe când ago„nizau".

„Înmormântarea", povesteşte sublocotenentul St. Rădulescu, din Reg. 40, „se făcea în modul cel mai sălbatec. Ofiţerul, „aproape gol, şi soldatul cu desăvârşire gol, duşi pe targă, erau „aruncaţi în groapă comună fără ca măcar camarazii să-i poată „însoţi până la lăcaşul de veci".

Locotenentul-colonel Gheorghiu dă amănunte cari 'ţi opresc mintea în loc:

„Nu se lăsa bolnavilor în agonie nici răgaz să'şi dea sufle„tul în baraca unde zăceau; ci 'i ridicau şi 'i aruncau în aşa „zisa *morgă*. Au fost duşi, de multe ori, la cimitir, muribunzi „ca să fie îngropaţi de vii, dar cioclilor le-a fost milă şi 'i-au „adus înapoi ca să moară la *morgă*".

Căpitanul Săulescu continuă, la rândul său, ororile neînchipuite din lagărul dela Slyven:

„*Morga* era la 50 de metri departe de bucătărie. Morţii „erau aduşi şi aşezaţi în această cameră, unde şoarecii, noap„tea, le rodeau nasul, urechile şi ochii — iar muştile hrănite „cu cadavre, se lăsau prin cazanele, pline cu mâncare, din bu„cătărie".

„S'a făcut ofiţerilor români concesia de a li se da un cosciug „permanent, din care, la groapă, se scotea mortul pentru ca „coşciugul să fie adus înapoi, trebuincios pentru îmmormântarea „altor nefericiţi", spune sublocotenentul Brătescu.

Şi colonelul Gheorghiu îl complectează:

„S'a permis, la început, să se facă sicrie pentru ofiţerii cari „muriau, dar privilegiul s'a ridicat mai târziu — şi sărmanii no„ştri camarazi, ale căror trupuri au rămas pe pământul bleste-

www.dacoromanica.ro

„mat al Bulgariei, au fost îmmormântați goi, la 50—60 centi-„metri adâncime, fiindcă terenul era pietros. Cred că sălbateciî „din Noua Zelanda sunt mult mai puțin câinoși cu prizonierii „lor decât au fost, către români, vecinii noștrii bulgari".

Atât de secerătoare a fost moartea în lagărul acesta, în cât, pe lângă 15 ofițeri și 22 de plutonieri rămași în cimitirul dela Slyven, soldații, din vre-o 3000, nu s'au mai întors în țară de cât 450—și aceștia abia ținându-se pe picioare.

Cel mai mare păcat pe care generația tînără l-ar săvârși contra civilizației și împotriva memoriei acestor martiri, ar fi să uite că, prin asasinatul dela Slyven, poporul român a contractat datorii grele către bulgari...

www.dacoromanica.ro

FRAȚIA... DE ARME

Românii sunt un popor josnic, mișel, trădător și mincinos, desfrânat și violent. E nedrept să trăiască pe pământul acesta, nu merită să se bucure de razele soarelui. Soarta românilor trebue să fie moartea și nimicirea. *In numele umanității trebuiesc* exterminate bestiile feroce cu figura de om cari constituiesc oștirea română.

(**Kambana**, *12 Noembrie 1916*).

Curios fenomen este afinitatea!

In câte-va luni de convieţuire cu germanii, numai în câte-va luni, bulgarii atâta și-au însușit sistemele ucigașe ale teutonilor, în cât nimic nu lipsea, în lagările de peste Dunăre, din ceeace se petrecea în câmpurile de prizonieri dela Stralsund, dela Beeskow sau în celelalte abatorii din ţinuturile kaiserului. Un mimetism înfricoșat, par'că, se observă, din prima zi, între condiţiile de captivitate ale românilor la Kirdjali, de exemplu, și condiţiile în care se tindea la distrugerea celor din Grünstrin.

Nici o deosebire în metodă: aceeași brutalitate sălbatecă; aceiaș nestins dor de jaf; aceeași laşă ipocrizie; tot atâta tenacitate în arta de a ucide—doar limba, la Haskowo, era alta, la bandiţi, decât cea în care minţeau briganzii dela Holzminden.

Nu era îngăduită, în Bulgaria, nici un fel de corespondenţă—ca și în Germania — cu legaţiunea spaniolă sub a cărei protecţie erau puși cei trimiși să moară în lagăre; nu era permis nici un fel de contact într'un lagăr cu prizonierii din alt lagăr; nici, mai vârtos, nu era iertat ca prizonierii să trimeaţă veşti acasă ori

www.dacoromanica.ro

să primească vre-una dela familie—prin ori câte site ar fi vrut censura să treacă scrisoarea.

Era mot d'ordre, în Bulgaria ca şi la germani, ca prizonierul să se simtă în mormînt, fără legătură cu lumea de afară—pentru ca, dacă nu moare ca să se ajungă la scopul ultim urmărit de sîngeroşii cari îi aduseseră în robie, să simtă cu atât mai multă intensitate nemărginita nefericire care 'l-a lovit.

O singură dată, doctorul Sagler, din Reg. 80 de Infanterie, a îndrăsnit să aducă, dela Haskowo la Kirdjali, câte-va scrisori—şi după ce a fost crunt bătut cu nuiaua, pe piaţa publică, până a leşinat, de către locotenentul Bojagieff, călcat în picioare, şi, sub pretext de perchiziţie, jăfuit şi lăsat gol ca un vierme, a fost închis într'o temniţă turcească, fără geamuri la ferestre, unde a petrecut, pe lespezi de piatră, fără rogojină şi fără paie, o toamnă şi o iarnă întreagă. Zăcea, sărmanul, pe jos, plin de răni şi de vânătăi, bolnav de malaria, fără suflet de om care să-i dea un gram de chinină—căci închisoarea era păzită ca să nu se apropie nimeni. Avea, nenorocitul, o culoare pământoasă, aşa în cât, când, peste câte-va luni, a ieşit, ca să fie dus înaintea judecăţii—căci i se intentase proces de... rebeliune—însăşi judecătorii bulgari s'au speriat de înfăţişarea lui.

Dar pe bulgar îl roade vanitatea: vrea să fie, prin comparaţie, cel puţin egal cu germanul—cum pe tot prostul, îl mănâncă fudulia. De aceea, ca să nu rămâie, cum va, mai prejos de supra oameni, trimiseseră, se vede, specialişti anume să studieze dispoziţiile din lagările nemţeşti—şi le introduseseră în patria ardelului.

Printre alte măsuri infame copiate dela nemţi, cari, pe unii bărbaţi din Bucureşti îi exilaseră la Săveni, pe când pe neveste le închiseseră în Prusia—bulgarii internaseră pe românii macedoneni într'un lagăr, pe neveste în altul şi pe copii în al treilea—aşa în cât, până să vie moartea liberatoare, nici o legătură pământească să nu mai fie cu putinţă între aceşti obidiţi.

Dar nu numai ceea ce ar fi pornit din România ori dintr'un lagăr german era oprit. Scrisorile din sau pentru Germania chiar erau strict oprite—cum era oprită orice carte, însăşi Biblia ori Evanghelia creştinească.

Mai mult: nu era permis, sub pedeapsă de bătaie cu ciomagul, pe piaţa publică, să se aducă în lagăr, măcar un ziar german ori chiar bulgăresc. Comandanţii lagărelor, însă, cavaleri şi cu suflet magnanim cum sunt toţi antropozii de pe marginea Mariţei, făceau, ofiţerilor români, amabilitatea camaraderească,

www.dacoromanica.ro

de a le arăta, adesea o foaie bulgărească, ilustrată în boieli primitive şi grosolane, foaie în care erau reprezentaţi patru lei, dintre care unul, de mărime fantastică în raport cu ceilalţi, purta inscripţia, pe spate: *Bulgaria*—şi toţi patru sfâşiau bucăţi de carne sângerândă dintr'un biet om, istovit şi gol, pe spinarea căruia scria, cu litere de afiş: *Mămăligarul.*

V'am spus, ni se pare, că, pe bocciul de bulgar, duhul îl dă afară din cocioabă.

Pe la o vreme, târziu, s'a îngăduit, în fine, prizonierilor să scrie acasă—dar scrisorile rămâneau, firește, la poştă, ca şi în Germania.

Tot atunci au fost surprinşi ofiţerii de o altă concesie: li s'a îngăduit să-şi comande cărţi în ţara nemţească—dar cu o condiţie: comanda să se facă de către sublocotenentul Bojadjieff, comandantul lagărului, şi preţul comandei să 'i-se numere, cu anticipaţie, lui.

Ofiţerii s'au executat.

După un an de la comandă, cărţile tot nu sosiseră—şi când, mai târziu, au ajuns, în sfârşit, în lagăr, le-a oprit, ca suvenir, Bojadjieff, care, de altfel, nu vorbia de cât limba marilor cultivatori de arpagic.....

După străgăneli multe şi mari, după şicane şi corespondenţă îndelungată, *Crucea Roşie* din Geneva şi din Berna a început să expedieze colete pentru prizonierii români. Dar nu s'a dat voie nici ministrului Spaniei nici delegatului elveţian să asiste şi să controleze distribuţia. Cum, de altă parte, *Nouvelles de l'Agence des prisonniers de guerre* nu primise nici o dată lista, adresa ori numele celor internaţi în lagărele bulgăreşti, coletele, neputând fi trimise cu indicaţie precisă, rătăceau din lagăr în lagăr, sparte, furate şi continuu cu menţiunea „Necunoscut". Dar chiar când adresa era deslușită, pachetele steteau cu săptămânile pe mâna bulgarilor—ceea ce, se înţelege de sine, făcea că la prizonieri nu ajungea de cât coşul ori hârtia. De cele mai multe ori procedeul era direct cel din Germania: se cerea prizonierului să semneze, întâiu, de primire—şi abia după aceea îi dedea ambalajul sau nu i-se dedea nimic.

Când se întâmpla ca adresa să fie precisă, atunci comandantul bulgar fura conţinutul iar coletul gol îl trimitea înapoi, la Berna, cu menţiunea tipică: *„Nu e internat aici"*.

www.dacoromanica.ro

In operația, migăloasă și complicată, a distribuirei pachetelor, sunt și momente când, într'adevăr, bulgarii, ca porci, s'au arătat superiori germanilor

Gestul trebuie reținut, pentru că, de te-ai duce până la equator, n'ai să-l întâlnești dacă n'ai fost prizonier în lagărele din Bulgaria.

Luăm amănuntele din memoriile ofițerilor, de-a dreptul, fără să punem de la noi de cât cerneală.

Comandantul lagărului, ajutat de soldați, desfăcea pachetul, punând, mai întâiu, sfoara la oparte. Pe urmă, lua talașul, ca să-și facă, din două-trei expediții, saltea ori pernă. După aceea, lua pentru el tot ce'i părea mai bun în pachet, de preferință conservele de carne, sub pretext că le duce la analiză ca să nu conție cum-va otravă, trimisă din Geneva pentru prizonierii români...

Se înțelege că... rezultatul analizei nu'l mai vedeau ofițerii.

Tot așa făcea comandantul cu țigările, cu șocolata și cu pesmeții—de la cutiile cărora tăia, migălos, etichetele ca să le ducă familiei ca tablouri.

După aceste preliminării, bulgarul desfăcea, din coletele care nu fuseseră furate până la fund, cutiile cu conserve și turna, în acelaș ceaun, conținutul tuturor, ori cât de variate ar fi fost cutiile—după ce, mai întâiu, bârcâia cu laba și-și lingea degetele de pe fie care operație.

La urmă, aduna cutiile de tinichea și pleca cu ele—ca amintire, probabil, de la Berna.

In momentul de a pleca, însă, de sigur tot ca amintire, lua și el câteva porții din ceeace le lăsa ofițerilor — dar talmeș balmeșul rămas în ceaun era atât de desgustător, încât, afară de bulgarul sălbatic, nici o ființă omenească nu l'ar fi atins.

Și astfel, sacrificiile imense făcute de *Crucea Roșie* pentru a alina suferințele prizonierilor, mergeau în vânt sau hrăneau pe rămătorii lui Coborg comandanți ai lagărului.

Incă un cuvânt: mandatele postale trimise din țară, prizonierilor din lagare, cădeau într'una sau în cealaltă din aceste două categorii: cinci la sută din ele, se plăteau cu întârziere de câte trei-patru luni, dar se plăteau; celelalte nouăzeci și cinci la sută, nici până în ziua de azi n'au fost achitate. Locotenentul Nădejde, colonelii Teodorescu și Nicolicesau, ofițerul Fedeleș și, între alții, sublocotenentul Rozenberg, pot, în privința aceasta, să dea amănunte cari ar părea din *O mie și una de nopți*.

Trebuie, însă, cu toată severitatea pe care o arătarăm până aci, trebuie să admirăm onestitatea, delicatețea și spiritul de or-

www.dacoromanica.ro

dine al bulgarului—virtuți cari, după germani, se cade să-i pue, în rangul civilizației, alături dacă nu chiar în capul celor pe cari în Muntenia îi comanda Mackensen: ca să se evite risipa, ceaușii cari îndeplineau, în lagările din Bulgaria, slujba de fedwebeli, adesea cu rangul de ofițeri superiori, furau, e drept, conținutul coletelor pe cari le frimetea *Crucea Roșie* pentru prizonierii români—dar le furau cu tinichea cu tot, ca să le vânză întregi, de multe ori însăși prizonienilor cărora fuseseră adresate, așa intacte cum eșau dela fabrică, ceeace dovedește că făceau economie în loc să le digere și prin urmare să le distrugă, cum ar fi procedat alți hoți de altă nație.

Trebuie, oricât de intens ți ar fi resentimentul pentru acest popor de banditi, trebuie, dacă ești om cinstit, să-i pui în relief și însușirile bune, nu numai ușoarele cusururi de care nu e scutit nici un muritor.

---

www.dacoromanica.ro

TORTURI INFERNALE

Exterminare! Exterminare radicală. Poporul român, poltron, nu merită răzbunare ci nimicire. Nu din pricina păcatelor din trecut şi din present, ci ca să asigure viitorul prosper al omenirei, desvoltarea normală a istoriei. Poporul acesta trebuie să dispară de pe suprafaţa pământului cum dispare gangrena de pe trup. Trebuie dar pusă în mişcare sabia lui Atila şi a lui Tamerlan ca să curăţim câmpia Dunărei. Exterminare!

Kambana, *Octombrie 1916.*

Ceeace urmează e atât de atroce, încât, ca să fim crezuţi, ar trebui să producem —, ca confirmare, mărturia multor ofiţeri. Altfel, lectura capitolului acestuia ar fi considerată, de către cetitor, ca produs pervers al unei imaginaţii bolnave.

Un tablou din *Invierea* lui Dostojewski ar putea singur să dea o impresie trecătoare despre drumul pe care se intră în lagărul bulgăresc.

Câmpie moartă — pustiu lugubru. Nici iarbă nici pomi — nici potecă măcar. Ici-colo, un pâlc de scaieţi—şi, la intervale de poştii, câte un arbust rahitic agonizând sub razele de foc ale unui soare nemilos.

Asta, vara.

Toamna, plouă vecinic. Arşiţa care îmbracă piatra stearpă a acestor regiuni vitrige, se incleieşte şi formează mlaştină cât vezi cu ochii. Munţii îşi desfundă pârâele—şi câmpia, cărăuită de trâmbele de apă, ia aspectul unui iac imens, în mijlocul căruia, câte

www.dacoromanica.ro

un pâlc de mărăcini sau, din distanță în distanță, câte un pom uscat, răsucit și oprit în desvoltare, își ridică penibil caierul ca să închipuiască insula pe luciul nesfârșit al apelor care se rostogolesc năvalnic.

Iarna, sub biciul sfâșietor al viscolului, moare tot ținutul. Apele înghiață, vegetația, meschină, rară și scorojită, se desbracă și împietrește—iar sghiaburile primitive cari țineau loc de drumuri, se culcă sub lințoliul de zăpadă, care se întinde, uniform și trist, peste tot cuprinsul.

Aspectul sinistru al regiunilor în cari sunt așezate, în Bulgaria, cimitirile cărora, printr'un eufemism crud, li se zice *lagăre* — aspectul acestor crâmpeie de pustiu—spune elocuent, el singur, ce blestemat e pământul antropoizilor și cât de amarnică trebuie să fie soarta celor cari le încap pe mână.

Pe vremurile astea, prin bălțile și pe noroaiele astea, duși cu baioneta de pe urmă și bătuți cu ciomagul ca să meargă în pas cu sicarii cari îi conduc, se târăsc, ziua și noaptea, prizonierii noștri, goi, flămânzi, desculți și plini de răni — opriți din etapă în etapă, pentru ca, sub lovituri de bâtă, să fie jefuiți, de fiecare escortă, de tot ce, afară de suflet, le-a mai lăsat rapacitatea călăilor de pe drum.

Și apă nu le e îngăduit să bea; și populația împușcă în grămadă pe unde trec, și rănile sângerează — pe când sentinela croiește cu gârbaciul de tâșnește sângele pe zăpadă.

Drumul, cât e de lung, e presărat de cadavrele celor căzuți sub biciu, cadavre asupra cărora se aruncă, ca hienele, femeile și fetele bulgarilor, în nădejdea zadarnică cum că or mai găsi ceva de furat.

După zile și nopți de drum ucigaș, fără pâine și fără picătură de apă ca să-și potolească focul, osândiții ajung la Haskowo, la Kirdjali, la Tuiowo sau la ori care alt punct de măcel—căci toate sunt concepute la fel, în toate se moare.

Când ajunge, primul rând, în fața bordeiului în care știe că are să-și derapene tinerețea și să și stingă viața în foame și în tortură, ezită un moment, instinctiv, ca vitele pe pragul abatorului. Ciomagul sentinelei, însă, aplicat cu cruzimea de care numai bulgarul e capabil, îmbrâncește pe nenorocit în gura gârliciului—și din ceasul acesta, ușa încuiată pecetluiește mormântul ostașului căzut pentru cea mai măreață cauză din câte pun în mișcare activitatea omenească.

De cum au fost înghițiți de mormântul uriaș în sânul căruia îi aruncă, cu patul puștei, garda escortei, prizonierii devin,

www.dacoromanica.ro

fiecare pentru celalt, pază, neputincioasă, la căpătâiu, până 'şi deapănă toate firele vieţii,

Şi agonia e sfâşietoare.

Din capul locului, ca să nu rămâie nici o îndoială asupra a ceea ce'i aşteaptă, ofiţerii români, cari în lagăre erau consideraţi ca *robi*, au fost daţi ca ordonanţe soldaţilor bulgari...

Am putea să sfârşim aci, fiindcă, pentru european, pentru omul cu sufletul la locul lui, nu poate, animalul care poartă arma, nu poate să cază mai jos, să se afirme mai abject, să învedereze mai lămurit că înjoseşte uniforma şi ultragiază pământul pe care'l calcă, decât scuipând pe demnitatea eroului care 'şi-a dat viaţa ca să nu cedeze o palmă din patrimoniul strămoşesc.

Negrii din fundurile neexplorate ale continentului sălbatec, mănâncă pe prizonieri, e adevărat — dar îi mănâncă pentrucă, de pe concepţia lor, incomparabil superioară judecăţii bulgăreşti, omul care se luptă cu curaj, trebuie să fie de esenţă deosebită, prin urmare mai bun de mâncat decât laşul care se derobează ori isprăvitul care dormitează pe vatră; pe când mongolul, mai pre jos cu mintea decât însăşi antropofagii, au împins, nu o dată, sacrilegiul, până a pângări simbolul însuşirilor pe cari e de presupus că ei înşişi îl înfăţişază ca ofiţeri, şi'i au dat, ca sclavi, spre cazna, soldaţilor, acelor macaci cu evoluţia necomplectă, cari, din punct de vedere al condiţiilor morale, ţin locul de mijloc între om şi vită.

Şi credem că n'a avut nici o greutate, administraţia militară, în recrutarea comandanţilor de lagăre de pe criteriul acesta. Ministerul de războiu din Sofia avea *l'embarras du choix* — căci, în ţara lui Coburg, e destul să întinzi mâna ca să dai peste bestie.

Lagărul de la Gorni Panicierowo era comandat de locotenentul Semergieff, invalid dintr'un alt războiu, ofiţer brutal, agresiv, şi, ca toţi camarazii lui, cu educaţie de hamal. Avea sub ordinele lui o gardă de sălbateci, cei mai sângeroşi tâlhari cari cutrieră munţii în timp de pace şi sechestrează trecătorii ca să-i facă să se răscumpere. Criminalii aceştia băteau toată ziua, sub ochii bine voitori ai comandantului, pe sârbii ostatici — şi sbierau, ca să terorizeze lumea, ca nişte posedaţi.

www.dacoromanica.ro

Intr'o zi, povesteşte locotenentul Radu Lascu, din Reg. 84 Infanterie, „intr'o zi, un biet sârb, bătrân, infirm şi nemâncat, venise în curtea baracei noastre ca să caute niscai frimituri de pâine. Călăii l-au zărit şi l'au bătut aşa de crunt în cât a doua zi a murit, sărmanul".

„Ofiţerii români" declară maiorul Zagoritz, „duceau o existenţă penibilă, lăsaţi la discreţia gradelor inferioare bulgăreşti, cari, innarmaţi cu reteveie, se plimbau toată ziua prin lagăr şi ameninţau pe prizonieri".

La fiecare pas, apoi, declară sublocotenentul Sachelarie: „la fie care pas pe care 'l făceau, se repezia sentinela şi 'i brusca. Uneori, fără motiv, trăgea asupra ofiţerilor. Ducându-ne câţi va să luăm pâine pentru camarazi, sentinela a tras un foc asupra noastră. Puţin a lipsit ca să fim impuşcaţi".

Şi faptul s'a repetat, confirmă sublocotenenţii Rusescu şi Parota de la 2 Infanterie. „Ne spălam rufele, într'o zi, la un pârâu, „şi, pe când voiam să le întindem pe un pom de alături, senti„nela a început să tragă cu puşca în noi".

De cele mai multe ori, însă, glonţul ucigător era înlocuit cu brutalitatea, cu umilinţa, cu tot ce poate degrada mai desăvârşit pe om. „Intr'o noapte", povesteşte maiorul Traian Grigorescu, de la 5 Obuziere, „locotenentul de rezervă Pandele Gheorghe, fost deputat, şi N. Ionescu, amândoui dintr'un regiment de Graniceri, au fost bătuţi de sentinele şi puşi să care hârdăul în care 'şi făceau ofiţerii treaba".

După o lună de zile, ofiţerii români au fost scoşi din acest lagăr de orgie criminală şi, pe la începutul lui Octombre, duşi la Kirdjali.

Aci, comanda lagărului o avea un locotenent Kirceff, un dobitoc mare şi gros, care, judecând de pe apucături, mai ales că vorbia româneşte, trebuie neaparat să fi fost zarzavagiu în Romănia ori argat pe la vre-una din moşiile învecinate.

Era vecinic beat — şi, de cum intra în baraca prizonierilor, regulat începea, de la uşă, să injure şi să ameninţe.

Dar era un tip Kirceff — putea, el singur, să reprezinte Bulgaria întreagă : rău crescut, brutal şi ridicul — ridicul pe toate cusăturile.

Comandant de fapt, însă, al lagărului, era un soldat Christea. Asta tăia şi spânzura în tot cuprinsul cimitirului. Daca vrea el, ofiţerii îşi puteau aduce apă de la numeroasele fântâni din prejur; dacă nu, nu. Garda, formată din adunături de prin ţinuturile foste

www.dacoromanica.ro

turceşti, constituia o bandă, care, din chiar senin, se năpustia asupra prizonierilor şi'i stâlcea în bătăi.

Şi locotenentul Rodoteanu, de la 3 Artilerie uşoară, zice, cu privire la regimul orânduit pentru prizonieri :

„Tratamentul era aşa de mizerabil în cât întrece orice imaginaţie şi nu se poate califica. Părăsiţi, cu ordine anume, în ghiara soldaţilor a căror barbarie o cunoaşte toată lumea, tâlharii îşi atrăgeau laude din partea superiorilor pentru fiecare ticăloşie pe care ne-o făceau".

De altfel, lagărul ofiţerilor români era considerat ca lagăr de represiune. Aici se trimeteau ofiţerii englezi şi francezi, vinovaţi, în lagărul lor, de cine ştie ce greşală mare, ca s'o ispăşească, drept pedeapsă.

Şi, cum e uşor de înţeles, nu era deosebire, ca purtare, între vita cu două picioare care păzea la uşa mormântului, şi comandantul cimitirului sau ofiţerul superior cap al garnizoanei. Simionoff şi Tabacoff, locotenenţi-coloneli, ori Bojadjieff, locotenentul, sau Christea, simplu soldat, erau de o potrivă ordinari, feroci şi grosolani.

De altfel, omenia, la bulgari, e, prin tradiţie balcanică, socotită ca slăbiciune.

Ofiţerii şi soldaţii bulgari în puterea cărora erau lăsaţi, goi, prizonierii români, se întreceau, care mai de care, să'i injure, să-i bată şi să i închiză. Maiorul Traian Grigorescu de la reg. 5 de Obuziere ; locotenentul Ichim, de la Reg. 34 Infanterie ; şi sublocotenentul Bârsan, reuşiseră să evadeze. Au fost prinşi, închişi în temniţă la un loc cu condamnaţii de drept comun, insultaţi şi bătuţi, în Octombrie 1916.

Tot atunci, trecând prin faţa şcoalei turceşti pe dinaintea căreia se plimbau ofiţerii români, un sublocotenent bulgar, de rezervă, s'a repezit, fără nici un motiv, la locotenentul Drăghicescu, judecător de tribunal, l-a pălmuit şi a scos baioneta. L-ar fi străpuns fără intervenţia avocatului, locotenent de rezervă, Mureşanu, de la Reg. 34, care, din întâmplare, ştia bulgăreşte.

Plutonierul cu termen redus Henri Fichman, de la 40 Infanterie, a fost bătut, la 17 Martie 1917, până la sânge, cu cravaşa, de către colonelul Iconomoff şi locotenentul Kirtceff, comandant al lagărului, fiindcă a refuzat să denunţe pe un soldat bulgar care'i adusese o scrisoare de la Sofia.

După două luni, acelaş plutonier e arestat din nou, pentru acelaş vechiu motiv, şi fiindcă n'a vrut să se facă ludă, a fost închis în puşcăria comună la un loc cu osândiţii şi cu dezertorii turci.

www.dacoromanica.ro

La 10 Iunie 1917, căpitanul C. Horezeanu, din Reg. 80 Infanterie, a fost lovit cu cravaşa, în mijlocul drumului, fără nici un motiv, de catre un soldat de al comendulrei, soldat, care, de altfel, bătea pe ori cine îi eşia în cale, ofiţer sau grad inferior.

Peste o săptămână dela data aceasta, sublocotenentul Bojadjieff, vizitând grupul de prizonieri închişi într'o mahala ţigănească, a dat poruncă ca avocatul C. Bălănică, ofiţer de rezervă la 34 Infanterie, să fie scos din lagăr şi dus la închisoare.

A doua zi l-a executat.

Tot atunci, Bojadjieff vizitează din nou lagărul şi porunceşte sentinelelor să aducă la corpul de gardă şi să bată pe locotenentul Dumitrescu Ion, din Reg. 70 de Infanterie. În momentul când s'au repezit călăii să-l ridice, însă, a sosit un locotenent bulgar, Hagi Dincioff, care s'a interpus şi a înlăturat infamia.

Şi lanţul e nesfârşit.

Colonelul Niculicescu Solomon, comandantul regimentului 36 de Infanterie, a fost închis 20 de zile şi motociclistul Goldman bătut de moarte, din ordinul sublocotenentului Bojadjieff — pe cuvânt că au călcat regulamentul lagărului, regulament care nu exista într-un cât nici o dată nu fusese adus la cunoştinţa prizonierilor.

De altfel, actele de laşitate ale acestui bragagiu sunt mai revoltătoare de cât însăşi ale soldaţilor din gardă. La 2 Iulie 1917 au fost închişi, fără nici o vină, de către Bojadjieff, locotenenţii-coloneli Pârjolescu şi Stirbulescu, — iar bravului colonel Mărăşescu, care protestase contra infamiei, i-a răspuns bestia, pe tonul care distinge pe bragagiu dintr'o mie. *„Dacă mai zici un cuvânt, te scuip drept în gură, câine!*

Oscar Zager, medic de batalion în Reg. 80 Infanterie, trimes din Haskovo, cum am spus, la Kirjali, ca să facă serviciu la spitalul de acolo, a adus, ofiţerilor din Kirjali, câteva comunicări din partea camarazilor de la Haskowo.

Pentru vina aceasta, Bojadjieff, care trebuie, în timp de pace, să fie bandit ori fecior de bandit, a chemat pe medic la comendulrea pieţii şi, sub ameninţare cu biciul, i-a cerut să iscălească un proces verbal scris bulgăreşte.

Doctorul a cerut un interpret, ca să-şi dea seama de ce e scris în procesul verbal şi pentru cuvântul acesta, Bojadjieff a dat poruncă gealaţilor de l'au bătut pe ofiţer cu un biciu la capătul căruia atârnau gloanţe de plumb. Soţia unui colonel bulgar

www.dacoromanica.ro

d-na Iconomoff, trecând din întâmplare pe stradă şi auzind ţipete, s'a urcat şi a intervenit ca victima să nu mai fie torturată. După plecarea d-nei Iconomoff, însă, oroarea a început, mai cumplit decât până aci.

Ca continuare a pedepsei, apoi, doctorul Zager a fost închis în puşcărie, alături cu criminalii şi cu hoţii, şi ţinut şapte luni de zile, în condiţii atroce pe cari condeiul refuză de a le pune pe hârtie.

*

În lagărul acesta a fost adus, ca pedeapsă, la un moment dat, fiind că fugise de la Haskowo, locotenentul francez Louis Cocher de la Reg. 175 de Infanterie. Ofiţerul a stat la închisoare 16 zile, în care vreme şeful gardei avea ordin să nu-i dea nimic de mâncare şi să nu dea voie românilor să-i ducă cum-va.

Pe urmă au adus pe locotenentul secund Sathey Schmith, aviator în armata engleză, care evadase. Fiind prins, a fost aruncat într'o închisoare mizerabilă, de la 1 până la 15 Iulie 1917. Mai târziu a fost din nou pedepsit cu trei zile închisoare pentru că, aducându-i-se, într,o zi, trei colete, dintre cari unul fusese în parte furat de către comandant, a scris pe chitanţă: „Am primit două colete şi *jumătate*".

www.dacoromanica.ro

HASKOWO

Un vagon plin cu monumente funerare din vechia Serbie a sosit în gară la Sofia. Socotim că cel mai bun mijloc de a întrebuința acele monumente ar fi să se așeze pe mormintele lucrătorilor noștri naționali, morminte cari sunt azi în stare tristă.

(Dnevnic, *24 Februarie 1916).*

Intr'o țară a cărei presă anunță, public, că s'au furat până și pietrele mortuare din cimitirile inamicului, lagărele de prizonieri nu puteau să fie decât ceeace au fost.

Haskowo e dintre acestea.

Aci s'au adus, din capul locului, ofițerii români căzuți la Neajlov, în 1916, și au fost dați, ca comandant de lagăr, pe mâna unui sergent, care, de teamă că, altfel, nu i s'ar cunoaște, poate, origina bulgărească, le-a spus, din prima zi, în limbajul care face ca mongolul să semene cu o bestie cum seamănă altă bestie: „Aici, eu sunt stapân. De acum, între voi, nu mai e general, colonel ori ofițer. Toți sunteți robi".

Se înțelege că, cu un asemenea comandant, ofițerii au fost lăsați la discreția animalelor din gardă, cari îi umileau în chip sângeros. Orice le era permis brutelor când era vorba să vexeze pe români. Le era permis chiar să silească pe ofițeri să ducă și să verse hârdăul în care'și făceau trebuințele noaptea, hârdău care stetea la ușa barăcei. „Eu am fost pus la o astfel de treabă de către sentinelă", spune sublocotenentul Ionescu Mihail, din Reg. 66 Infanterie, „și fiindcă m'am opus, am fost injurat și lovit cu patul puștei".

www.dacoromanica.ro

Locotenentul-colonel T. Gheorghiu povestește: „Am avut de îndurat cele mai mari umilințe și dureri morale. Sentinelele și soldații bulgari loviau, fără nici un motiv, pe ofițeri. Aceștia, ofițerii, au fost puși să care hârdaiele cu murdărie—și care nu se supunea, era bătut cumplit".

Vitele puse de pază pentru ca ofițerii să nu se poată depărta cu gândul de realitatea amară că sunt captivi la bulgari, coborâseră toată scara ignominiilor — așa în cât, dela o vreme, trebuia să și bată capul ca să născocească o nouă tortură. Așa, într'o zi, numai prin caprițiu de sălbatec, sentinela a pus pe medicul maior Burghelea să care *cu mâna* materiile fecale din hârdău. Medicul s'a opus—și bulgarul l-a bătut peste șale și peste mâini cu patul puștei.

Și când ofițerii, exasperați de insulte, de umilințe și de bătăile zilnice, reclamau comandantului, rezultatul era, invariabil, aceiaș: închisoarea.

Și erau așa toți bulgarii, dela urangutanul care slujia de sentinelă până la ofițerul superior venit în inspecția lagărului. Mai ales aceștia aveau, către români, atitudine atroce — fiindcă barbaria, la poporul acesta aziatic, crește în raport direct cu poziția socială. În primă-vara lui 1917, ne mai putând îndura lipsa, insultele și brutalitatea celor din lagăr, ofițerii din Haskowo au ieșit, în frunte cu căpitanul Crețoiu, din Reg. 9 Artilerie, și au expus doleanțele prizonierilor către un bulgar cu rang mare venit să inspecteze lagărul.

— Puneți mitralierele, ca să sfârșim odată, mai bine, decât să murim încet de inaniție! a încheiat căpitanul Crețoiu.

Și a doua zi, ca satisfacție a reclamanților, toți ofițerii au fost închiși la arest, pe câte 20 de zile...

Luptele dela Mărășești și succesele răsunătoare ale armatelor noastre trântiseră personalul administrativ al lagărelor din Bulgaria într'un fel de delir de distrugere.

Toată lumea se înarmase cu ciomege și lovia, orbiș, pe oricine întâlnea.

„Ne băteau și ne insultau în toate zilele" declară locotenentul Șerban Leoveanu, din Reg. 66 Infanterie. „Dela cel din urmă soldat și până la comandantul lagărului, toți căutau să ne facă mizerii — și, cum aveau toate mijloacele să ne împingă la greșală, găseau, ori când voiau, ocazia să ne lovească și să ne insulte, pe noi și țara noastră".

www.dacoromanica.ro

„Regimul", zice maiorul Gr. Aricescu, „era nu se poate mai inuman. Fiecare soldat avea dreptul, cu reteveiul de care nu se despărţia niciodată, să bată până la sânge. Mulţi ofiţeri au fost insultaţi şi bruscaţi de însăşi comandant".

Tratamentul devenea din ce în ce mai aspru, pe măsura insucceselor pe cari le înregistra armata bulgărească. „După marea bătălie dela Mărăşeşti, declară locotenent-colonel Gheorghiu, mulţi ofiţeri au fost bătuţi. Ordinul, de sigur, venea din sferele de sus".

Cât despre bieţii soldaţi români, nici chip omenesc nu mai aveau, sărmanii. Flămânzi, martirizaţi şi bătuţi ca vitele de jug, ajunseseră nişte umbre. Şi dacă ofiţerii protestau împotriva barbarliilor cari se petreceau sub ochii lor, erau şi ei închişi şi bătuţi.

Dimineaţa îi scoteau la apel năpustind asupra lor câte douăzeci—treizeci de sălbatici, cari îi scoteau din baracă cu ciomagul. Multe din aceste lovituri erau mortale — şi mai toate siuţiau victima. Un oarecare Nicola, mai ales, un brigand, a frânt multe mâini, a scrântit multe picioare şi multora le-a rupt şira spinării.

Soldaţii osândiţi să fie bătuţi drept pedeapsă, erau duşi în mijlocul lagărului şi executaţi în sunetul trâmbiţei.

Căpitanul Al. Constantinescu descrie în modul următor ceremonia aceasta infamă:

„Chiar ofiţerii erau obligaţi să asiste la a treia bastonadă „care este de tradiţie în lagările bulgăreşti. Se aşezau ofiţerii „adesea, în linie, făcând front, ca să asiste la bastonadă, care se „executa în sunet de trâmbiţă. S'a întâmplat de două ori ca „omul bătut să moară, sub lovituri, în faţa noastră a tuturor".

Şi căpitanul acesta, Al. Constantinescu, are situaţie specială în lagăr. E interesant de ascultat: „Am fost închis 5 zile pentru „că s'a găsit la mine, cu ocazia unei perchiziţii, o lucrare asu„pra bătăliei dela Neajlov şi câteva schiţe privitore la aceste „lupte. Devenit, astfel, suspect, am fost îndatorat, până la sfâr„şitul captivităţii mele, să mă prezint la cancelarie de câte trei „ori pe zi, de-a valma cu banditii sârbi".

Locotenentul Săulescu, de altfel, a fost închis 5 zile fiindcă s'a găsit la el un glonţ de revolver, glonţ pe care'l păstra ca amintire din războiu.

Şi *închisoarea*, era un bordeiu în pământ, unde se puneau la *apreală* toţi tâlharii din Balcani şi unde se aduceau pe targă cei bătuţi în piaţă — nenorociţi cari, a doua zi, treceau din bordeiu de-a dreptul la morgă...

www.dacoromanica.ro

Să continuăm cu depoziția căpitanului Al. Constantinescu, fiindcă ofițerul acesta a fost martor la scene de ferocitate cari constituiesc adevărată frenezie dementă:

„Soldatul bulgar Nicola, călăul lagărului, vecinic înarmat cu „un ciomag gros, lovia, cu cea mai mare cruzime, pe ori cine „întâlnia. Bulgarul acesta a pocnit în cap pe Stelian Popescu, „plutonier cu termen redus, cu atâta putere și așa de sălbatec, „în cât nenorocitul a căzut fără cunoștință.

„Peste câteva zile plutonierul a murit.

„L'am văzut, tot pe el, dând cu ciomagul în prizonierii sârbi „și români când a venit comisia să aleagă pe infirmi. Dedea cu „tocul cizmei în ciolanele celor schiopi, ca să-i vindece, zicea el. „Gonia, în pas gimnastic, în jurul lagărului, pe debilii pe cari „trebuia să-i prezinte comisiei medicale, până când cădeau la „pământ de oboseală; pe urmă îi bătea ca să se scoale de jos. „Și asta sub ochii colonelului doctor Doguroff și a lui Maneff, „comandantul lagărului.

„A bătut pe un biet sârb până când a murit sub ploaia de „ciomege. Pe urmă a trimis de i-a adus o targă cu care l-a „dus de l-a aruncat în groapă.

„Caporalul Gheorghe—supranumit *grecul*—dedea cu pietre și „cu cărămizi în românii și sârbii de corvadă.

„Atâta a dat cu ciomagul în capul unuia, în cât l-a lăsat „mort. Și pe urmă, apucat de furie, pisă cadavrul cu potcoava „dela cizmă.

„Șeful serviciului sanitar al spitalului de ofițeri atâta a dat „cu ciomagul în capul plutonierului Apostolescu, în cât i l-a „spart în trei locuri.

„Și scena se petrecea chiar în baraca ofițerilor.

„Soldatul Ivciu avea specialitatea de a bate noaptea, pe ofi- „țerii români, cu patul puscei.

„Un alt soldat, pe care l-așI cunoaște dacă l-așI vedea, a „lovit pe locotenentul-colonel Florescu și pe sublocotenentul D. „Gheorghiu, fiindcă au supraveghiat distribuția hranei ce se dedea „soldaților români. Și să se noteze că hrana aceasta era cum- „părată din cotizația ofițerilor și că supraveghetorii făceau parte „din comitetele alese de comandantul lagărului.

„Toți soldații bulgari, de altfel, purtau, pe lângă armă, câte „un reteveiu, cu care loviau ca în vite. Noaptea, au fost loviți, „printre atâția ofițeri al căror nume le-am uitat, următorii, de „cari îmi aduc perfect de bine aminte: maiorul Popescu Gheor- „ghe, mort pe urmă de disenterie; locotenentul Iliescu Paul;

www.dacoromanica.ro

„locotenentul Popescu Alexandru, isbit foarte grav la genunchiu;
„locotenenții Mogoș și Pavelescu; sublocotenenții Teodorescu
„Teodor, Teodorescu Traian, Moțoiescu Iancu, Ștefănescu Barbu,
„căruia, din pricina brutalității cu care a fost lovit, i s'a anchi-
„lozat degetul cel mic dela mâna stângă — și plutonierul Nodica
„Condurache.

„Un sârb a fost așa de crunt bătut încât a rămas cu șira spi-
„nării ruptă. Nu mai putea să se mișce decât târându-se. Și n'a
„fost dus la spital! — l-a lăsat să moară în bordeiu.

„Morții erau îngropați în pielea goală iar hainele se dedeau altor
„sârbi — așa încât comandantul avea tot interesul să întreție și
„să lățească molima în lagăr.

„Un ostatic grec, bănuit că ar avea parale la dânsul, a fost
„atras afară din baracă de către o sentinelă și împușcat ca să-i
„prade.

„Acest regim ale cărui orori întrec pe toate de până aci, a fost
inaugurat de sălbatecul comandant Maneff.

„In luna lui Iulie 1917, a fost numit comandant al lagărului un
„jidan, sublocotenent de rezervă. Tipul acesta întrunia perversi-
„tatea ovrelului și răutatea sălbatecă a bulgarului. Ticălosul acesta
„ne-a pricinuit toate neplăcerile și toate mizeriile posibile.

„Nu ne dedea voie să ne cumpărăm carne; întârzia darea sol-
„delor cu câte 3—4 luni; scrisorile trimese de familie zăceau cu
„lunile în cancelaria lagărului — și le înapoia, pe urmă, scrisul
„pe plic că adresantul nu e în lagărul acesta sau, de-a dreptul,
„le rupea.

„*Ca să nu murim de foame și de mizerie, a trebuit să-i numărăm*
„*o mie de lei*", declară locotenentul colonel Gheorghiu.

Și ce noroc, totuși, pe prizonierii români, că, în tot lagărul și în toate lagările bulgărești, n'a fost, din fericire, n'a fost decât un singur jidan ofițer. Dacă ar fi fost încă unul, cel puțin jumătate din cei cari fac declarații acum ar fi rămas, în vecii vecilor, pe pământul bulgăresc!

Și colonelul Gheorghiu adaugă:

„Jidanul avea sub ordinile lui un adevărat călău. 'Și adusese din
„lagărul de la Slyven, un bandit bulgar, care", sub comanda târ-
„tanului, *a omorât, cu ciomagul, în timp de patru luni, peste*
„*trei sute de sârbi și mulți soldați români*".

Două fapte, încă, înainte de a trece la un capitol nou.

www.dacoromanica.ro

Declarația soldatului cu termen redus Arthur Lorentz, din Reg. 80 Infantere, arhitect din București, diplomat al Școalei Centrale de arhitectură din Paris:

«In Decembrie 1016 se destinase, ca locuință, pentru cinci «sute de prizonieri români, umbre și schelete, un adăpost, cu «ciment pe jos, în gara Sofia — adăpost în care, de regulă, «se bagă locomotivele de reparat.

«Vântul sufla cu furie — și gangul era deschis la amân- «două capetele. Nenorociții nici nu se mai puteau mișca, re- «begiți de frig și pocâltiți de foame.

«Am văzut cu ochii mei, în grămadă, oameni morți, soldați «români, întinși pe cimentul rece ca ghiața — și alții, dintre «camarazii lor și ai mei, tâmpiți, degradați de mizeria fără «nume, rozând în neștire, cojl de sfeclă crudă».

A doua scenă:

«Către sfârșitul perioadei de groază din Rodop. Ofițerii, «concentrați la Ustowo, așteptau să fie trimiși la Kirdjali. «In convoiu, se afla părintele Florescu, secretarul Facultății «de Teologie și directorul internatului teologic din București, «confesor militar al Regimentului de Grăniceri.

«Apare locotenentul bulgar Ceandoff. Face, cu mâna lui, «perchiziție corporală preotului; îi smulge de pe piept crucea «de argint cu care oficia serviciul divin — și «pleacă».

Ce să spunem ca comentariu la asemenea acte de brigandaglu? Să lămurim, doar, că Ceandoff e bulgar — și să trecem înainte, convinși că toată lumea a înțeles, fără alte explicații.

www.dacoromanica.ro

UN NUME PREDESTINAT

Ochiu pentru ochiu, se zice în Sfânta Scriptură. Pentru urmaşii briganzilor romani, această măsură nu mai e suficientă. Când e vorba despre ei, trebuie aplicată maxima: *pentru un ochiu, o sută; pentru un dinte, o mie.*

(**Utro**, *17 Septembrie 1916*).

Nu ştim ce-o fi însemnând, pe bulgăreşte, cuvântul *Rakowski*. Poate locuitor din Rakowa; poate bandit de drumul mare; poate, scurt şi simplu: bulgar — nu ştim, în sfârşit. Ceeace ce ştim, e că, logic ori prin coincidenţă, vocabula: Rakowski trebuie, neapărat, să amintească un scelerat, o crimă laşă sau cel puţin un act de piraterie.

Scena oribilă la care au dat loc briganzii lui Coburg în gara Rakowski este dintre cele care nu'şi-au perechea decât în romanele fantastice ale celor cari au descris viaţa şi isprăvile cleftilor din ascunzişurile Emului.

O luăm aşa cum o găsim în declaraţiile victimelor, fiind-că nu voim că trunchiăm nici un amănunt din această dramă.

«In dimineaţa de 5 Decemcrie 1916, un grup de 110—120 de ofiţeri, dintre cei cari, în August, fuseseră internaţi la Ţulowo, sunt trimeşi la Kirdjali. Au făcut drumul pe jos până la Zagora, şi acolo au fost îmbarcaţi în vagoane de vite, grămădiţi 60—70 la un loc.

Trenul soseşte la 11 ceasuri seara în staţia Rakovski, care se află pe linia Filipopoli—Adrianopoli, de unde urma

www.dacoromanica.ro

ca prizonierii să continuie drumul, iar pe jos, la Kirdjali.

Ofiţerii trebuiau să petreacă noaptea în vagoane, păziţi de sentinele.

Către miezul nopţii, pe când prizonierii se pregăteau să doarmă, care cum putea: în picioare, rezemaţi de perete, pe jos, unii peste alţii, oameni şi bagaje — uşile vagoanelor se deschid brusc şi se porunceşte ofiţerilor să se coboare.

Sunt duşi, după aceea, pe şoseaua care merge dela Rakowski la Haskowo, vre-o două sute de metri înnapoia gării, şi vârâţi în coridoarele a două case aşezate una în faţa celeilalte, unde li se spune că au să aştepte până a doua zi.

Comandantul militar al gării, un caporal ori sergent, porunceşte ca escorta, care a venit dela Tulowo cu convoiul, să se odihnească — şi formează o nouă gardă, compusă de soldaţi dela staţie, ca să păzească pe ofiţeri noaptea.

Comandantul gării pleacă, apoi. Nu făcuse, însă, douăzeci de paşi, când scopul pentru care se schimbase garda devine vizibil.

Un grup de cinci ofiţeri, printre cari căpitanul Traian Grigorescu şi locotenentul Iosif Nădejde, cari fuseseră conduşi, sub escortă de sentinele, pe un maidan, după o casă, ca să'şi facă nevoile, sunt atacaţi de sentinele, bătuţi — şi jăfuiţi. Li se ia paralele, mantalele, pelerinele şi jambierele. Soldaţii, transformaţi în tâlhari, iau, rând pe rând, pe fiecare ofiţer în parte şi'l despoaie de tot ce are pe el.

Ofiţerii protestează, strigă, chiamă pe comandantul gării — dar, zadarnic. După un moment de întrerupere, garda se întoarce, de astă dată însoţită de doui banditi îmbrăcaţi civil şi înnarmaţi cu cuţite. Sublocotenentul Christea Dumitru, dela 84 Infanterie, primeşte groaznice paturi de puşcă şi e jăfuit. Sublocotenentul Răducanu, dela Reg. 78, e aşa de tare lovit în pântece, în cât cade fără cunoştinţă. Soldaţii se fac că înarcă armele şi terorizează pe ofiţeri. Protejaţi de aceştia, două sentinele şi cei doui tâlhari în civil, perchiziţionează, la rând, pe toţi ofiţerii, şi le iau tot ce găsesc: parale, ceasoarnice, inele, efecte de îmbrăcăminte.

Ofiţerii au trebuit să se resemneze. Era evident că atacul fusese pregătit de însuşi comandantul gării. Daca s'ar

www.dacoromanica.ro

fi opus, ar fi fost împuşcaţi toţi sub pretextul că au vrut să fugă.

Jaful a durat până dimineaţa, când s'a întors escorta veche ca să'şi ia convoiul în primire.

Ofiţerii au reclamat comandantului gării, care, se înţelege, n'a luat nici o măsură. Au arătat cu degetul pe unii dintre briganzi — dar de geaba.

Convoiul a plecat la Haskowo. Colonelul Anastasiu a reclamat, în numele ofiţerilor, comandantului garnizonei din Haskowo, care a făgăduit că va orândui o anchetă, care să cerceteze, să studieze — când hoţii erau însăşi soldaţii din escortă.

Actul acesta de banditism a fost, pe urmă, adus, de către ofiţeri, la cunoştinţa guvernului bulgar, care a ordonat şi el o anchetă. Ofiţerii jăfuiţi au fost citaţi la tribunalul din Haskowo, unde li s'au luat depoziţiile. Dar, după optsprezece luni, ancheta tot nu era terminată...

Şi faptele acestea nu s'au petrecut pe câmpul de bătaie, în primele ceasuri sau în zilele dintâiu ale capturei, ci în inima ţării, după ce prizonierii petrecuseră o vreme în lagăr, atunci, când, prin urmare, nu mai erau în puterea trupelor cari 'i-au prins ci sub paza guvernului bulgar!

---

www.dacoromanica.ro

GOLGOTA

Frontieră strategică, faimoasa frontieră strategică, apărare imaginară a integrității românești, n'a fost de nici un folos românilor față cu mânia poporului bulgar. Mâine România nu va mai fi.

(**Echo de Bulgarie,** *organul ministerului de externe. 28 Octombrie 1916).*

S'ar părea că, după ororile de până aci, moment mai trist în calvarul prizonierilor nu e cu putință. Și pagina cea mai înfricoșată nu s'a scris, totuși. Înainte de a muri sub biciul bulgarilor ucigași, românii încă mai aveau să sufere orori necunoscute în istoria războaielor dinnainte de era creștină.

Le înregistrăm, fiindcă este singurul titlu pe temeiul căruia au drept bulgarii să revendice loc în Europa civilizată.

Abia căzuți în captivitate, ofițerii inferiori, în număr de 438, au fost luați dela Kirdjali și duși în regiunea Ustowo-Parmakli, în munții Rodopi.

Regiune muntoasă.

Potecile, de piatră, abrupte și întortochiate.

Drumuri, numai pentru picior, căci nici odată n'a mers căruța pe potecele acestea, poteci pe cari povara se cară cu samarul, pe măgari.

Și ofițerii, în zdrențe și desculți, merg la deal, cu bagajele în spinare, bătuți cu bățul, din urmă, ca vitele, de către sentinele.

Și au urcat, cu sudori de sânge, patru zile încheiate, nemâncați, bătuți și fără de răgaz, udați de ploile înghețate cari bătuiau continuu, pe acolo, la începutul toamnei.

www.dacoromanica.ro

După patru zile de torturi, de jale și de tânguiri, ofițerii ajung, în sfârșit, la Ustowo. Sunt duși, în grupuri de câte 100 — 120, pe șoseua județeană, și puși să lucreze la terasament. Un al patrulea grup fusese oprit în comuna Șeremetii. S'a dat fiecărui prizonier câte un număr, ca la ocnă, și li s'a spus că, de acl înainte, nu vor mai fi strigați pe nume, la apel, ci că fiecare să răspundă la numărul lui.

Șeful gării din Ustowo și un civil care se dedea drept inginer, au adus la cunoștința prizonierilor că au să lucreze la șosea: să taie piatră din munte, să o care până la jghiab și acolo să o așeze pe drum.

Ofițerii au protestat, amintind călăilor dispozițiile convenției dela Haga.

Atâta a fost de ajuns ca să înceapă infernul.

S'au luat, din primul grup, cinzeci de ofițeri, pe cari îi au dus, între sentinele, la Parmakli, pe piața publică a orașului, și li s'a poruncit să ia roabe, lopeți și târnăcoape, ca să lucreze la șosele. Ofițerii au refuzat să se supuie ordinului acestuia barbar. Atunci, locotenentul Candoff, comandantul companiei din Parmakli, a făcut semn — și soldații s'au năpustit cu patul puștei pe prizonieri.

Cel dintâiu a fost lovit sublocotenentul Ungureanu, dela Reg. 36. Avocatul, sublocotenent de reservă Cutcă, din 80 Infanterie, a fost, asemenea, bătut crunt.

Scena se petrecea în centrul orașului, pe piața publică, în fața populației strânsă la spectacol.

Cel mai feroce dintre bestii era Nicoloff, civilul, supraveghetor și poate antreprenorul lucrărei.

Văzând sălbătăciile la cari se dedau soldații bulgari, din ordinul comandantului, căpitanul Apostolescu Constantin iese din rânduri și protestează indignat:

— Suntem ofițeri, și nu admitem să ne ultragiați. Omorâți-ne cu glonțul, dar nu ne înjosiți!

Un sergent și câți-va soldați se năpustesc asupra căpitanului și-l lovesc cu patul puștei. Una din sentinele îl împunge cu baioneta — dar Apostolescu continuă să protesteze. Atunci, o sentinelă îl lovește în cap cu patul puștei și-l culcă, leșinat, la pământ.

Au mai fost bătuți: sublocotenentul Cardaș, profesor la liceul din Brăila; sublocotenentul Baliff, doctor în științele chimice; locotenentul Stoicescu, dela 84 Infanterie; căpitanul I. Dimitriu, dela 5 Obuziere; sublocotenentul Rosescu Horia, doctor în Teologie; locotenenții Al. Teodorescu, I. Nițescu, Ștefan Ichim și mulți alții.

www.dacoromanica.ro

Sublocotenentul Fedeleş Constantin, profesor la universitatea din Iaşi, ne mai putându-se stăpâni în faţa spectacolului revoltător ce-i se oferea ochilor, a protestat, la râudul său, contra acestor acte de sălbătecie şi a cerut locotenentului bulgar ca ofiţerii români să fie trataţi conform legilor internaţionale cari orânduiesc condiţia prizonierilor.

Drept răspuns, Chandoff a dat ordin să se ia un grup de 15 ofiţeri cari protestau mai violent şi să fie duşi, sub lovituri, la închisoarea oraşului. Cei lalţi au fost închişi, toţi, în două odăiţe şi o tindă fără ferestre a unei cocioabe din Raicewo.

Cinci zile au fost închişi, şi unii şi alţii, fără mâncare şi fără apă.

Astea, la Raicewo. La Ustowo, metoda e aceeaşi: tortura prin lovituri, prin foame şi prin sete, ca să-i determine să lucreze la soşea.

Grupul, adus aici, a fost închis, 100 de inşi, în trei odăiţe fără ferestre şi un grajd care n'avea tavan.

In adăpostul acesta ori afară, era tot atâta ploaie şi tot aşa de frig. Singura deosebire e că sub cerul liber nu mirosea a băligar.

Ofiţerii au fost ţinuţi aici, fără o fărimătură de pâine şi fără pic de apă, dela 11 Noembrie până în seara de 16.

Prizonierii, ajunsi în stare de spectre, nu se mai puteau scula în picioare decât proptindu-se de pereţi.

Populaţia se înduioşase. De aceea, ca să evite pentru civili spectacolul crimei laşe pe care o săvârşia, comandantul legase uşile cu lanţ, iar ferestrele le bătuse în scânduri — şi casa era înconjurată de sentinele.

In zilele de 12 şi 15 Noembre, ofiţerii, puşi sub judecată pentru... rebeliune, au fost chemaţi înaintea lui Nicoloff, contracciul şoselei, şi a lui Kirtceff, banditul dela Kirdjali. Aceşti *magistraţi* pun în vederea acuzaţilor că, or consimt să care piatră, ori vor fi lăsaţi să moară de foame.

Ofiţerii, se înţelege, se resemnează la ultima alternativă: se lasă să moară de foame.

Intre timp, până să treacă în lumea unde nu sunt nici torturi nici bulgari, prizonierii corup o sentinelă, care, pentru 80 de leva şi un ceasornic cu brăţară, le-a adus câteva pâini şi o găleată cu apă.

„Maître d'hotel" la această masă copioasă, s'a făcut căpitanul Sâmboteanu, care, după ce a turnat găleata într'un lighian, a început să dea, pe rând, fiecărui camarad, câte o felluţă de pâine şi câte a lingură de apă...

www.dacoromanica.ro

Nu reușise șantajul, deci. Moartea prin foame și prin sete fusese, pentru un moment, înlăturată. Bulgarii, însă, neștiind căre! imprejurări se datorește puterea de rezistență a prizonierilor, și-au închipuit, inteligenți cum sunt, că românii sunt organizați așa încât nu au nevoe nici să mănânce nici să bea, cu lunile.

Trebuia, deci, căutată altă tortură.

Și s'a găsit una, pe care noi înși-ne n'am crede-o dacă n'ar fi afirmată, în scris, de peste o suta de ofițeri.

La 16 Noembre, a cincia zi de înaniție pentru cei închiși, au sosit în lagăr locotenenții bulgari Kirtceff, Candoff și Stoicicoff, cu un pluton de soldați și cu doi măgari. Măgarii erau încărcați: unul cu saci de pâine, și cel-l-alt, cu o legătură de nuiele tăiate atunci, proaspăt, din pădure.

Două zeci de ofițeri români, căpitani și locotenenți, sunt scoși din rânduri și duși în stradă, pe piața publică, în mijlocul orașului — și execuția începe.

Soldații, instruiți din vreme, se năpustesc asupra oliților, rup hainele de pe ei și îi trântesc la pământ unul peste altul. Cel din tâiu trântit cu fața pe grămada de pietre, e căpitanul Popeia, din Reg. 34 Infanterie.

Soldații îi țin mâinile și picioarele; unul 'i se așează pe cap — și locotenentul Kandoff îi frânge oasele lovindu-l cu bâta pe pielea goală.

Țâșnește sângeiu. Ceia ce văzând bestiile de soldați, se pun, doui de o parte și doui de alta, a victimei, și'i trag câte douăzeci și cinci de ciomege.

Toată spinarea căpitanului ajunge carne vie.

Pe urmă'i ia pe rând și bat: pe căpitanul C. Kiriceanu, din Reg. I Artilerie de Cetate; pe căpitanul D. Tolmida, de la 2 Artilerie; pe căpitanul Ionescu Constantin, de la 74 Infanterie; pe căpitanul Vlad Victor, din Regi 2 de Grăniceri; pe căpitanul Costescu Ștefan, de la 5 Obuziere; pe căpitanul Bârsănescu Ion, din 74 Infanterie; pe locotenontul Victor Denis, din Reg' 3 Artilerie și pe locotenentul Tudoriu Drăgan, de la Reg. 74 Infanterie.

O notă, care, mai presus de altele, va să rămâie de-a lungul istoriei, ca semn făcut cu fierul roșu pe fruntea bulgarului, cât o dăinui civilizația pe continent: au fost bătuți de moarte chiar ofițerii răniți în luptă și cu plăgile nevindecate.

Spectacolul acestei nemai pomenite lașități era așa de oribil, încât populația târgului, adunată pe piață, a fugit, îngrozită, după primele lovituri de ciomag.

www.dacoromanica.ro

MONSIEUR DE PARIS

Nu e, în politica externă, nici credinţă nici cuvânt de onoare. Dacă războiul, la urma urmelor, nu este alt ceva de cât o continuare mai brutală a politicei externe, politica externă, la rândul ei, nu este de cât o introducere la războiu cu mijloace mai blânde.

Nu numai totul e permis în timp de războiu, dar e o datorie să se puie în mişcare toate mijloacele susceptibile de a asigura victoria.

CONTELE TISZA

(Az Ujsag, *9 Septembrie 1916).*

Cu aşa concepţie despre răsboiu, asasinii au dreptul la monumente.

Ca toată vita cu structură cerebrală primitivă, bulgarul nu e inventiv, dar are, ca fiarele, instinctul desvoltat — şi cu el înlocuieşte, până la oare care punct, lipsa de inteligenţă.

Instinctul lor de bestie îi făcea să simtă nevoia de a avea şosele ; creierul lor rudimentar, însă, nu le putea sugera mijloace pentru a-şi îndestula trebuinţa—dar, lipsiţi de facultatea de a judeca, nu găsiau soluţie la problemă, alta de cât cea descoperită la Ustowo. De aceea, au recurs, şi în lagărul dela Vlahowo, tot la luminile, la destoinicia şi la sistemul întrebuinţat acolo cu un succes care umpluse piaţa de sânge şi gonise populaţia îngrozită de atâta sălbatecă cruzime.

Şi, din admiraţie, se înţelege, pentru vrednicia lui Kandoff, tot pe el l'au trimis şi la Vlahowo — cum trimite parchetul din

www.dacoromanica.ro

Paris pe Deibler, cu ghilotina, pe ori unde cere legea să se taie câte un cap.

Şi au venit la Vlahowo, unde fusese relegat cel-l-alt grup de de 120 de ofiţeri, numitul Kandoff, cu, drept ajutoare, aceiaşi locotenenţi Kirtceff şi Stoicanoff.

I-au ţinut pe prizonieri, nemâncaţi şi fără picătură de apă, şase zile, închişi într'o ruină fără ferestre—şi, când au crezut ei că prizonierii au ajuns transparenţi, i-au smuls cu brutalitate din închisoare, i-au dus pe piaţa publică în mijlocul cordonului de soldaţi, şi, la refuzul ofiţerilor de a merge să lucreze la şosea, au asmuţit fiarele pe dânşii.

Le au rupt hainele, i-au trântit, pe rând, la pământ, şi, cu un animal de picioare iar cu altul de cap, l-au bătut, feroce, cu ciomagul, de ţâşnia sângele din trupurile sfărâmate de toiege.

Au fost, astfel, sfâşiaţi de lovituri: sculptorul ofiţer de rezervă Horia Coandă, sublocotenent în Reg. 75 Infanterie; sublocotenentul Palladi Ion, de la 76 Infanterie; G. Zamfirescu, de la 76 Infanterie; sublocotenentul de rezervă Papudoff, de la 3 Artilerie, student la facultatea de Drept din Bucureşti; inginerul silvic Al. Ştefănescu, din Reg. 1 Pionieri; locotenentul Otopeanu Alexandru, din Reg. 5 Obuziere; căpitanul Traian Grigorescu; şi căpitanul Al. Eftimescu, din Reg. 76 Infanterie.

Ca şi la Ustowo, călăii n'au cruţat nici pe răniţi: sculptorul Coandă şi Zamfirescu, director de bancă, aveau plăgile nevindecate — dar au fost, totuşi, loviţi fără milă până când au leşinat sub potopul de ciomege.

Pe urmă Kandoff, privind cu satisfacţie la soldaţii cari loviau cu vârful cizmei în victimele cari, stinse de puteri, nu se mai puteau scula de jos, se adresează celor-lalţi ofiţeri, cari, înmărmuriţi, asistau la atrocitate:

— Acu, care dintre voi vrea să moară ?.

Şi iese din rânduri, atunci, un copil, sublocotenentul Cernăianu, blond, slab, plecat, abia de două luni, din şcoala militară:

— Eu !.

Fiara s'a asvârlit, atunci, asupra copilandrului, şi, cu bestiile cari 'l însoţiau, l-au bătut aşa, încât, dus la spitalul din Haskowo, pe urmă, Cernăianu a murit de consecinţele acestei crime odioase.

*

Pe când la Vlahowo şi la Ustowo se petrecea această dramă, a cărei laşitate pălmueşte civilizaţia veacului, grupul de 100

www.dacoromanica.ro

ofițeri opriți pe drum, suferiau aceleași umilințe în lagărul de la Șeremetii.

Fuseseră închiși într'un grajd, unde dormiau pe bălegar.

Într'o zi, se prezintă Kirtceff,—acelaș pretutindeni! — și, însoțit de polițaiul din Kirdjali și de nelipsitu-i pluton de execuție, spune ofițerilor că are ordin să-i scoată la lucru.

Cine nu merge, răspunde cu capul.

I-au scos din grajd lovindu-i cu patul puștei, și, sub amenințarea că le trage câte un glonț, 'i-a dus la lucrul șoselei.

Toate protestările au fost zădarnice.

Cum prizonierii, istoviți din pricină tratamentului barbar la care fuseseră supuși până aci, nu se mișcau destul de energic —îi îndemnau soldații cu baioneta și cu patul puștei, ca să ducă pietre în spinare sau să sape șanțuri.

Însă-și bolnavii erau scoși la lucru și bătuți cu ciomagul ca să desfășure cât mai multă activitate. Locotenentul Drăghicescu, din Reg. 3 Artilerie, abia eșise din spital, când a fost pus să care pietre cu targa—și la spital s'a întors îndată ce 'și a îndeplinit *misiunea*. Locotenentul Iosif Nădejde se sprijinia în cârjă pe când, pe umăr, căra bolovanul; sublocotenentul Căiseanu gemea toată noaptea, bolnav de rinichi, și ziua ducea targa cu lespezi; sublocotenentului Crăciunescu abia atunci i se scosese, din trup, o schijă de șrapnel, așa în cât rana era carne vie—ceea ce, cu toate astea, nu l-a scutit de corvada de a săpa cu târnăcopul în blocul de piatră; sublocotenentul Begnescu Brutus, era plin de rumatisme și la picior avea o rană deschisă—și, totuși, era dus cu ciomagul să care bolovani. Barem căpitanul Bucholtzer Oskar abia se târa—și a trebuit, cu toții, să lucreze ca salahori la drumurile bulgărești, amenințați cu glonțul și bătuți cu bâta.

Printre sclavii cari, ca și cei de până aci, au fost întrebuințați la lucrul șoselelor, mai citâm, în treacăt, ca sănătoși mai mult sau mai puțin, de și străvezii de foame și de mizerie, pe: căpitanul Vasilescu, din Reg. 67 Infanterie; sublocotenentul Dimoftache Ion, din 23 Infanterie; sublocotenentul Ionescu Mihai, de la 66 Infanterie; și mulți alții al căror nume nu ne au venit la cunoștință.

Din cifra de peste 350 de „sclavi" pimbați, prin Rodopi, din lagăr în lagăr, și bătuți ca să execute munci de ilot, lipsesc vre-o cinci-spre-zece.

www.dacoromanica.ro

Să nu credeţi că au avut o soartă mai bună. Aceştia au fost opriţi la Parmakli şi puşi să taie lemne din pădure ca să se încălzească sentinelele cari îi păzîau ! Altora li se dedese însărcinarea degradatoare de a mătura stradele oraşului, strade care nu văzuseră mătura de pe când le împodobiau spânzurătorile întinse de paşii turceşti ca să dea bulgarilpr *suum cuique*.

Pe mulţi îi întrebuinţau la grădinărie, cum e cazul sublocotenenţilor Hamza, Iacob şi Pricop, din Reg. 80 ; Vretos, din 3 Artilerie, şi altora, cari au cărat apă cu găleata ca să ude recolta de ardeiu a bocciilor cari coboară genul umau sub nivelul moral al animalelor.

La 29 Noembrie prizonierii au fost adunaţi de pe drumuri şi trimişi la Kirdjali, slabi, palizi, sfăşiaţi şi plini de păduchi, ca să-şi plângă, în lagăr, toate lacrămile.

Pe potecile munţilor, unde trebuiau, cu picioarele goale, să calce pe pietre colţuruoase ori pe zăpadă, ofiţerii erau bătuţi de sentinele ca să ducă la spinare şi traista bulgarilor. Sublocotenentul Cosma, din Reg. 5 Obuziere; locotenentul Crăciunescu, din 76 Infanterie; sublocotenentul Săvoianu, dela 3 de Artilerie ; locotenentul Brătan, din 36 Infanterie; sublocotenentul Stoicescu Ion, dela dela Reg. 80 ; şi alţii, pot să scrie, în privinţa aceasta, volume care să ruşineze pe zuluşi.

Întorşi la Kirdjali, prizonierii au raportat ofiţerilor superiori înjosirile şi brutalităţile pe cari le suferiseră. Colonelul Mărăşescu, un soldat numai inimă, cu toată vârsta-i înaintată, a trimis colonelului Siminoff, comandantul garnizonei, o protestare energică.

Bulgarul, cum şi era de aşteptat, nici n'a vrut s'o citească.

Încheiăm aci din respect pentru durerea cititorului.

De acum încolo, românul, în pace, prin urmare în frăţietate cu popoarele vecine, cugete la trecut, măsoare-şi jertfele şi taie-şi, pentru viitor, calea care să-l pună la adăpost de... iubirea aproapelui.

www.dacoromanica.ro

~~Prețul, Lei 10.~~

www.dacoromanica.ro